

KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET I OSLO
FORNMINNESEKSJONEN
Postboks 6762,
St. Olavs Plass
0130 Oslo

RAPPORT

ARKEOLOGISK UTGRAVNING

EN STORGÅRD FRA ROMERTID

MISSINGEN 84/1
RÅDE K., ØSTFOLD

UNDERSØKT I 2004

LINE GRINDKÅSA

Flyfoto lokalitet 1.

Oslo 2005

**KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET
I OSLO**

Gårds-/ bruksnavn Missingen søndre	G.nr./ b.nr. 84/1
Kommune Råde	Fylke Østfold
Saksnavn E6-prosjektet, Østfold	Kulturminnetype Boplassspor under dyrket mark
Saksnummer (arkivnr. Kulturhistorisk museum) 02/12100, 03/974	Tiltakskode/ prosjektkode 7765032/211065
Eier/ bruker, adresse Nils O. Åkerberg, 1640 Råde	Tiltakshaver Staten vegvesen
Tidsrom for utgravning 3.5.-27.8 og 15.9.-16.9.2005	M 711-kart/ UTM-koordinater/ Kartdatum
ØK-kart CP032-5-2, CP032-5-4	ØK-koordinater N 148965, Ø 12214
A-nr. 2004/175	C.nr. C.53677-53690
ID-nr (Askeladden) 100016	Negativnr. (Kulturhistorisk museum) Cf. 29170-29219
Rapport ved: Line Grindkåsa	Dato: 7.10.2005
Saksbehandler: Ingrid Ystgaard/Gro Anita Bårdseth	Prosjektleder: Gro Anita Bårdseth

SAMMENDRAG:

I utkanten av et større slettelandskap sør i det som i dag er Råde kommune, lå det i romertid en storgård. Gården har ligget strategisk plassert i landskapet med mulighet for kontroll av ferdsel og handel både over land og på elver. Med havet bare noen få kilometer unna har mulighetene for kontakt med handelsveier og større geografiske områder også vært gode.

Det ble registrert spor etter til sammen seks treskipede langhus hvor det lengste har vært hele 61,35 meter langt. Fire av langhusene har fulgt etter hverandre i tid på mer eller mindre på den samme tomten, og det var mulig å påvise både likheter og endringer i byggeskikk og funksjonsinndeling i husene. Hovedhusene på gården har hatt rom med hallfunksjoner, og i ett av husene har dette rommet hatt en grind med utrukne stolper.

Det ble også registrert spor etter en korn- eller høytørke, en grop med spor etter flere faser og funksjoner, gjerdesystemer, kokegrop, ildsteder og en fotgrøft. Funnmaterialet fra undersøkelsen omfatter blant annet to romerske denarer, et spinnehjul, en stor mengde keramikkskår, skubbekverner og fragmenter av brente bein og ubrente bein (tenner).

INNHOLDSFORTEGNELSE

1	INNLEDNING	5
2	BAKGRUNN FOR UTGRAVNINGEN	5
3	TIDSROM OG DELTAKERE	6
4	FORMIDLING	8
5	LANDSKAP OG KULTURMILJØ	9
5.1	LANDSKAPET	9
5.2	KULTURMILJØ.....	11
6	UTGRAVNINGEN	12
6.1	PROBLEMSTILLINGER OG PRIORITERINGER	12
6.2	METODE	13
6.3	DOKUMENTASJON.....	14
6.3.1	<i>Strukturer</i>	14
6.3.2	<i>Funn og prøver</i>	15
6.3.3	<i>Fotografering</i>	16
6.3.4	<i>Digital innmåling av felt og strukturer</i>	16
6.4	KILDEKRITISKE FORHOLD	17
6.5	UTGRAVNINGENS FORLØP.....	18
7	RESULTATER OG TOLKNINGER	18
7.1	DEFINISJONER OG BEGREPSBRUK.....	18
7.1.1	<i>Hall</i>	19
7.2	BESKRIVELSE AV OMRÅDER HVOR STRUKTURER I LITEN ELLER INGEN GRAD BLE DOKUMENTERT 19	
7.3	OVERSIKT OVER STRUKTURER OG DERES TOLKEDE FUNKSJONER	20
7.4	SPOR ETTER KONSTRUKSJONER OG AKTIVITETER KNYTTET TIL BESTEMTE FASER I BOSETNINGEN 23	
7.4.1	<i>Tolkningsgrunnlag</i>	23
7.4.2	<i>Fase 1 – Ardspor og rester av en åker</i>	24
7.4.3	<i>Fase 2 – En grøft</i>	24
7.4.4	<i>Fase 3 – Hustomt 8</i>	25
7.4.5	<i>Fase 4 – Hustomt 1</i>	36
7.4.6	<i>Fase 5 – Hustomt 3</i>	53
7.4.7	<i>Fase 6 – Hustomt 2</i>	58
7.4.8	<i>Ildsteder</i>	66
7.4.9	<i>Gjerdesystemer</i>	72
7.4.10	<i>To dreneringsgrøfter</i>	74
7.4.11	<i>Hustomt 6</i>	74
7.5	SPOR ETTER AKTIVITETER OG KONSTRUKSJONER SOM IKKE KUNNE KNYTTES TIL EN BESTEMT FASE 78	
7.5.1	<i>Hustomt 4</i>	78
7.5.2	<i>Hustomt 5</i>	81
7.5.3	<i>En grop med spor etter flere faser og funksjoner</i>	85
7.5.4	<i>Spor etter aktiviteter rundt gropa</i>	95
7.5.5	<i>Gjerdesystemer</i>	96
7.5.6	<i>Kokegropen og ildsteder uten kontekst</i>	97
7.5.7	<i>Ardspor</i>	98

7.5.8	En grøft med keramikkskår.....	101
7.5.9	En halv fotgrøft.....	102
7.5.10	Stier.....	103
7.5.11	Hulvei.....	104
7.5.12	Spor etter en bekk eller flom.....	104
7.5.13	Striper i undergrunnen – natur eller kultur?.....	105
7.6	ØVRIGE GJENSTANDSFUNN.....	106
7.7	AVGRENSNING AV BOPLASSEN.....	108
7.8	GRØFT FRA NYERE TID.....	108
7.9	DATERINGER.....	109
8	OPPSUMMERING.....	110
9	LITTERATURLISTE.....	113
10	VEDLEGG.....	115
10.1	KOMMENTAR.....	115
10.2	STRUKTURLISTE.....	115
10.3	FUNNLISTE.....	115
10.4	PRØVELISTE.....	115
10.5	DATERINGSLISTE.....	115
10.6	TEGNINGSLISTE.....	115
10.7	FOTOLISTE.....	115
10.8	TILVEKSTTEKST.....	115

OVERSIKT TABELLER:

Tabell 1 Oversikt over ansatte og tidsforbruk på lokalitet 5.....	7
Tabell 2 Oversikt over grindavstander og grindbredder i hustomt 8 sett fra nord mot sør. Målene er tatt sentralt i de takbærende stolpehullene.....	29
Tabell 3 Oversikt over størrelse på nedgravninger til takbærende stolper, og stolpeavtrykk i hustomt 8.....	30
Tabell 4 Oversikt over størrelse på snittede nedgravninger til veggstolper i hus 8.....	32
Tabell 5 Oversikt over grindavstander og grindbredder i hustomt 1 sett fra nord mot sør. Målene er tatt sentralt i de takbærende stolpehullene.....	40
Tabell 6 Oversikt over størrelse på nedgravninger til takbærende stolper og stolpeavtrykk i hustomt 1.....	42
Tabell 7 Oversikt over størrelse på snittede nedgravninger til veggstolper i hus 1.....	43
Tabell 8 Oversikt over grindavstander og grindbredder i hustomt 3 sett fra nord mot sør. Målene er tatt sentralt i de takbærende stolpehullene.....	55
Tabell 9 Oversikt over størrelse på nedgravninger til takbærende stolper og stolpeavtrykk i hustomt 3.....	55
Tabell 10 Oversikt over grindavstander og grindbredder i hustomt 2 sett fra nord mot sør. Målene er tatt sentralt i de takbærende stolpehullene.....	61
Tabell 11 Oversikt over størrelse på nedgravninger til takbærende stolper og stolpeavtrykk i hustomt 2.....	62
Tabell 12 Oversikt over ildsteders tilhørighet i hustomtene 8, 1, 3 og 2.....	72
Tabell 13 Oversikt over grindavstander og grindbredder i hustomt 6 sett fra østnordøst mot vestsørvest. Målene er tatt sentralt i stolpehullene.....	76
Tabell 14 Oversikt over størrelse på nedgravninger til takbærende stolper og stolpeavtrykk i hustomt 6.....	76
Tabell 15 Oversikt over størrelse på snittede nedgravninger til veggstolper i hustomt 6.....	77
Tabell 16 Oversikt over avstander mellom takbærende stolpehull i hustomt 4.....	79
Tabell 17 Oversikt over grindavstander og grindbredder i hustomt 5 sett fra nord mot sør. Målene er tatt sentralt i stolpehullene.....	81
Tabell 18 Oversikt over størrelse på nedgravninger til takbærende stolper og stolpeavtrykk i hustomt 5.....	82
Tabell 19 Oversikt over 14C-dateringer på trekull fra sentralildsteder i hustomt 2.....	109
Tabell 20 Oversikt over 14C-dateringer på forkullede korn fra takbærende stolpehull i hustomter og et ardsporområde.....	109

OVERSIKT KART OG BILDER:

Bilde 1 Oversikt over lokalitet 5 før undersøkelsen tok til. E6 ligger til venstre i bildet som er tatt mot sørsørøst.....	6
Bilde 2 Åpen dag i august. Prosjektleder Gro Anita Bårdseth tar imot publikum.....	8
Bilde 3 Oversikt over lokalitet 5 (merket rød) og landskapet rundt.....	10
Bilde 4 Maskinell sjaktning, rensing og innmåling over hustomtene 1, 2, 3 og 8. Christer Tønning og Anne Tømmervåg foran i bildet.....	13
Bilde 5 Med det store antallet registrerte strukturer på lokaliteten var innmålingsarbeidet svært arbeidskrevende. Inntil tre kikkerter var i bruk samtidig.....	16
Bilde 6 Værforholdene varierte gjennom en lang sesong fra strålende sommervær med medfølgende opptørking av undergrunn, sandflukt og ørkenfølelse, til kraftige regnbyger som nesten dekket utgravningsfeltet med vann. Bjørnar Sæbø snitter stolpehull til venstre.....	17
Bilde 7 Oversikt over områder hvor strukturer i mindre eller liten grad ble undersøkt.....	20
Bilde 8 Oversikt over tolkninger på lokaliteten (se vedlegg for større kart, og for kart med alle strukturer).....	22
Bilde 9 S-6988 og S-9314 med spor etter takbærende stolpehull fra hustomt 1 og 2 i flaten, og fra hustomt 1, 2 og 8 i profil.....	23
Bilde 10 Hustomt 8 uten spor etter utskiftede, takbærende stolper.....	26
Bilde 11 Hustomt 8 med spor etter utskiftede takbærende stolper.....	27
Bilde 12 Oversiktsbilde hustomt 8. Takbærende stolpehull er markert med grønne trestikker, mens veggstolpehull i ytre vegg er markert med grønne plastallerkner. Hvite tallerkener tilhører veggstolpehull i ytre vegg i hustomt 1. Bildet er tatt mot nordnordvest.....	28
Bilde 13 Takbærende stolpehull S-7060 i plan og profil.....	31
Bilde 14 Hustomt 8 med mulig funksjonsinndeling i huset.....	35
Bilde 15 Hustomt 1 uten spor etter utskiftede, takbærende stolper.....	37
Bilde 16 Hustomt 1 med spor etter utskiftede, takbærende stolper.....	38
Bilde 17 Oversiktsbilde over hustomt 1. Takbærende stolpehull er markert med hvite trestikker, mens veggstolpehull i den ytre vegen er markert med hvite plasttallerkener. Hulveien S-6111 strekker seg på skrå over den nordre delen av hustomten. Grønne tallerkener markerer veggstolpehull i ytre vegglinje i hustomt 8. Bildet er tatt mot nordnordvest.....	39
Bilde 18 Til venstre profilbilde av takbærende stolpehull S-6305 i den 3.grinden, og til høyre av takbærende stolpehull S-8987 i den 20. grinden. Bildene viser forskjeller i dybder på nedgravningene til de takbærende stolpene i huset. I det siste er det spor etter takbærende stolpehull S-6859 i hustomt 2 i toppen.....	43

Bilde 19 Til venstre deler av dreneringsgrøftens vestre langsider med 4. inngangsparti (sett fra nord) i den vestre langveggen til hustomt 1 sentralt i bildet. Øverst til høyre et detaljbilde av massene med mye brent leire direkte utenfor det samme inngangspartiet, og et detaljbilde av dreneringsgrøftens hjørne mot nord. Nederst til høyre vises dreneringsgrøften til venstre i bildet direkte etter avdekking.....	46
Bilde 20 Hustomt 1 med mulig funksjonsinndeling.....	50
Bilde 21 Romersk denar fra takbærende stolpehull i hustomt 1.....	51
Bilde 22 Hustomt 3.....	54
Bilde 23 Romersk denar funnet i takbærende stolpehull i hustomt 3.....	57
Bilde 24 Hustomt 2.....	59
Bilde 25 Oversiktbilde hustomt 2. Takbærende stolpehull er markert med røde trestikker. Veggstolpehull i ytre vegg i hustomt 1 er markert med hvite tallerkener, og veggstolpehull i ytre vegg i hustomt 8 med grønne.....	60
Bilde 26 Hustomt 2 med mulig funksjonsinndeling i huset.....	65
Bilde 27 Ildstedet S-9504 i hallrommet i hustomt 1 ligger foran i bildet. Hustomt 1 er markert med hvite treskilt og tallerkener. Christer Tonning måler inn. Bildet er tatt mot sør.....	67
Bilde 28 Ildstedene S-9631, S-9630, S-6612, S-8726, S-6893, S-6894 S-9335 og S-6688 i plan øverst. To profiler fra ildstedene under.....	67
Bilde 29 Ildstedene S-6690 og S-6691 i plan og profil.....	70
Bilde 30 Ildsted S-6855 i plan og profil (begge bilder tatt mot nord). Det ble antatt at et takbærende stolpehull i hustomt 1 lå under den søndre delen av ildstedet, og det ble derfor snittet med utgangspunkt i dette. Stolpehullet, kalt S-9479, lå akkurat der det skulle, og kan ses på profilbildet til venstre.....	72
Bilde 31 Hustomt 6.....	75
Bilde 32 Takbærende stolpehull S-7238 og stolpehull S-7239 fra en indre skillevegg eller dør i plan og profil. Bildet i plan er tatt mot sørøst, mens bildet av profil er tatt mot østnordøst.....	77
Bilde 33 Hustomt 4.....	79
Bilde 34 Oversiktbilde hustomt 4 tatt mot vestsørvest.....	80
Bilde 35 Hustomt 5.....	82
Bilde 36 Oversiktbilde hustomt 5. Takbærende stolpehull er markert med røde trestikker, og dråpefall med gult målebånd. Bildet er tatt mot sørøst.....	84
Bilde 37 Gropen S-6173 i plan. Bildet er tatt mot vest.....	85
Bilde 38 Bildet til høyre viser S-6173 ferdig gravd, mens bildet i midten viser den sørøstre og nordøstre kvadranten ferdig gravd. Bildet til venstre viser fase I i bunnen av gropa.....	86
Bilde 39 Den forholdsvis tette pakningen med stein i S-6173, fotografert i den nordvestre kvadranten.....	90
Bilde 40 Skubbekvernen C.53684/26 in situ.....	91
Bilde 41 Ildstedet S-6561 som utgjorde fase VII i gropa S-6173.....	93
Bilde 42 Bildet viser profil mot øst i S-6173. I profilen ligger ildstedet S-6561.....	95
Bilde 43 Kokegrop S-7633 i plan og profil.....	98
Bilde 44 Deler av ardsrområde S-7029.....	99
Bilde 45 Oversiktbilde over fotgrøft S-8806.....	102
Bilde 46 Hulvei S-6111 i profil.....	104
Bilde 47 En figur i bronse av en knelende mann (C.53690/1). Foto: Tom Heibreen.....	107

1 INNLEDNING

Sommeren 2005 ble spor etter en storgård fra romertid arkeologisk undersøkt på Missingen søndre 84/1 i Råde kommune, Østfold. Det ble registrert spor etter til sammen seks treskipede langhus hvor det lengste har vært hele 61,35 meter langt. Det var mulig å påvise både likheter og endringer i byggeskikk og funksjonsinndeling i husene. Det ble også registrert spor etter en korn- eller høytørke, en grop med spor etter flere faser og funksjoner, gjerdesystemer, kokegroper, ildsteder og en fotgrøft. Funnmaterialet fra undersøkelsen omfatter blant annet to romerske denarer, et spinnehjul, en stor mengde keramikkskår, skubbekverner og fragmenter av brente bein og ubrente bein (tenner).

2 BAKGRUNN FOR UTGRAVNINGEN

I forbindelse med Stortingsvedtak (St.prp. nr. 26, 1999-2000) om utvidelse av E6 gjennom Østfold fra to til firefelts motorvei, utførte Østfold fylkeskommune på oppdrag av Staten vegvesen en arkeologisk registrering innenfor planområdet i 2002 (Vikshåland 2003a, 2003b).

I løpet av registreringene ble det påvist 57 lokaliteter med automatisk fredede kulturminner hvorav en stor del ville bli direkte berørt av breddeutvidelsen. De påfølgende arkeologiske undersøkelsene av de påviste kulturminnene ble av Universitetets kulturhistoriske museer (UKM)¹ organisert under et prosjekt; *E6-prosjektet Østfold*. Prosjektet har en planlagt tidsramme fra 1. mai 2003 til 31. desember 2006 (jf. Bårdseth 2004, prosjektplan).

På Missingen 84/1 i Råde kommune ble det ved maskinell sjaktning registrert bosetningsspor i form av stolpehull, kulturlag, et mulig grophus, mulige veggriller, en mulig fotgrøft etter en utpløyd gravhaug, ardspor, ildsteder/kokegroper og udefinerte nedgravninger. I pløyselaget ble det funnet et jernfragment som kan være den bakre halvdel av en brukket pilspiss, og i en struktur (kalt S-6192 under utgravningen) ble det funnet et fragment av en gjenstand av horn/ben med ornamentikk.

I tillegg til registreringene i 2002 ble det i 1992 i forbindelse med utvidelse fra 2- til 3-felt vei på E6 foretatt en åkervandring i området. Det ble da funnet 11 keramikkskår, enkelte ubestemmelige fragmenter av jern, et kjegleformet brynefragment av sandstein, avslag av flint, en kjerne av jaspis samt 5 konsentrasjoner med kull og skjørbrent stein (Vikshåland 2003a:18).

På naboeiendommen mot sør som den gang hadde gnr./bnr. 82/4, men som i dag har 82/1 ble det også under åkervandringen i 1992 funnet et brynefragment av fiolett skifer, og en konsentrasjon av slagg innenfor en diameter på 10 meter. På naboeiendommen mot nord, den gang 84/9 i dag 84/1, ble det funnet et trapesformet klebersteinskår, en konsentrasjon av slagg og jern, en flateretusjert pilspiss av flint og en spydspiss eller dolk av jern. I sjaktene som ble trukket i disse områdene under registreringen i 2002 ble det imidlertid ikke gjort noen observasjoner.

Med bakgrunn i funnene under åkervandringen i 1992 og registreringsresultatene fra 2002, ble det vurdert som sannsynlig at aktivitetene det var avdekket spor etter kunne tidfestes til vikingtid-tidlig middelalder. I tillegg ble antatt at det kunne være spor etter aktiviteter i yngre steinalder i området.

De registrerte sporene etter menneskelige aktiviteter på Missingen 84/1 og Åkerberg 82/4 ble kalt lokalitet 5. Den delen av lokaliteten som lå på Åkerberg 84/2 ble arkeologisk undersøkt i perioden 25.08.-26.08.2003 (Stene 2004). 123 m² ble da maskinelt flateavdekket

¹ Universitetets kulturhistoriske museum skiftet høsten 2004 navn til Kulturhistorisk museum (KHM).

og undersøkt, men ingen spor etter menneskelige aktiviteter registrert. Den resterende delen av lokaliteten på Missingen 84/1 ble undersøkt sommeren 2004, og resultatene presenteres her.

Bilde 1 Oversikt over lokalitet 5 før undersøkelsen tok til. E6 ligger til venstre i bildet som er tatt mot sørsørøst.

3 TIDSROM OG DELTAKERE

Den arkeologiske undersøkelsen på lokalitet 5 fant sted i periodene 3.5.-27.8.2004 og 15.-16.9.2004.

Til sammen 17 personer arbeidet i kortere eller lengre perioder på lokalitet 5, og 99 ukeverk og 3 ½ dagsverk ble lagt ned for å grave frem og dokumentere funnene. I tillegg bidro prosjektmedarbeider Leif Håvard Vikshåland med omkring 2 ukeverk, og prosjektmedarbeider Christer Tonning med 5 ukeverk og 3 dagsverk.

Tabell 1 Oversikt over ansatte og tidsforbruk på lokalitet 5.

NAVN	STILLING	PERIODE	UKEVERK/DAGSVERK
Line Grindkåsa	Feltleder I	3.5.-27.8. og 15.-16.9.	17 ukeverk og 2 dagsverk
Anne Tømmervåg	Feltleder II (innmåling)	3.5.-19.8.	Til sammen 14 ukeverk og 1 dagsverk (ikke medregnet rensarbeid utført av øvrig feltpersonale)
Bjørnar Bø	Feltassistent (innmåling)	28.6.-23.7.	
Bjørnar Sæbø	Feltassistent (noe innmåling)	24.5.-30.7., 4.8.-13.8.	
Kristina V. Birkelund	Feltassistent	3.5. – 13.8.	15 ukeverk
Isabel C. Rynning	Feltassistent	10.5.-25.6., 5.7.-13.8.	13 ukeverk
Silje Evjenth Bentsen	Feltassistent	10.5.-21.5.	2 ukeverk
Unn Yilmaz	Feltassistent	24.5.-13.8. (sykemeldt 23.6.-13.8.)	4 ukeverk og 2 dagsverk
Anne Dahl Olsen	Førstesekretær/ feltassistent	21.6.-25.6., 23.6.	1 ukeverk og ½ dagsverk
Kristin Os	Feltassistent	23.6.-23.7.	4 ukeverk og 3 dagsverk
Elin Hansen	Feltassistent	29.6.-23.7.	3 ukeverk og 4 dagsverk
Kathryn Sæther	Feltassistent	28.6.-2.7.	1 ukeverk
Kristina Steen	Feltassistent	12.7.-30.7., 4.8.-13.8.	4 ukeverk og 3 dagsverk
Totalt			92 ukeverk og 3 ½ dagsverk
Tom Ridderseth	Gravemaskinfører, Brødrene Grimsrud	3.5.-1.6.	3 ukeverk og 4 dagsverk
Bjørn Einar Thorsen	Gravemaskinfører, Brødrene Grimsrud	12.7.-15.7.	3 dagsverk
Kurt Johannessen	Dumperfører, Brødrene Grimsrud	11.5.-15.5.	4 dagsverk
Olav Berg	Søking med metalldetektor	3.5., 5.5., 6.5., 11.5., 12.5., 18.5., 27.8., 16.9., 23.9., 24.9.	1 ukeverk og 4 dagsverk
Totalt			99 ukeverk og 3 ½ dagsverk

Følgende personer var på befarings:

- Karl Kallhovd, seksjonssjef, Fornminneseksjonen, KHM, 25.5.04, 4.8.04.
- Ingrid Ystgaard, førstekonsulent, Fornminneseksjonen, KHM, 25.5.04.
- Jan Henning Larsen, førsteamanuensis, Fornminneseksjonen, KHM (leder i styringsgruppa), 25.5.04, 6.7.04.
- Ann Kristin Engh, førstekonsulent, Arkeologisk seksjon, KHM, 26.5.04.
- Desiree Nævdal, førstekonsulent, Arkeologisk seksjon, KHM, 26.5.04.
- Hanne Aanestad, førstekonsulent, Arkeologisk seksjon, KHM, 26.5.04.
- Ingunn Marit Røstad, stipendiat, IAKH, UiO.
- Lars Erik Gjerpe, prosjektleder, E18-prosjektet, Fornminneseksjonen, KHM, 4.6.
- Unn Pedersen, stipendiat, IAKH, UiO, 4.6.

- Ola Rønne, førstekonsulent, Fornminneseksjonen, KHM, 9.6.
- Kristine Beate Johansen, vitenskapelig assistent, Fornminneseksjonen, KHM, 9.6.
- Paula Utigard Sandvik, Avdeling for fornminnevern, Arkeologisk museum i Stavanger (AmS), 14.6.04-18.6.04.
- Styringsgruppa for E6-prosjektet, 15.6.04, 6.8.04, 19.8.04.
- Olle Hemdorff, Avdeling for fornminnevern, AmS, 17.-18.6.04.
- Per Oscar Nybruget, seniorkonsulent, Fornminneseksjonen, KHM, 22.6.04.
- Perry Rolfsen, førsteamanuensis, Fornminneseksjonen, KHM, 22.6.04.
- 5 representanter fra Riksantikvaren, 22.6.04.
- Ole Christian Lønaas, førstekonsulent, Fornminneseksjonen, KHM, 25.6.04.
- Line Bårdseng, Fornminneseksjonen, KHM, 25.6.04.
- Stein Schjelle, fylkeskonservator, Østfold fylkeskommune, 2.7.04.
- Inger Marie Berg-Hansen, førstekonsulent, Fornminneseksjonen, KHM, 29.7.04.
- Margrete Figenschou Simonsen, førstekonsulent, Fornminneseksjonen, KHM, 29.7.04
- Egil Mikkelsen, museumsdirektør, KHM, 4.8.04.

4 FORMIDLING

I løpet av undersøkelsen var det mange privatpersoner som tok kontakt og lurte på hva som skjedde og hva som ble funnet. Det ble lagt vekt på å prøve og formidle hva hensikten med

Bilde 2 Åpen dag i august. Prosjektleder Gro Anita Bårdseth tar imot publikum.

undersøkelsen var, og hvilke resultater den ga. Tiden som ble avsatt til dette måtte likevel begrenses utover i sesongen både på grunn av det store arbeidspresset, og på grunn av det etter hvert store antallet besøkende.

Den 6. august ble det arrangert åpen dag. I løpet av tre timer kom det omkring 230 mennesker som viste stor interesse for det de ble vist og fortalt. Selv om det store antallet mennesker var litt overveldende, var arrangementet en stor suksess!

I løpet av sommeren ble flere artikler fra gravningen trykket i lokal presse samt et par i Aftenposten. Det ble også laget flere innslag i lokal radio og TV. For en nærmere oversikt, se prosjektets årsrapport (Vikshåland 2005).

5 LANDSKAP OG KULTURMILJØ

5.1 LANDSKAPET

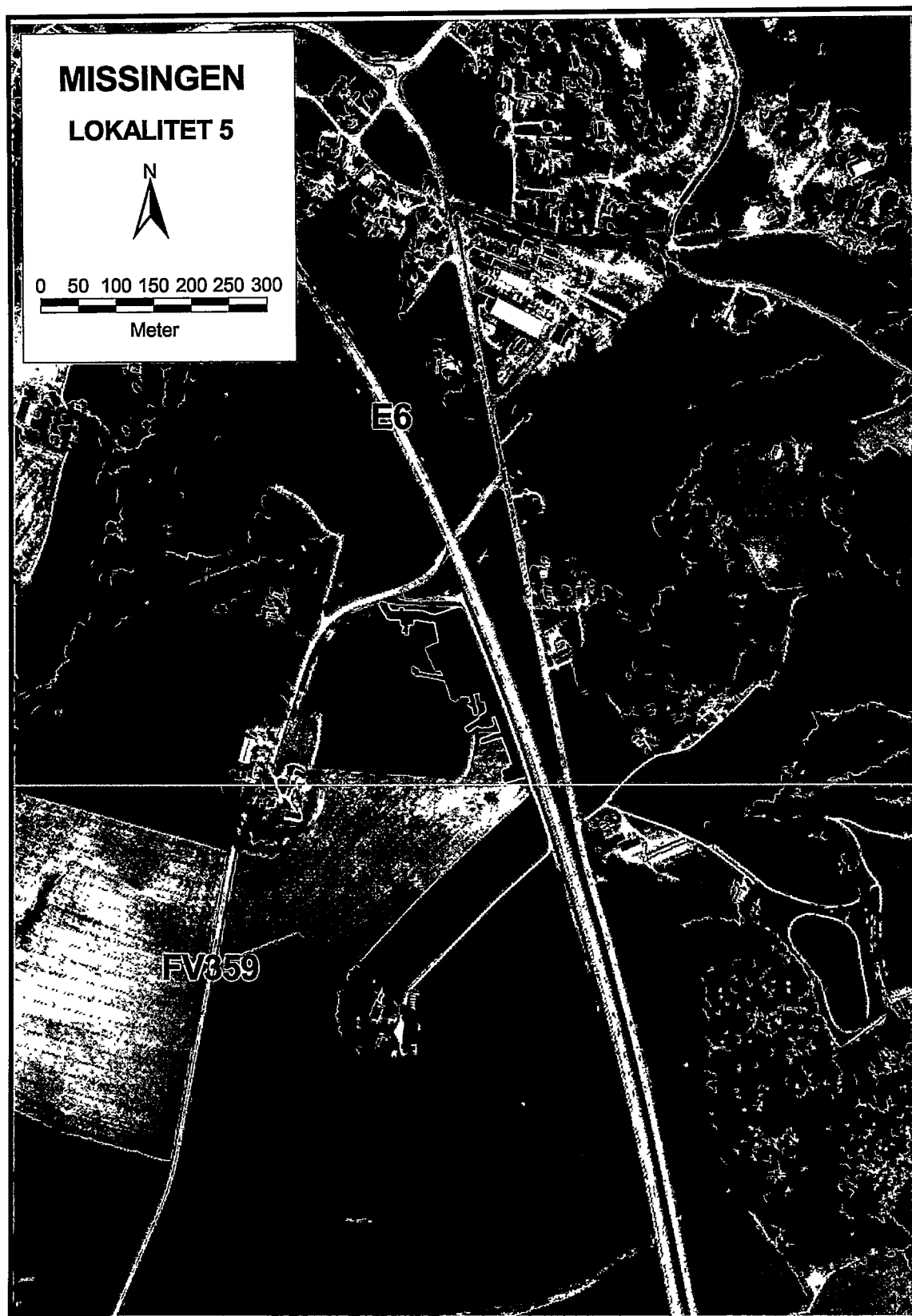
Det undersøkte området ligger på raet som strekker seg gjennom Østfold, i utkanten av et større, litt bølgete, slettelandskap som i dag er sterkt preget av moderne jordbruksvirksomhet. Dagens gårder ligger på høydene i landskapet. Direkte øst for det undersøkte området ligger E6, og på den andre siden av E6 fortsetter slettelandskapet omkring 100 meter før det blir avbrutt av et bergparti. Nord og vest for det undersøkte området ligger FV 359, og mot nord stiger terrenget, og går etter et par kilometer over i store skogsområder. En kilometer mot nordnordvest ligger et myrområde kalt Åkerbergmosen, mens Vansjø ligger omkring 2 kilometer mot nordnordvest.

Fra Vansjø renner det en bekk i sørsørvestlig retning. Denne har gravd seg godt ned i landskapet, og daner en elvedal som ligger omkring 450 meter vestnordvest og vest for det undersøkte området. I en liten utstikker fra dette bare 250 meter fra det undersøkte området, ligger flere iler som ifølge naboer ikke går tørre selv på somre med svært lite nedbør. Mot sør er slettelandskapet avbrutt av Skinnerflo, en mindre elvearm, som ligger omkring to kilometer sør for det undersøkte området. Fra Skinnerflo er det forbindelse til Visterflo som renner ut i Glomma en mil mot sørøst. Omkring år 400 e.Kr. sto vannstanden omkring 8 meter over dagens nivå, og det var da fremdeles vannforbindelse fra Skinnerflo til Krokstadjorden knappe syv kilometer mot vestsørvest, det såkalte "Onsøysundet".

Det undersøkte området ligger fra 30 til 34 meter over havet. Undergrunnen i store deler av området besto av til dels fin sand, mens den helt mot sør besto av leire. Overgangen mellom massene ligger sør for fotgrøften S-8806. I forhistorisk tid hvor husholdet var basert både på korndyrking og husdyrhold, var grensen mellom sand- og leirgrunn et optimalt sted å plassere en gård. Sandgrunnen ga gode forhold for korndyrking, mens leirslettene ga gode beiteforhold for dyrene.

Direkte sør for det undersøkte området, og bare 10-15 meter sør for hustomt 5, er det et naturlig søkk i terrenget. Alle spor etter vannføring som ble registrert førte direkte mot denne senkningen, og før området ble drenert må det naturlig ha dannet seg en dam her hver gang det regnet.

Tunet på Missingen søndre 84/1 ligger knappe 300 meter sørvest for det undersøkte området. Gården Missingen er nevnt i to middelalderdiplomer daterte den 22. april og 9. august 1354 (Diplomatarium Norvegicum, <http://www.dokpro.uio.no/>).

Bilde 3 Oversikt over lokalitet 5 (merket rød) og landskapet rundt.

5.2 KULTURMILJØ

Råde kommune er svært rik på fornminner, og har en av de største tetthetene av gravhauger i hele landet (Johansen 2002:256). I romertid viser gjenstander fra disse både et høyt utviklet lokalt håndverk, og en stor import av luksusvarer fra romerriket.

Gravfunn fra Østfold viser at det fra det første århundret etter Kristi fødsel og frem til ca. 150 e.Kr. fantes velstående familier som begravde sine døde etter nye skikker, og med rikt og eksklusivt gravutstyr (Pedersen et al. 2003:244). Gravfunn av denne typen er gjort i området Løken - Haugsten i Råde, omkring 7 kilometer vestnordvest for det undersøkte området, og Løken representerer derfor sannsynligvis et maktsentrum i denne perioden. Det er også gjort rike gravfunn fra romertid i området Borge-Lundeby som ligger omkring 1 kilometer nordvest for det undersøkte området, og disse representerer ifølge Kock Johansen (2002:249) ytterligere et maktsentrum i området. Det virker imidlertid noe usannsynlig med to samtidige maktsentra innenfor et så begrenset geografisk området, og det vil kanskje gi mer mening å se aktivitetene i området som elementer i et større kompleks i det hierarkiske ordnede samfunnssystemet i romertid.

Flere steinsetninger på Lundeby viser at området har vært viktig også i førromersk jernalder, mens en steinbygd kirke viser det samme for perioden tidlig middelalder.

Ifølge Askeladden er det tidligere registrert automatisk fredede kulturminner i nærområdet til det undersøkte området. Omkring 750 meter mot nord, på motsatt side av E6, ligger restene av en rund steinlegning (ID39160), mens det knappe 800 meter mot nordøst ligger en rundrøys (ID 49207). Fra rundrøysa er det flott utsikt ned mot Missingen og det undersøkte området. Mot nordvest ligger det en gravhaug (ID 9762). Denne har en uvanlig plassering ned mot bunnen i den ovenfor beskrevne elvedalen (kap. 5.1). Ved flyfotografering er det registrert 6-7 runde hvite flekker som kan være spor etter gravhauger omkring 700 meter vestsørvest fra det undersøkte området, og det er mulig at det har ligget et gravfelt (ID 77788). I det samme området er det også opp gjennom årene registrert mye stein som synes i ligge i en sirkel i åkeren i et området som eller er ganske steinfritt. Det er mulig at disse kommer fra en nesten fjernet gravhaug eller gravrøys (ID 19592).

I tillegg til de faste kulturminnene i området, ble det på Missingen skole i 1928 funnet en skafthulløks (ID 39161). Funnstedet ligger øst for E6, omkring 270 meter nord for det undersøkte området. Under søking med metalldetektor på Missingen 84/1 ble det i 2003 funnet flere gjenstander:

C.53546/1:

Et fragment av en trefliket spenne av kobberlegering med geometrisk dekor datert til 8-900-tallet.

C.53547/1:

En beltespenne av kobberlegering med oval, enkel form med avrettede tverrstykker. Ornering i form av fire vulster på det fremre tverrstykket. Datert til middelalder.

C.53547/2:

Vareplombe av bly med sirkulær form, forhøyet kant og svake spor etter bokstaver. Ensidig preget. Spor etter avbrutt henge i plombens kant. Datert til 14-16-tallet.

C.53547/3:

Ben fra trebent leirkar/stjertpote av rød leire uten spor av glasur. Datert til jernalder, middelalder eller nyere tid.

C.53547/4:

Håndbryne i lys grå skifer. Rektangulært tverrsnitt med fire slipeflater. Avbrutt i begge ender. Datert til jernalder, middelalder eller nyere tid.

6 UTGRAVNINGEN

6.1 PROBLEMSTILLINGER OG PRIORITERINGER

Følgende problemstillinger var sentrale under utgravningen:

- Skille ut ulike bruks- og bosetningsfaser.
- Avklare om bosetningsspor fra steinalder var representert på lokaliteten. I så tilfelle avgrense, datere og funksjonsbestemme disse sporene.
- Undersøke bosetningsspor som kan stamme fra yngre jernalder/vikingtid. Funksjonsbestemme sporene, skille ut en eller eventuelt flere gårdsstrukturer, skille ut enkeltelementer innenfor gårdsstrukturer så som hus, gjerder og aktivitetsområder av ulik art.
- Funksjonsbestemme og datere kulturlag. Avklare kulturlags relasjon til bosetningsspor og dyrkningsspor.
- Avgrense områder med ardspor. Datere ardspor ved hjelp av ¹⁴C-metoden, og bestemme hvilke vekster som har vært dyrket ved hjelp av pollenprøver fra massene i ardsporene. Avklare sammenhengen mellom ardspor og eventuelle andre kulturminner i området.
- Undersøke graver og spor etter graver blant annet med tanke på relasjon til bosetningsspor og dyrkningsspor.
- Undersøke om det finnes andre ervervsformer i tillegg til jordbruk i området (jernproduksjon, smie?).

For å kunne påvise ulike faser i en bosetning, aktivitetsområder innenfor disse og gjerdesystemer er det nødvendig å flateavdekke større områder. Det ble derfor holdt et stort tempo under avdekkingen som tok utgangspunkt i områder hvor registreringen viste konsentrasjoner av strukturer.

Da omfanget av den forhistoriske aktiviteten på lokaliteten ble klar, ble det foretatt omprioriteringer i forhold til tidsforbruk og størrelsen på personell. På møte i styringsgruppa den 16.6.04 ble det bestemt at undersøkelsens hovedfokus skulle være å tolke og dokumentere sporene etter langhus. Dette medførte at det i mindre grad ble tid til å undersøke og dokumentere strukturer som lå utenfor områder med hustomter.

Innen sesongen var over var det nedlagt 100 ukeverk og 1 ½ dagsverk (ikke medregnet gravemaskin og metalldetektor) på å dokumentere funnene på lokalitet 5. Dette innebar en utvidelse på hele 60 ukeverk og 1 ½ dagsverk på lokaliteten i forhold til planlagte 40 ukeverk i prosjektplan (jf. Bårdseth 2004:59).

Det ble under planleggingen av prosjektet antatt at omkring 12 000 m² skulle åpnes og undersøkes. Det ble videre antatt at det ville være omkring 65 strukturer per 1000 m², og planlagt at noe mer enn 2/3 av strukturene skulle dokumenteres i løpet av 28 ukeverk. Det vil si at det var planlagt å bruke 2,3 ukeverk per 1000 m². Ifølge "Maskinell flateavdekking og utgravning av forhistoriske jordbruksboplasser" vil dokumentasjon av 80-100 strukturer per 1000 kvadratmeter innebære et behov for arbeidskraft på 6 til 8 ukeverk (Løken et al. 1996:67). I henhold til dette var det i utgangspunktet satt opp knapt med tid for å dokumentere det man forventet å finne på lokalitet 5.

Funnene på lokalitet 5 viste seg å være svært omfattende, og overgikk alle forventninger. Det ble registrert til sammen 3788 strukturer som innebar en tetthet på 403,6 strukturer per 1000 kvadratmeter. Dokumentering av alle strukturer ville i henhold til "Maskinell flateavdekking og utgravning av forhistoriske jordbruksboplasser" ha krevd til sammen 302,6 ukeverk, mens dokumentasjon av 2/3 ville krevd 201,7 ukeverk.

Da sesongen var over var det lagt ned 100 ukeverk og 1 ½ dagsverk på dokumenteringsarbeidet. Gjennom en fantastisk innsats fra alle ansatte var da 2938 strukturer digitalt målt inn, og 452 strukturer var snittet og dokumentert i plan og profil. Det var også foretatt en tolkning og beskrivelse i flaten av alle strukturer som ikke ble snittet i området med hustomtene 1, 2, 3, 4, 6 og 8, samt en del strukturer utenfor dette området. I tillegg var det foretatt et omfattende tolkningsarbeid.

6.2 METODE

Undersøkelsen fant sted i dyrket mark, og metoden var maskinell flateavdekking. Ved bruk av denne metoden fjernes store mengder omrotet masse ved hjelp av en gravemaskin med en bred og flat skuffe, og spor etter menneskelige aktiviteter i undergrunnen avdekkes.

Metoden er mindre egnet for å avdekke enkeltgjenstander, og for å finne eventuelle metallgjenstander ble lokaliteten undersøkt ved hjelp av metalldetektor både før den maskinelle avdekkingen tok til, underveis og etter at den var ferdig. Det ble gjort flere funn som beskrives nærmere under.

Bilde 4 Maskinell sjaktning, rensing og innmåling over hustomtene 1, 2, 3 og 8. Christer Tønning og Anne Tømmervåg foran i bildet.

I løpet av 19 dager ble til sammen 9386,521 m² avdekket. I denne perioden ble 1 dag og 2 timer brukt til flytting av masser, og det ble derfor i gjennomsnitt sjaktet 522 kvadratmeter per dag. To personer fulgte gravemaskinen og rensset undergrunnen med hjelf av krafse etter hvert som den ble avdekket. Ikke medregnet gravemaskin tok avdekkingen 7 ukeverk og 2 dagsverk. I tillegg til dette ble det brukt to dager med gravemaskin for å avgrense grøfter og mulige gjerdesystemer mot slutten av sesongen.

Alle avdekkede strukturer (S) ble merket med spiker, og fortløpende nummerert fra S-6000 og oppover.

Under avdekkingen av området med hustomtene 1, 2, 3 og 8 ble det klart at det som dukket opp i bakken var noe helt utenom det vanlige. I håp om å registrere eventuelle oppløyde gjenstander ble matjorden i omkring halve området som hustomtene dekket fjernet lagvis i lag på omkring 5 cm. Lagene ble også undersøkt ved hjelf av metalldetektor. Med unntak av enkelte spredte fragment og små klumper av brent leire ble det imidlertid ikke gjort noen funn.

Med unntak av stolpehullene i de seks nordligste grindene i hustomt 1 som bare delvis ble tørrsollet, ble massene i de takbærende stolpehullene til hustomtene 1, 2, 3 og 8 vannsollet. I tillegg ble masser fra snittede partier i dreneringsgrøften rundt hustomt 1 vannsollet.

6.3 DOKUMENTASJON

6.3.1 STRUKTURER

Ikke medregnet grøfter fra nyere og moderne tid, ble det registrert til sammen 3788 strukturer på lokaliteten Disse ble dokumentert i følgende grad:

- 2938 strukturer ble digitalt målt inn.
- 452 strukturer ble dokumentert i plan og profil ved tegning i målestokk 1:20 eller i enkelte tilfeller i 1:50, og ved fotografering (dette tallet omfatter også noen få strukturer som ble snittet og beskrevet, men ikke dokumentert gjennom tegning og fotografering).
- Noe over 2000 strukturer ble funksjonsbestemt i flaten samtidig som massene i hoveddelen av disse ble beskrevet.
- 850 strukturer ble ikke digitalt målt inn eller dokumentert i noen grad.
- 2221 strukturer er skrevet inn i Dokumentasjonsdatabasen for E6-prosjektet.

Det var i utgangspunktet planlagt at alle strukturer skulle skrives inn Dokumentasjonsdatabasen for E6-prosjektet. Med det store antallet registrerte strukturer, viste imidlertid dette seg å være en svært tidkrevende oppgave, og kompromisser måtte inngås både i forhold til antallet strukturer som ble skrevet inn, og til detaljgrad av informasjon som ble skrevet inn for de enkelte strukturer. Dette medførte at en del strukturer det ikke var mulig å bestemme funksjonen til, men som ble tolket som spor etter forhistorisk, menneskelig aktivitet, ikke ble lagt inn i basen. Det samme var tilfellet for en del strukturer tolket som spor etter vegetasjon, vannføring og aktiviteter i moderne tid.

Det må også nevnes at informasjon er lagt inn i basen av to personer; feltleder Line Grindkåsa (signatur LG) og arkeolog Ingvild Paulsen (signatur ISP). Ingvild Paulsen var ikke med under utgravningene på lokalitet 5, og dette førte til en del feiltolkninger og

misforståelser under arbeidet med å overføre informasjon fra strukturskjemaer og lister fra en svært travel feltsesong til dokumentasjonsbase. All informasjon angående enkeltstrukturers kontekst i forskjellige tolkninger er derfor gått gjennom og rettet opp i ettertid av undertegnede. Alle strukturer i som er "registret av" LG, og også kontrollert. Alle strukturer "registrert av" ISP er imidlertid ikke kontrollert (med unntak av en eventuell kontekst), og det er sannsynlig at det her stedvis vil være informasjon som ikke er korrekt.

6.3.2 FUNN OG PRØVER

Det ble i løpet av undersøkelsen brukt 381 funn-nummer. Funnene omfattet:

- to romerske denarer
- en liten figur i bronse av en knelende mann
- et spinnehjul av bly
- et mulig vektlodd eller knapp av bly
- en mulig pyntenagle av jern
- to korroderte jernfragmenter hvor den ene muligens kan være for eksempel en ringspenne eller rester av hesteutstyr
- keramikkskår både fra såkalte store forråds/kokekar og mindre kokekar, enkelte med slemming eller neglavtrykkdekor
- keramikkskår fra såkalte bordkar, noen med strekdekor
- en ubestembar mynt
- 3 skubbekverner (underliggere)
- 4 slipesteiner (overliggere)
- en mulig ildslagningsstein
- slagfragmenter
- fragmenter av brente bein
- fragmenter av ubrente bein (tenner)
- brente og sintrete fragmenter av leire
- fragmenter og avslag av flint

Fragmenter av brent leire ble ikke samlet inn med mindre de hadde avtrykk av en eller annen form, eller leiren var så kraftig brent av den var sintret.

Funnene (F) ble nummerert fortløpende fra F-6000 og oppover, og alle funn er registrert i Oldsaksamlingens gjenstandsdatabase.

Fra de dokumenterte strukturerne ble det tatt til sammen 323 makrofossilprøver (MF), 31 kullprøver (KP) og 30 pollenprøver (PP). Prøvene ble nummerert fortløpende fra henholdsvis MF-6000, KP-6000 og PP-6000.

På grunn av problemer med utrasing av profiler under regnvær, ble makrofossilprøver tatt under snitting fra massene i den utgravde halvparten av strukturerne. Hvis det viste seg etter

snitting at konteksten prøven var tatt fra var uklar, ble det tatt nye prøver fra massene i den gjenværende delen av strukturen samtidig som den første prøven ble kassert.

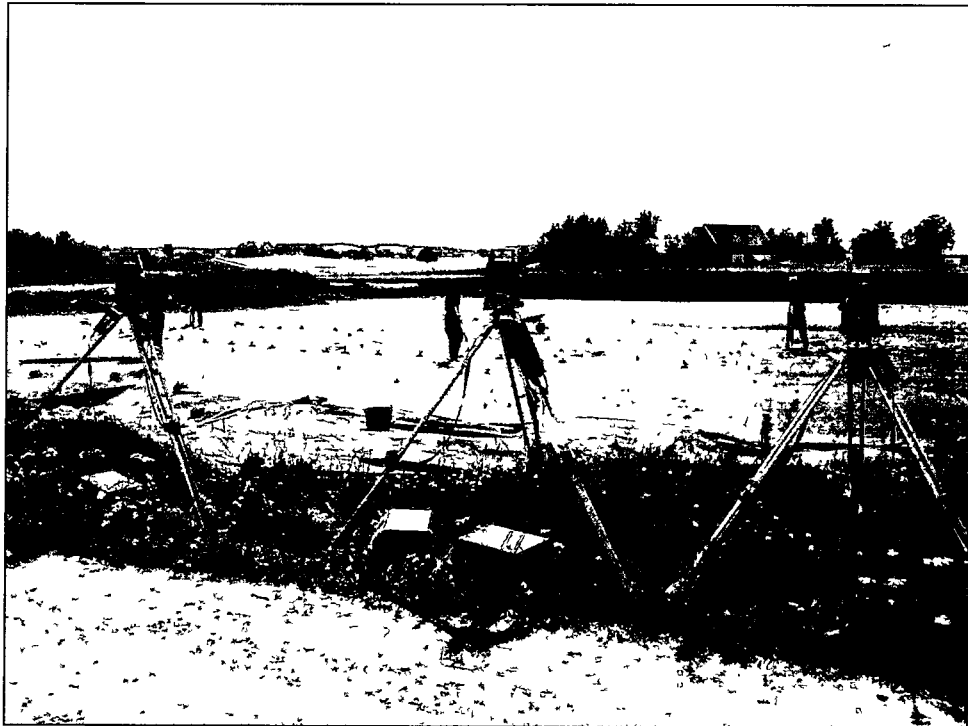
Makrofossilprøver som det etter hvert vil vise seg at ikke er aktuelle å analysere, vil bli kassert. Alle øvrige prøver samt kull- og pollenprøver er skrevet inn i Dokumentasjonsdatabasen for E6-prosjektet, og er registrert i Oldsaksamlingens gjenstandsdatabase.

6.3.3 FOTOGRAFERING

Det ble tatt diverse oversiktsbilder og arbeidsbilder i tillegg til bilder av strukturer i plan og profil. Hoveddokumentasjonen var fargebilder (papir) tatt med speilreflekskamera. De samme bildene som ble tatt med papirfilm ble også tatt med et eget digitalkamera. Med digitalkameraet ble det også tatt flere arbeidsbilder. Fotolister fra papirfilmer er ført inn i Dokumentasjonsdatabasen for E6-prosjektet. Dette ble gjort av arkeologistudent Jørgen Johansen som ikke hadde vært med på utgravningen. Han overførte direkte informasjon fra fotobok uten å sjekke for eventuelle feil som erfaringsmessig alltid vil være tilstede.

6.3.4 DIGITAL INNMÅLING AV FELT OG STRUKTURER

Felt og strukturer ble digitalt kartfestet ved hjelp av totalstasjon (Leica TCA 1103). Til sammen ble 2373 strukturer målt inn med 50 858 punkter. I tillegg til dette kom innmåling av grøfter fra moderne tid, og enkelte steiner. For nærmere informasjon om dette arbeidet se egen rapport fra innmålingssansvarlig prosjektmedarbeider Christer Tonning i prosjektets årsrapport (Vikshåland 2005).

Bilde 5 Med det store antallet registrerte strukturer på lokaliteten var innmålingsarbeidet svært arbeidskrevende. Inntil tre kikkerteer var i bruk samtidig.

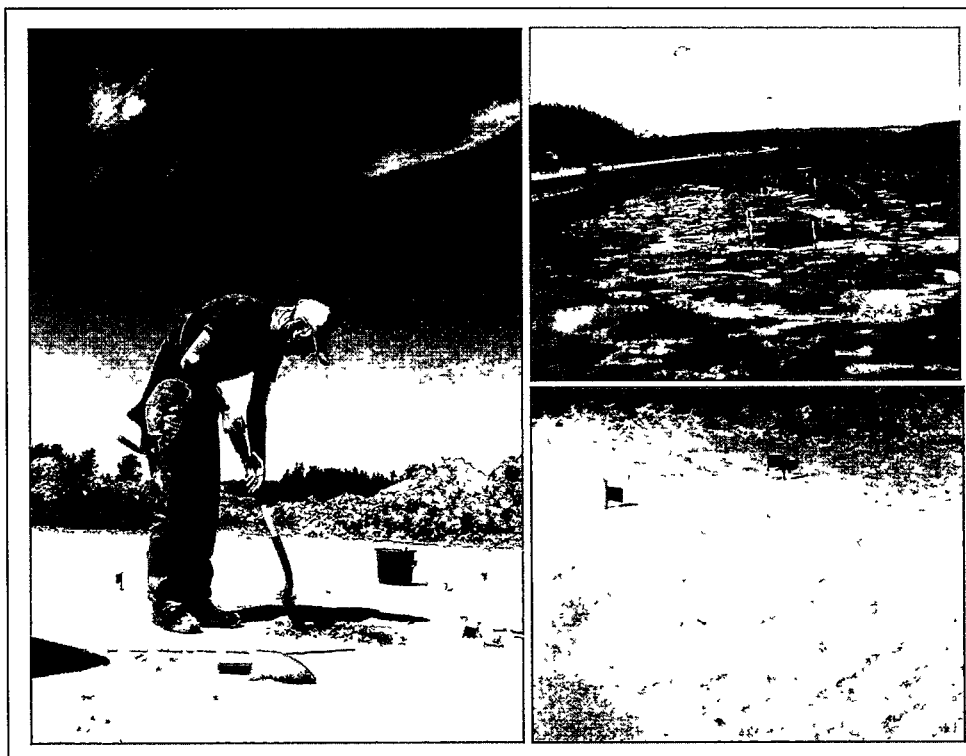
6.4 KILDEKRITISKE FORHOLD

Undersøkelsen fant sted i et område som er strekt preget av moderne jordbruksvirksomhet. Pløedybden i området varierte fra drøye 20 cm opp til knappe 40 cm. Gjennomsnittlig og dominerende dybde var imidlertid på omkring 30 cm.

I området var det foretatt dreneringsarbeid. Orienter nord-sør lå omkring 20 cm brede grøfter med 6 til 8 meters mellomrom. To av disse hadde fjernet deler av strukturer i kryssningspunktet til veggene til hustomt 1 og 8, og dette medførte noe tolkningsproblemer i disse avgrensede områdene. Bortsett fra dette hadde ikke gravingen av grøftene ført til tap av informasjon.

Det ble også registrert spor etter to håndspadde grøfter fra nyere tid. I den ene (S-7403) som var orientert svakt nordnordvest-sørsørøst over den nordre delen av det undersøkte området ble det funnet fragmenter av tegl i flaten. Den var avgrenset mot den nordre feltkanten, og kunne mot sør følges et stykke inn i masse i "bekken" S-8000. Det ble ikke brukt tid på å avgrense den videre her. Grøften var 84 meter lang. Den var fra 0,8-1,8 meter bred, men inntrykket var likevel at grøften hadde en forholdsvis jevn bredde.

Den andre grøften fra nyere tid ble ikke målt inn. Den var orientert vestnordvest-østsørøst, og var mot øst mulig å følge et stykke inn i massene i den søndre delen "bekken" S-8000. Grøften var omkring 0,8 meter bred. Det var etter avdekkingen ikke mulig å bestemme alderen på grøften, og det ble derfor åpnet en smal sjakt mot vest for å avgrense den. Grøften ble her smalere og grunnere, og endte etter omtrent 60 meter. I denne delen av grøften ble det funnet en liten plankebit med spor etter sirkelsag, og en liten bit av en kjetting. Grøften var derfor ikke forhistorisk, men fra nyere tid. Grøftene fra nyere tid har sannsynligvis ikke ødelagt viktige spor etter den forhistoriske boplassen.

Bilde 6 Værforholdene varierte gjennom en lang sesong fra strålende sommervær med medfølgende opptørking av undergrunn, sandflukt og ørkenfølelse, til kraftige regnbyger som nesten dekket utgravningsfeltet med vann. Bjørnar Sæbø snitter stolpehull til venstre.

Til dels kraftig vind i mai og juni medførte sandflukt som dekket de avdekkede og fremrensede områdene. Enkelte steder kunne dette være opp til 5 cm tykt. Siden det var i denne perioden den maskinelle avdekkingen foregikk, var det svært viktig å merke alle registreringer med spiker umiddelbart etter avdekkingen. Dette ble også gjort, men det kan likevel ikke utelukkes at svakere fyllskifter ikke ble sett i denne fasen. Det ble imidlertid i ettertid foretatt et omfattende rensarbeid i og rundt hustomtene 1, 2, 3, 4, 5, 6 og 8. Det antas derfor at alle bevarte spor etter disse husene ble registrert.

I midten av juli kom sommerværet for alvor med strålende sol og lite nedbør. Dette førte til at feltet tørket opp, og at svakere fyllskifter ble vanskeligere å se. Det ble derfor satt to store spredere på feltet som holdt undergrunnen fuktig i de områdene hvor arbeid pågikk.

6.5 UTGRAVNINGENS FORLØP

Utgravningen av lokalitet 5 startet i mai og ble avsluttet i september. Mai, juni og begynnelsen av juli var preget av skiftende værforhold med sol, overskyet, regnbyger og mye vind, mens det i slutten av juli og i begynnelsen av august var strålende sommervær. Slutten av august og begynnelsen av september var preget av forholdsvis fint vær avbrutt av til dels kraftige regnbyger.

Det finnes knapt bedre forhold for å registrere fyllskifter og spor etter menneskelige aktiviteter i undergrunnen enn de som var tilstede på lokalitet 5. Dessverre vil denne typen undergrunn med til dels fin sand også føre til problemer med sandflukt. Dette var svært merkbart på lokalitet 5 hvor et stort arbeid ble lagt ned i rensing av tildekkede strukturer og hustomter for dokumentasjon.

Til tross for problemer med sandflukt var den lange utgravningsperioden en stor fordel. Det tar tid å forholde seg til nytt, uventet og ikke minst omfattende materiale. Det er også tidkrevende å vurdere og tolke forskjellige aspekter ved til dels kompliserte stratigrafiske forhold, og på lokaliteten det var i stor grad snakk om en modningsprosess i forhold til materialet som vanskelig kunne vært gjort over et kortere tidsrom.

7 RESULTATER OG TOLKNINGER

7.1 DEFINISJONER OG BEGREPSBRUK

I det følgende vil "hustomt" betegne det samlede antall strukturer tolket som spor etter et hus, mens "hus" betegner det forhistoriske huset en hustomt er spor etter (jf. Løken et al. 1996:9). Strukturer som ligger "i hustomten" er da tolket som spor etter selve huset eller aktiviteter som har foregått i det, mens strukturer som "ligger inne i hustomten" lå innenfor området huset har dekket, men var spor etter aktiviteter som ikke kunne knyttes til huset eller aktiviteter i dette.

I alle tolkede hustomter var det en svært regelmessig plassering av de takbærende stolpehullene, og det er overveiende sannsynlig at husene har vært grindbygde. Begrepene "grindbredde" og "grindavstand" blir derfor brukt i teksten, og ikke de noe mer nøytrale begrepene "stolpefagdybde" og "avstand mellom to takbærende stolpehull i et par".

Ved beskrivelse av masser vil "masse" betegne de organiske innslagene (humus). Sterkt sandblandet masse vil da bety sand som er svakt blandet med organisk masse, mens svakt sandblandet masse vil bety organisk masse som er svakt blandet med sand.

7.1.1 HALL

Begrepet ”hall” har i arkeologisk sammenheng en svært vid betydning, og brukes på alt fra et stort, åpent rom i gårdens langhus til store kongshaller. ”Hall” betegner da en form for offentlig rom knyttet til en hovedgård, og antas å ha spilt en rolle i jernalderaristokratiets maktutøvelse (Herschend 1997, Hedeager 2001; 2002). Allerede fra slutten av førromersk jernalder (500 f.Kr.-Kr.f.) blir det bygd langhus med et uttrukket stolpepar i den midtre delen av huset, mens hallen som en egen bygning opptrer fra sen romertid (200-400 e.Kr.) (Løken 2001:81, Olaussen 1998:109).

Haller eller langhus med et rom med hallfunksjon, har tilhørt hovedgårder som ofte vil være plassert i topografisk dominerende områder, og som har en romslig sammenheng med kirker. Eksempler på dette finnes i Sverige og England (Thomasson 1998:80), og også fra Borg i Lofoten i Norge.

Frands Herschend (1991:182) har satt frem følgende kriterier for å kunne identifisere haller i det arkeologiske materialet:

1. De tilhører storgårder
2. De består av ett rom med et minimum av grunder
3. De skiller seg ut gjennom sin plassering på gården
4. Ildstedene i haller er verken brukt til matlaging eller håndverksproduksjon
5. Gjenstandsmaterialet fra haller skiller seg ut fra gjenstandsmaterialet i boligdelen av huset.

Ved arkeologiske undersøkelser i moderne dyrket mark vil kriteriene 4 og 5 som regel være vanskelig å bekrefte.

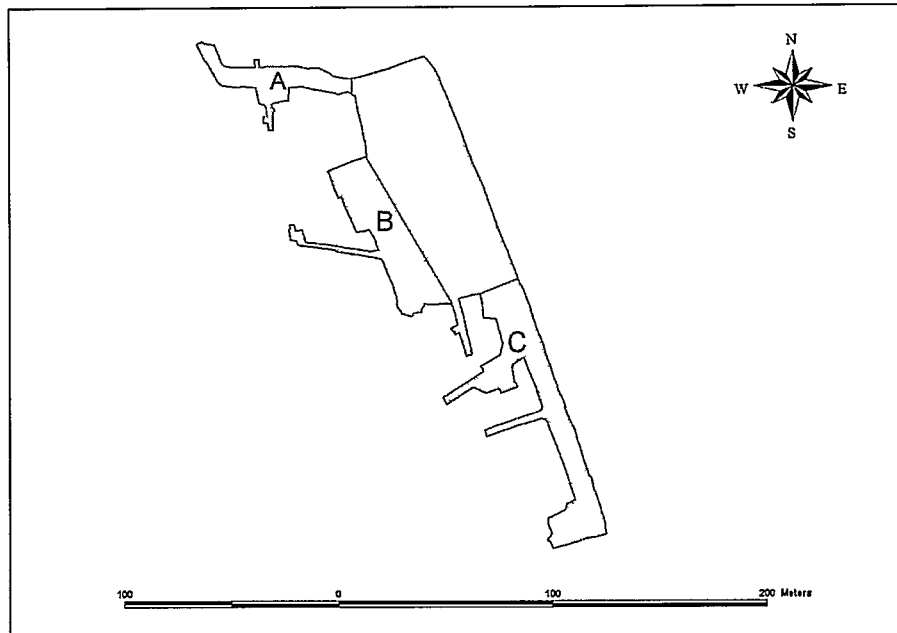
Ett ytterligere kriterium som kan stilles for å identifisere haller er kontinuitet og stabilitet siden hus i jernalderen sjelden ble gjenoppbygd på samme sted (Åqvist 1996:107).

7.2 BESKRIVELSE AV OMRÅDER HVOR STRUKTURER I LITEN ELLER INGEN GRAD BLE DOKUMENTERT

Undersøkelsens hovedfokus var å dokumentere spor etter langhusene kalt 1, 2, 3 og 8, spor etter aktiviteter i området rundt disse samt klare tolkbare spor etter aktiviteter og konstruksjoner i de øvrige delene av det undersøkte området. Som en følge av dette ble strukturer i tre områder innenfor det undersøkte området i mindre eller liten grad dokumentert. Områdene er kalt A, B og C på bildet under.

Det var en jevn spredning av strukturer i alle tre områder, men strukturer som ikke ble målt inn eller dokumentert overhodet var i all hovedsak udefinerbare strukturer samt spor etter vegetasjon og vannføring, og det er lite sannsynlig at en nærmere undersøkelse av disse ville ha tilført prosjektets problemstillinger ytterligere informasjon. Det ble imidlertid også registrert noen enkeltliggende stolpehull samt en del stolpehull av staurstørrelse uten påviselig sammenheng som heller ikke ble dokumentert.

Område A lå mot nordvest på det undersøkte området, og det ble her registrert to områder med ards spor (se kapittel 7.5.7), en grøft med ukjent funksjon (se kapittel 7.5.8) og en grop med ukjent funksjon kalt S-9265 (se strukturliste) som ble dokumentert. I tillegg til disse ble det registrert spor etter vannføringen i form av to avlange, grøftelignende strukturer som krysset feltet, og en del udefinerbare strukturer. Det ble også registrert 10-12 spredte stolpehull uten noe påviselig system samt mange stolpehull av staurstørrelse også uten påviselig system.

Bilde 7 Oversikt over områder hvor strukturer i mindre eller liten grad ble undersøkt.

I området B, som lå mot vest på det undersøkte området, ble det også registrert to områder med ardspor som er dokumentert (se kapittel 7.5.7). I tillegg til disse ble noen stolpehull og stolpehull av staurstørrelse målt inn og beskrevet (se innmåling og strukturliste). Noen få enkeltliggende stolpehull ble imidlertid ikke målt inn. Det samme var tilfellet for mange udefinerbare strukturer hvorav en del trolig var vegetasjonsspor.

Område C besto av den sørligste delen av det undersøkte området. Her lå blant annet fotgrøften S-8806 og hustomt 5 som er dokumentert. I områdene rundt disse ble alle påviste strukturer målt inn, men på grunn av tidsmangel var det ikke mulig å ytterligere dokumentere de fleste av disse. I området mellom fotgrøften og det vannavsatte laget S-8539 mot nord, det vil si mot den nordre avgrensningen av område C, var det også mange strukturer som ikke ble målt inn eller dokumentert i noen grad. De aller fleste av disse, om ikke alle, var spor etter vannføring eller vegetasjon.

I de tre områdene var det til sammen 878 strukturer som ikke ble målt inn eller dokumentert i noen grad.

7.3 OVERSIKT OVER STRUKTURER OG DERES TOLKEDE FUNKSJONER

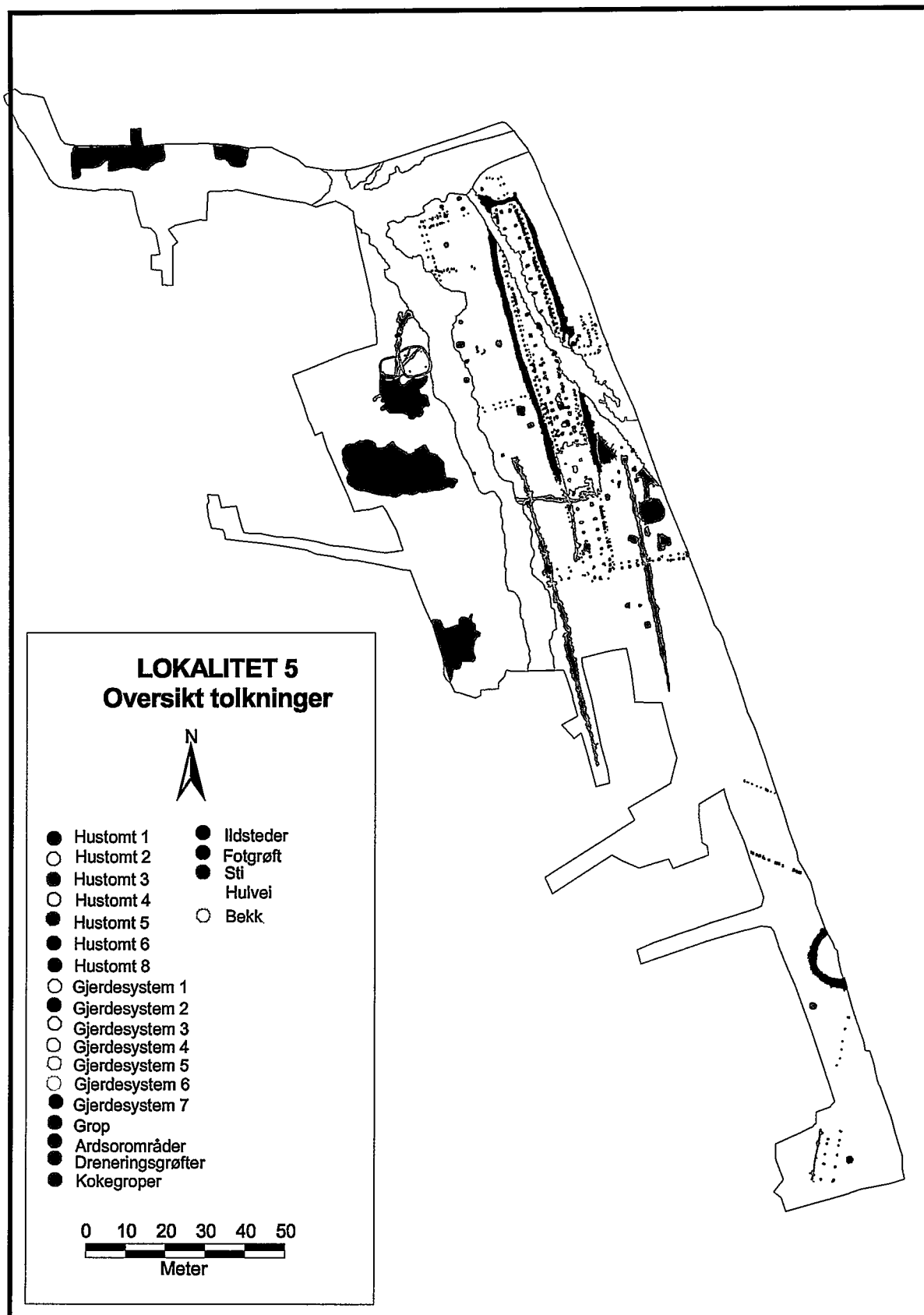
På lokalitet 5 ble det totalt avdekket 9386,521 m² og registrert 3788 strukturer. Disse ble dokumentert i følgende grad:

- 2938 strukturer ble digitalt målt inn.
- 452 strukturer ble dokumentert i plan og profil ved tegning i målestokk 1:20 eller i enkelte tilfeller i 1:50, og ved fotografering (dette tallet omfatter også noen få strukturer som ble snittet og beskrevet, men ikke dokumentert gjennom tegning og fotografering).
- Noe over 2000 strukturer ble funksjonsbestemt i flaten samtidig som massene i hoveddelen av disse ble beskrevet.
- 850 strukturer ble ikke digitalt målt inn eller dokumentert i noen grad.

De registrerte strukturene ble tolket som²:

- 132 takbærende stolpehull
- 319 veggstolpehull (hvorav 119 av staurstørrelse)
- 403 stolpehull
- 88 mulige stolpehull
- 655 stolpehull (staur)
- 3 dreneringsgrøfter
- 3 veggrøfter
- 11 grøfter
- 22 kokegroper
- 31 ildsteder
- 20 enkeltliggende årdspor (bare få ble målt inn og registrert)
- 6 områder med konsentrasjoner av ardspor
- 2 rester av gammel åkermasse
- 1 fotgrøft
- 1 grop med spor etter flere faser og funksjoner
- 55 rester av kulturlag eller gammel markoverflate
- 4 spor etter gulv
- 12 strukturer fra 3 stier
- 1 hulvei
- 1 bekk
- Funksjonen til 346 strukturer kunne ikke bestemmes, men de ble tolket som spor etter forhistoriske aktiviteter
- 1 grøft fra nyere tid
- 54 spor etter vannsig eller vannavsatte masser
- 14 spor etter røtter eller rotopptrekk
- 12 steinopptrekk
- 53 vegetasjonsspor
- 6 rester av matjord
- 16 spor etter aktiviteter i nyere/moderne tid

² Antallet er basert på strukturer skrevet inn i Dokumentasjonsbasen til E-prosjektet. Alle strukturer fra undersøkelsen er imidlertid ikke skrevet inn her (jf. kap. 6.3.1).

Bilde 8 Oversikt over tolkninger på lokaliteten (se vedlegg for større kart, og for kart med alle strukturer).

7.4 SPOR ETTER KONSTRUKSJONER OG AKTIVITETER KNYTTET TIL BESTEMTE FASER I BOSETNINGEN

I et knappe 1500 kvadratmeter stort området på den nordre delen av lokalitet 5 ble det avdekket svært omfattende spor etter menneskelige aktiviteter i forhistorisk tid. I området kunne det skilles ut seks kronologiske faser. Til den eldste fasen hørte rester av en åker pløyd med ard, mens den neste besto av en grøft. I de fire yngste fasene har det blitt bygd store, treskipede langhus, og sporene etter disse er kalt hustomt 8, 1, 3 og 2. I tillegg til dette ble det registrert spor etter ytterligere et treskipet langhus som kan, og sannsynligvis har vært, samtidig med ett eller to av de øvrige langhusene. Sporene etter dette ble kalt hustomt 6.

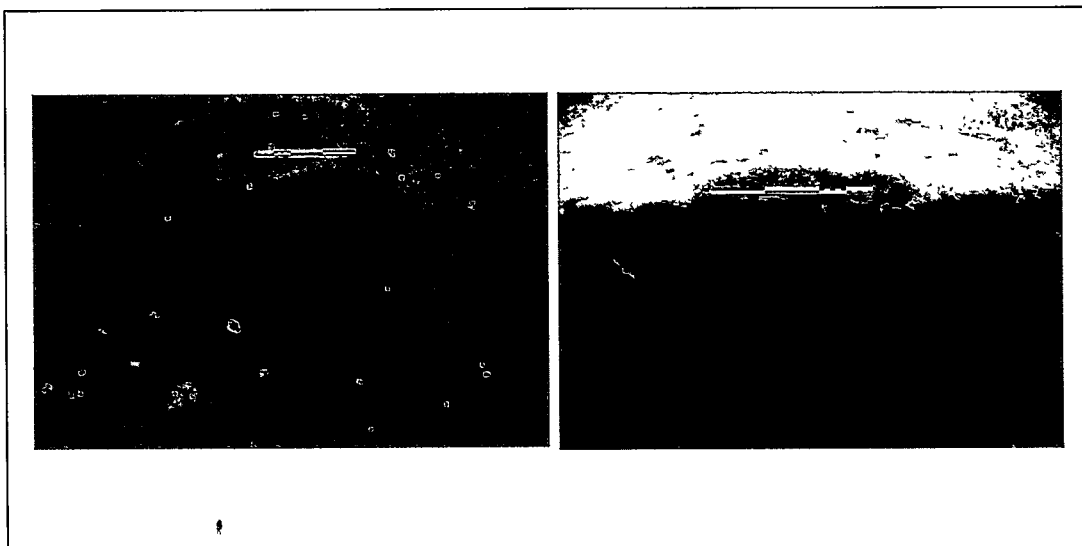
Med unntak av hus 6 som har vært orientert østnordøst-vestsørvest, har alle husene vært orientert i en nordnordvestlig-sørsørøstlig retning.

I hustomtene 8, 1, 3 og 2 ble det registrert 3 ildstedområder hvor det i to var spor etter flere faser. Fordi husene har fulgt etter hverandre i tid og har vært bygd mer eller mindre på det samme området, var det noe vanskelig å bestemme hvilke ildsteder som har tilhørt hvilke hus. Ildstedene behandles derfor samlet i et eget avsnitt etter gjennomgangen av hustomtene. Det samme er tilfellet for spor etter fire tolkede gjerdesystemer og to dreneringsgrøfter.

7.4.1 TOLKNINGSGRUNNLAG

Tolkningene som ble foretatt av hustomter og forskjellige faser var basert på stratigrafiske forhold, forskjeller og likheter i masser og selvfølgelig system og sammenheng mellom strukturer.

I området var det til dels kompliserte stratigrafiske forhold med et stort gjenbruk av takbærende stolpehull. Som en følge av dette kunne et takbærende stolpehull i en fase se ut som et stolpeavtrykk i et takbærende stolpehull fra en eldre fase. Flere steder var også spor i flaten etter et takbærende stolpehull i en fase fjernet ved graving av et takbærende stolpehull i en yngre fase. Det eldste stolpehullet ble da synlig først ved snitting av det yngre (nedgravningene til de takbærende stolpene var dypere i de to eldste hustomtene enn i de to yngste).

Bilde 9 S-6988 og S-9314 med spor etter takbærende stolpehull fra hustomt 1 og 2 i flaten, og fra hustomt 1, 2 og 8 i profil.

Det var derfor absolutt nødvendig å snitte de fleste takbærende stolpehullene for å kunne se den fulle utstrekningen av de enkelte hustomtene. Samtidig viste stratigrafiske forhold konteksten til strukturer, og var selvfølgelig avgjørende for å bestemme husenes kronologiske rekkefølge.

Massen i de takbærende stolpehullene i hustomt 2 skilte seg klart fra massene i stolpehullene i øvrige hustomter gjennom å være kraftig blandet med brent leire. I denne hustomten var det, stort sett, mulig å gå ned midtskipet og fortløpende peke ut hvilke strukturer som var spor etter takbærende stolper!

Systemet som etter hvert ble klarlagt viste seg å være ganske overbevisende. Flere ganger ble det funnet stolpehull som ikke var synlige i flaten gjennom oppmåling fra allerede registrerte stolpehull. Tolkningen av at "her skal det være noe" viste seg som regel å stemme ved ytterligere rensing og snitting.

7.4.2 FASE 1 – ARDSPOR OG RESTER AV EN ÅKER

Direkte øst for hustomtene 1, 2, 3 og 8 lå det et område kalt S-9676 med ardspor og rester av gammel åkerjord. De stratigrafiske forholdene viste at åkeren som har ligget her kan ha vært samtidig med hustomtene 2, 3 og 8. Dette vil imidlertid innebære at en avling store deler av dagen ville ha stått i skyggen fra husenes østre langvegg. Det er derfor mer sannsynlig at ardsorene og den gamle åkerjorden var spor etter aktiviteter i området før husene ble bygd (se kapittel 7.5.7 for nærmere beskrivelse).

7.4.3 FASE 2 – EN GRØFT

Som beskrevet ovenfor viste ardspor at det hadde vært aktivitet i området før det ble bygd langhus. Det ble imidlertid også registrert en grøft som var eldre enn husene. Grøften ble kalt S-6993, den var orientert i en nordnordvest-sørsørøstlig retning, og var mot nord avgrenset av gulvlaget S-6850 i hustomt 2. Ved fremgravning av veggstolpehullene i den østre langveggen til hustomt 8 som lå under gulvlaget, ble det også klart at grøften fortsatte under gulvlaget mot nord. Veggstolpehull til hustomt 8 var gravd ned i grøften, mens gulvlaget til hustomt 2 lå over begge.

Gjennom fremgravningen av veggstolpehullene til hustomt 8 nordover fra grøften, var det mulig å følge den over en avstand på til sammen 13,4 meter til stolpehullet S-9298. Det var ingen spor etter grøften nord for dette, og den har trolig ikke vært lenger. Det kan imidlertid ikke helt utelukkes at deler av grøften har blitt fjernet ved graving av dreneringsgrøften S-6112 tilhørende hustomt 1.

Den delen av grøften som lå sør for gulvlaget hadde i flaten en svakt buet form, og var gjennomsnittlig 55 cm bred. Den hadde i tverrprofil en buet form, og var omkring 30 cm dyp. I grøften lå det en lys gråbrun til gulbrun, sandblandet, spettet masse, og stedvis ble det i bunnen av den observert spor etter vannføring.

Det ble vurdert om grøften kunne være en veggrille eller en veggrøft, men det var ikke mulig å sette den i sammenheng med andre strukturer. Det ble heller ikke gjort andre registreringer eller funn som kunne fortelle noe om hvilken funksjon den har hatt.

7.4.4 FASE 3 – HUSTOMT 8

HUS 8:	Hall/bolig/fjøs. Treskipet langhus med jordgravde, takbærende stolper og veggstolper.
YTRE FORM:	Rette kortvegger. Rette langvegger i husets midtre parti, svakt konvekse ut mot kortveggene.
MÅL:	Minst 49,5 meter, trolig 52,2 meter langt. 8,16 meter bredt på det bredeste.
TAK:	13 grinder samt spor etter utskiftning av 3 grinder. Avstand mellom grindene fra 3 til 5,1 meter. Rekkene med takbærende stolper har hatt en konveks form.
VEGG:	Jordgravde stolper. Mulig doble vegger, 1 indre med flettverk og en ytre med tiler eller sleppvegg. 5 eller muligens 6 innganger i langveggene.
TAKBÆRENDE STOLPEHULL:	Gjennomsnitt diameter 66,1x55,6 cm. Gjennomsnittlig dybde 33 cm.
AVTRYKK TAKBÆRENDE STOLPER:	Gjennomsnittlig diameter 37,8x38,8 cm. Gjennomsnittlig dybde 25,8 cm
FUNN:	Keramikkskår, brent leire, brente bein, flintfragment.
DATERING:	Romertid.

Det første huset som ble bygd på området har vært et treskipet langhus. Det ble funnet spor etter 16 takbærende stolpepar hvorav tre sannsynligvis var spor etter utskiftninger. Huset har da blitt bygd med 13 grinder.

Med unntak av hustomtens nordligste del var det bevart spor etter husets vegger form av stolpehull. De viste at langveggene i husets midtre parti har vært tilnærmet rette, mens de ut mot husets ender har hatt en svak konveks form. De bevarte sporene etter husets søndre kortvegg viser at denne har hatt en rett form, og at overgangen mellom langveggene og kortveggen har hatt en vinkel på omkring 70 grader. Det var også bevart spor etter fem innganger, tre i den vestre langveggen og to i den østre.

De bevarte sporene etter hus 8 viser at det har vært minst 49,5 meter langt. Det er imidlertid sannsynlig at avstanden mellom den 1. grinden og den nordre kortveggen har vært forholdsvis lik avstanden mellom den 16. grinden og den søndre kortveggen. I så tilfelle har huset vært 52,2 meter langt, og vært omkring 356 m² stort.

Det var sannsynligvis ikke bevart spor etter ildsteder i hustomten. Se oversikt over ildsteder i kapittel 7.4.2.

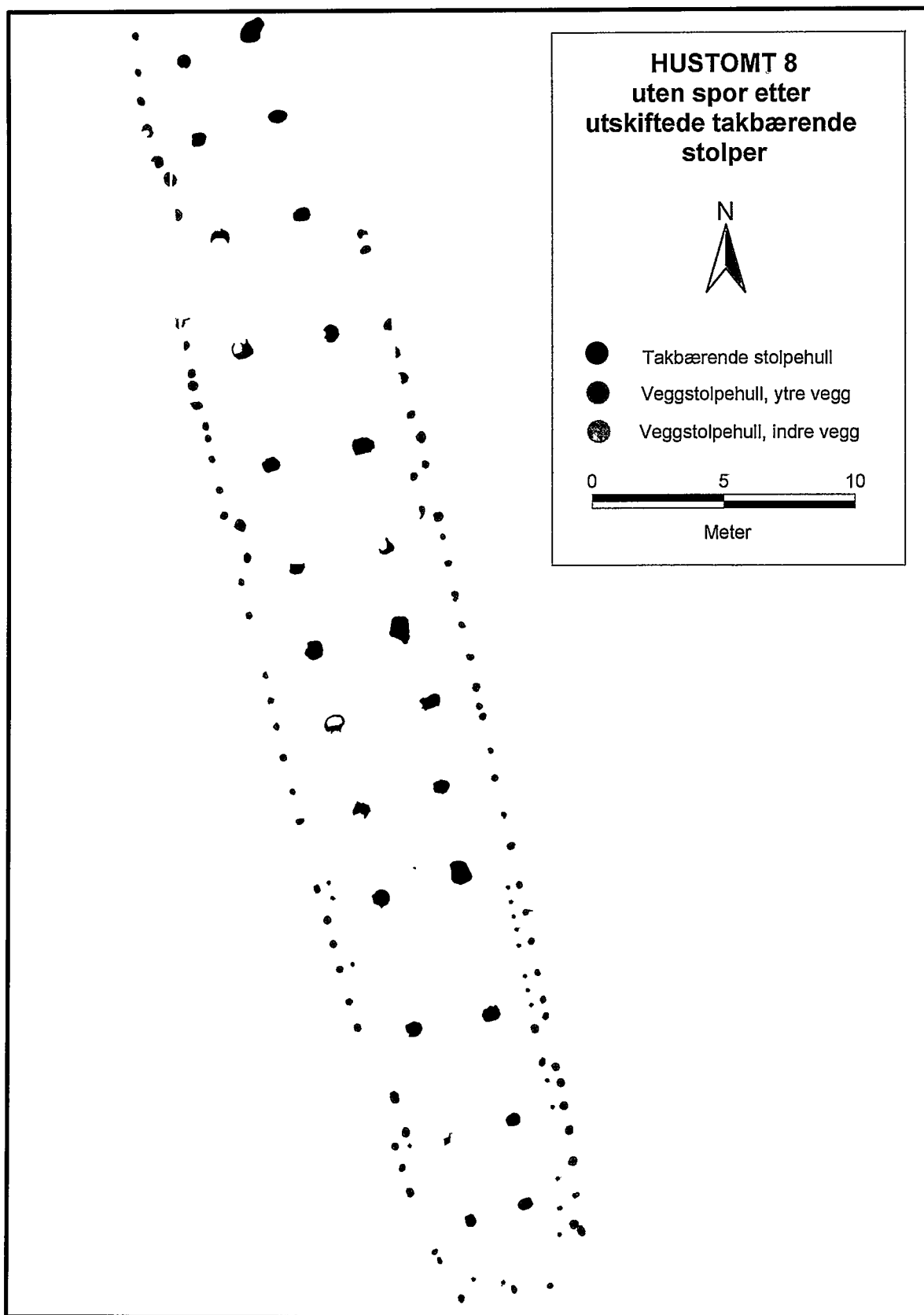
I huset har det vært en høydeforskjell på 0,679 meter.

GRINDER

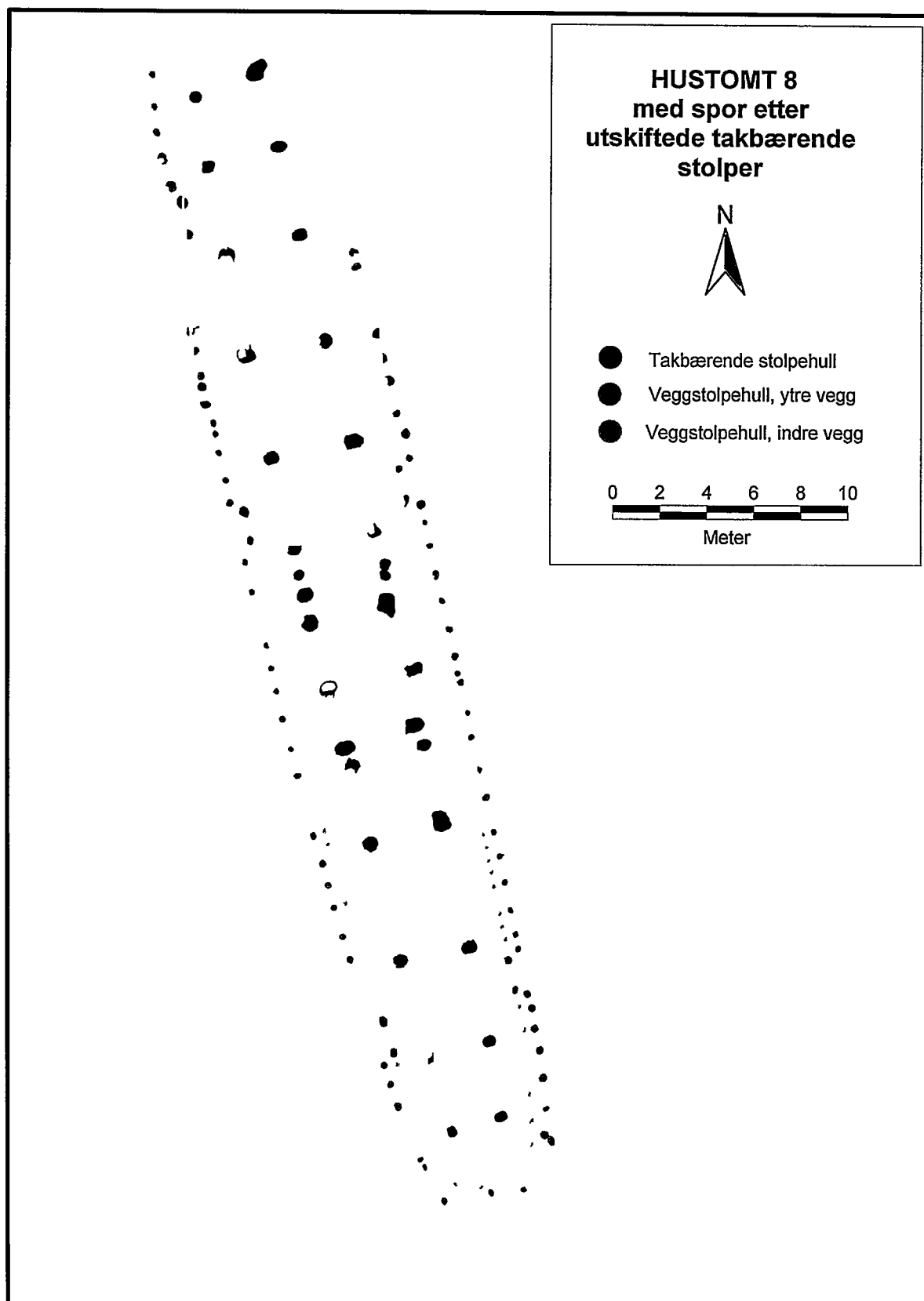
Rekkene med takbærende stolper har på samme måte som langveggene hatt en svak konveks form; bredden i den 1. grinden har vært 2,87 meter, i den 7. 3,73 meter og i den 16. 2,22 meter. Midtskipet har derfor vært bredest i husets midtre del og smalest i den søndre halvparten av huset med en forskjell på 1,51 meter. Sideskipene har hatt en forholdsvis jevn bredde på 2,05-2,20 meter, men de har vært noe smalere mot endene av huset enn på den midtre delen.

Huset har vært på det bredeste mellom den 5. og den 6. grinden hvor det også lå et inngangsparti. Ytre mål har her vært 8,16 meter.

Den 7., 8. og 12. grinden er tolket som spor etter reparasjoner og utskifting av takbærende stolper i huset. Det er også noe usikkert om den 7. og 8. grinden skal tolkes som en del av hustomten (mer om dette under).

Bilde 10 Hustomt 8 uten spor etter utskiftede, takbærende stolper.

Bilde 11 Hustomt 8 med spor etter utskiftede takbærende stolper.

Bilde 12 Oversiktsbilde hustomt 8. Takbærende stolpehull er markert med grønne trestikker, mens veggstolpehull i ytre vegg er markert med grønne plastallerkner. Hvite tallerkener tilhører veggstolpehull i ytre vegg i hustomt 1. Bildet er tatt mot nordnordvest

Tabell 2 Oversikt over grindavstander og grindbredder i hustomt 8 sett fra nord mot sør. Målene er tatt sentralt i de takbærende stolpehullene.

		GRINDBREDDE		
1. grind	S-6465 *	2,87 m	S-6455 *	
GRINDAVSTAND	3 m		3,54 m	
2. grind	S-6521 *	3,11 m	S-9789 *	
GRINDAVSTAND	3,85 m		3,85 m	
3. grind	S-6575	3,25 m	S-9363 *	
GRINDAVSTAND	4,32 m		4,65 m	
4. grind	S-6664*	3,45 m	S-6641 *	
GRINDAVSTAND	4,5 m		4,4 m	
5. grind	S-6697	3,57 m	S-6767	
GRINDAVSTAND	3,96 m		3,83 m	
6. grind	S-6745	3,6 m	S-9437	
GRINDAVSTAND	1,09 m		1,46 m	
7. grind	S-6839*	3,71 m	S-6857	
GRINDAVSTAND	0,85 m		0,48 m	
8. grind	S-9436* og S-6840*	3,52 m	S-6858	
GRINDAVSTAND	1,16 m		1,22 m	
9. grind	S-9434	3,35 m	S-8987	
GRINDAVSTAND	3,04 m		3,07 m	
10. grind	S-9463* og S-9461*	3,72 m	S-6874	
GRINDAVSTAND	2,7 m		2,36 m	
11. grind	S-9440	3,2 m	S-9431	
GRINDAVSTAND	0,73 m		0,88 m	
12. grind	S-6929	3,28 m	S-6944	
GRINDAVSTAND	3,45 m		3,3 m	
13. grind	S-6974	3,16 m	S-9314	
GRINDAVSTAND	5,1 m		5,43 m	
14. grind	S-7007	3 m	S-7008	
GRINDAVSTAND	4,22 m		4,12 m	
15. grind	S-6986	2,64 m	S-7060	
GRINDAVSTAND	3,36 m		3,24 m	
16. grind	S-7083	2,22 m	S-7088	

*Ikke snittet

TAKBÆRENDE STOLPEHULL

Det ble registrert 32 nedgravninger for takbærende stolper til hus 8. Av disse ble 23 snittet og dokumentert i plan og profil, mens 9 ble beskrevet i flaten.

Tabell 3 Oversikt over størrelse på nedgravninger til takbærende stolper, og stolpeavtrykk i hustomt 8.

GRIND	STRUKTURNUMER	MÅL	DYBDE	MÅL STOLPEAVTRYKK	DYBDE STOLPEAVTRYKK
1	6465*	51x51			
	6455*	76x75			
2	6521*	53x49			
	9789*	72x48			
3	6575	88x71	28		
	9363*	66x48	34	?x18	24
4	6664*	72x68			
	6641*	64x50			
5	6697	60x50	26		
	6767	79x60	45	59x43	28 (54?)
6	6745	56x70	34		
	9437	?x52	57		
7	6839*	48x42			
	6857	44x42	8		
8	9436* og 6840*	72x57		40x54	
	6858	49x34	8		
9	9434	60x56	42		
	8987	80x72	47		
10	9463* og 9461*		32		
	6874	76x51	37	38x54	(37?)
11	9440	83x62	44		
	9431	ca. 90x64	45		
12	6929	60x?	41		
	6944	63x58	34	30x42	26
13	6974	71x69	41		
	9314	90x76	43		
14	7007	72x61	22		
	7008	68x52	33		
15	6986	?	22		
	7060	54x46	32	22x22	14
16	7083	46x38	19		
	7088	53x40	28		
GJENNOMSNIITT		66,1x55,6 cm	33,42 cm	37,8x38,8 cm	25,8 cm

*Ikke snittet

Flere av nedgravningene til de takbærende stolpene hadde en rektangulær form i flaten, og de var orientert både med kortsider og langsider i hustomtens lengderetning. Enkelte av

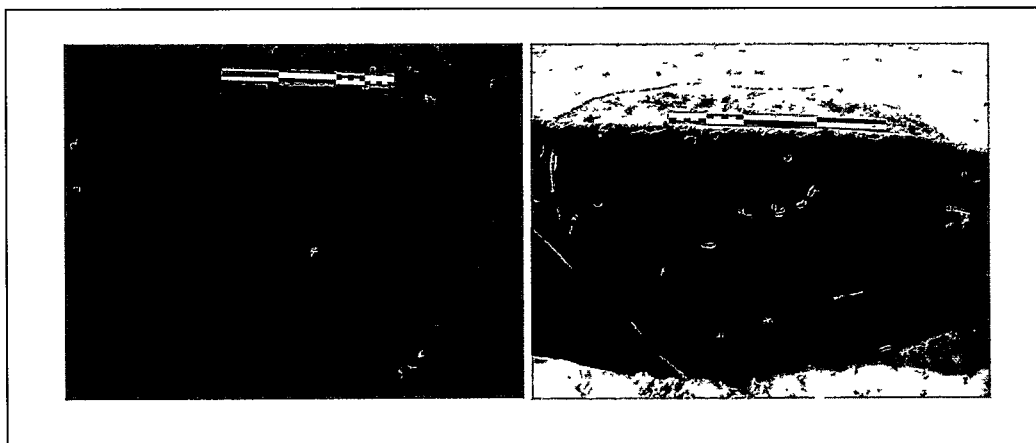
nedgravningene hadde også en mer rund eller kvadratisk form, mens noen få var noe ujevne. Gjennomsnittlig størrelse i flaten var 66,1 x 55,6 cm.

De to stolpehullene S-6857 og S-6858 i henholdsvis den 7. og 8. grinden ble i flaten tolket som spor etter utskiftning av takbærende stolper. Det viste seg imidlertid å være bare 8 cm dype da de ble snittet, og skilte seg dermed klart fra de øvrige stolpehullene i hustomten som uten disse hadde en gjennomsnittlig dybde på 35,7 cm. De to øvrige stolpehullene i grindene ble ikke snittet, men inntrykket i flaten var at S-6893 i den 7. grinden var av samme karakter, mens S-9436 i den 8. trolig lignet mer de øvrige, dypere stolpehullene. I dette var det også avtrykk etter en stolpe, S-6840, som målte 40x54 cm.

Det er godt mulig at nye stolpehull kan bli gravd grunnere enn de opprinnelige ved utskiftninger av takbærende stolper. De fire stolpehullene passet også svært overbevisende inn i grindssystemet i hustomten, og det var heller ikke mulig å sette dem inn i en annen kontekst. Det antas derfor at stolpehullene er spor etter takbærende stolper i hus 8 som har erstattet eldre, kanskje råtnede stolper.

Grindavstanden mellom den 11. og 12. grinden var bare omkring 0,8 meter, og den ene grinden er derfor tolket som spor etter utskiftninger av takbærende stolper. Stolpehullene i den 11. grinden var "finere" enn stolpehullene i den 12., men den 12. grinden har ligget omtrent midt mellom den 10. og 13. grinden, og er derfor tolket som den primære.

I seks av de takbærende stolpehullene var det avtrykk etter stolpen som har stått i dem. De hadde i flaten en gjennomsnittlig størrelse på 37,8 x 38,8 cm, og var i profil gjennomsnittlig 25,8 cm dype.

Bilde 13 Takbærende stolpehull S-7060 i plan og profil.

VEGGSTOLPEHULL OG INNGANGSPARTIER

Til sammen 84 stolpehull er tolket som spor etter veggene til hus 8. Flere av veggstolpehullene i den vestre langveggen ble gravd frem under dreneringsgrøften S-6591 i hustomt 1, mens flere av stolpehullene i den østre langveggen ble gravd frem under gulvlaget S-6850 i hustomt 2. 13 av stolpehullene ble snittet og dokumentert i plan og profil.

Ti av stolpehullene i vegglinjene var inntrukket, og viste at huset har hatt i hvert fall fem innganger, tre i den vestre langveggen og to i den østre. Den nordligste døren har ligget i den vestre langveggen mellom den 3. og 4. grinden. Det er mulig at denne døren har hatt en motstående inngang i den østre langveggen, men i dette området var det dessverre ikke bevart spor etter veggen. Mellom den 5. og 6. grinden i den midtre delen av huset har det vært et inngangsparti med to motstående innganger. Det har også vært et inngangsparti med to

motstående innganger mellom den 14. og 15. grinden i den sørlige delen av huset. Avstandene mellom de inntrukne stolpehullene viser at den nordligste inngangen har vært omkring 1,35 meter bred. Inngangene i det mellomste inngangspartiet har vært omkring 1,25 meter brede, mens de i det sørlige inngangspartiet har vært omkring 1,4 meter brede.

Avstanden mellom veggstolpehullene var fra 0,64 til 1,52 meter med et gjennomsnitt på 1,09 meter. Avstanden mellom de to siste stolpene før en inntrukket stolpe i en inngang var noe kortere enn mellom de øvrige.

Tabell 4 Oversikt over størrelse på snittede nedgravninger til veggstolper i hus 8.

STRUKTURNUMER	MÅL	DYBDE	MÅL STOLPEAVTRYKK	DYBDE STOLPEAVTRYKK
6676	23x30 cm	Forsvant ved		
9484	30x30 cm	40 cm	11x14 cm	30
6809 (inntrukket)	24x27 cm	18 cm		
6996	21x22 cm	38 cm	18x18 cm	20 cm
7011	21x26 cm	22 cm	18x18 cm	10 cm
7016 (inntrukket)	27x34 cm	6 cm		
7027 (inntrukket)	31x37 cm	10 cm	22x34 cm	8 cm
7028	26x32 cm	12 cm	12x19 cm	7 cm
7123	17x30 cm	8 cm		
7109	22x24 cm	2 cm		
7079	14x24 cm	4 cm		
7022 (inntrukket)	28x37 cm	16 cm	12x26 cm	7 cm
7021 (inntrukket)	37x42 cm	14 cm		
GJENNOMSNIITT	24,7x30,4	14,6 cm	15,5x21,5 cm	13,7 cm

Stolpehullene i vegglinjen hadde en forholdsvis jevn størrelse med et gjennomsnitt på 24,7x30,4 cm. De fleste hadde en rund eller oval form.

De snittede veggstolpehullene var fra 2 til 40 cm dype, og viser at dybden på nedgravningene til veggstolpene har variert betraktelig. De har vært dypest i langveggene i husets midtre del mellom inngangen mellom den 2. og 3. grinden og inngangene mellom den 14. og 15. grinden, og grunnest i kortveggene. Stolpehullene som ble gravd frem under vegggrøften S-6591 i hustomt 1 og gulvlaget S-6850 i hustomt 2 i den midtre delen av hustomten bekreftet denne observasjonen. De ble ikke snittet, men gulvlaget var opp til omkring 20 cm dypt mens massen i vegggrøften var opp til 40 cm dyp. Stolpehullene har derfor i disse partiene vært i hvert fall så dype.

Et påfallende trekk ved veggstolpehullene var derfor den store forskjellen i dybde. I et drøyt 20 meter langt parti i den midtre delen av huset mellom to inngangspartier har veggstolpene hatt forholdsvis dyp fundamentering, mens veggstolpene i langveggene nord og sør for inngangspartiene og i kortveggene har hatt en grunnere fundamentering. I den nordre kortveggen var det ikke bevart spor etter veggstolper overhodet.

I den søndre delen av hustomten ble det registrert en del stolpehull av staurstørrelse. Flere av disse lå i en rekke parallelt med veggstolpehullene i hustomtens sørøstre vegglinje. Rekken med stolpehull av staurstørrelse lå på innsiden av hustomtens vegglinje, og avstanden mellom dem var omkring 0,5 meter målt sentralt i stolpehullene.

VEGGKONSTRUKSJON

Det var ikke bevart spor etter selve veggene, og det er derfor noe usikker hva de har vært laget av. Stolpeavtrykkene etter veggstolpene viser at de har hatt en gjennomsnittlig diameter på 15,5 x 21,5 cm. Dette virker uforholdsmessig kraftig for en leirklint flettverksvegg. Funn fra kontinentet viser også at det har vært vanlig med en innbyrdes avstand på 30-40 cm mellom stolper i en flettverksvegg (Komber 1989:119). Den gjennomsnittlige avstanden mellom stolpene i veggene i hus 8 har vært 1,09 meter, og en mer sannsynlig konstruksjon i de kraftige veggstolpene vil derfor være en sleppvegg eller tiler. Huset har sannsynligvis hatt vinklede hjørner, og dette støtter opp om tolkningen av vegger av tre.

Veggene kan imidlertid ha ligget både i rekken av stolper det ble funnet spor etter og/eller på innsiden av disse. Huset kan da ha hatt doble vegger hvor bare den ytre har hatt en takbærende funksjon. Hvis dette er tilfellet kan det ikke utelukkes at huset har hatt en ytre vegg av tre, og en indre med leirklint flettverk. Staurhullene som ble registret i den søndre delen av hustomten kan da muligens være spor etter en slik indre vegg hvor stolpene har stått med en innbyrdes avstand på 55-60 cm. En veggkonstruksjon av denne typen ble dokumentert i hus 1 (se under) som har fulgt etter hus 8 i tid.

FUNKSJONSINDELING

Det var ikke bevart spor etter indre, tversgående romdelere i hustomten, men grindavstand, utskiftning av grunder, spor etter innganger og den varierende dybden på veggstolpehullene gir likevel en indikasjon på funksjonsinndeling i huset.

Gjennom plasseringen av grunder er det mulig å skape større eller mindre rom avhengig av funksjon. I fjøsdelen av et langhus kan for eksempel grunder være tilpasset bausebrenner, og være plassert nærmere hverandre enn i andre deler av huset. I boligdelen av langhus tilknyttet rike gårder ble det i romertid også vanlig å legge ekstra lang avstand mellom to grunder for å skape et stort, åpent rom.

Utskiftning av stolper i en avgrenset del av huset kan være et resultat av en bestemt funksjon tilknyttet denne delen. Typisk vil dette være fuktighet i fjøs/stall som medfører en hurtigere forråtnelse av de jordgravde stolpene.

Den varierende fundamenteringen av veggstolpene kan være en indikasjon på forskjellige takkonstruksjoner. Tunge tak som for eksempel torvtak medfører en et betydelig trykk på de takbærende elementene, og løsmasse som sand nær jordoverflaten har en forholdsvis begrenset bæreevne (Komber 1989:60). Undergrunnen i det undersøkte området besto av et lag med til dels fin sand over først et smalt lag silt, også leire. De dype nedgravningene til veggstolpene i deler av hustomten kan kanskje komme av et ønske om å fundamenterer stolpene nærmere de mer stabile leirmassene i undergrunnen for å forhindre nedsynkning. De takbærende stolpene i hustomten har også hatt nedgravninger som har gått ned mot leiren i undergrunnen. Tyngre tak vil ofte ha en bedre isolasjonsevne enn letter tak, og vil typisk bli brukt i hus eller deler av hus hvor mennesker og dyr oftest oppholder seg.

Basert på dette foreslås følgende rominndeling i hus 8:

Rom A

Den nordre delen av huset fra kortveggen til den 2. grinden. Et rom på omkring 38,5 m² med en frittstående grind.

Funksjon: Bur/eldhus/lager

Rom B

Fra den 2. til 3. grinden. Et rom på 29 m² med en dør i den vestre langveggen. Det har muligens også vært en motstående dør i den østre langveggen, men siden det ikke var bevart spor etter veggen i dette området, kan dette ikke bestemmes.

Funksjon: Inngangsparti/gang.

Rom C

Fra den 3. til den 5. grinden. Et rom på 70 m² med en frittstående grind.

Funksjon: Bolig/husflidsproduksjon/håndverksproduksjon.

Rom D

Fra den 5. til den 6. grinden. Et rom på 31 m² med to motstående utgangsdører.

Funksjon: Inngangsparti/gang.

Rom E

Fra den 6. grinden til den 12. grinden. Et omkring 73 m² stort rom med spor etter utskifting av 6 takbærende stolper (eller 3 grunder). Grindavstanden mellom de opprinnelige grindene har vært ganske jevn; mellom grind 6 og 9 3,14 meter, mellom grind 9 og 10 3,05 meter og mellom grind 10 og 12 3,4 meter.

I dette rommet har veggstolpene hatt en dypere fundamentering enn i de foregående rommene, og dette kan være en indikasjon på et tyngre og mer isolerende tak. Den store utskiftningen av takbærende stolper i rommet kan være et resultat av øket forråtning på grunn av fuktighet fra dyr.

Funksjon: Fjøs/stall.

Rom F

Fra den 12. til den 15. grinden. Et 90,5 m² stort rom som skiller seg ut fra de andre mulige rommene med en avstand på 5,27 meter mellom den 13. og 14. grinden. Dette er omkring en meter dypere enn noen andre grindavstander i huset, og har skapt et stort åpent rom. Grindavstanden mellom den 12. og 13. grind var 3,4 meter, og mellom den 14. og 15. 4,17 meter.

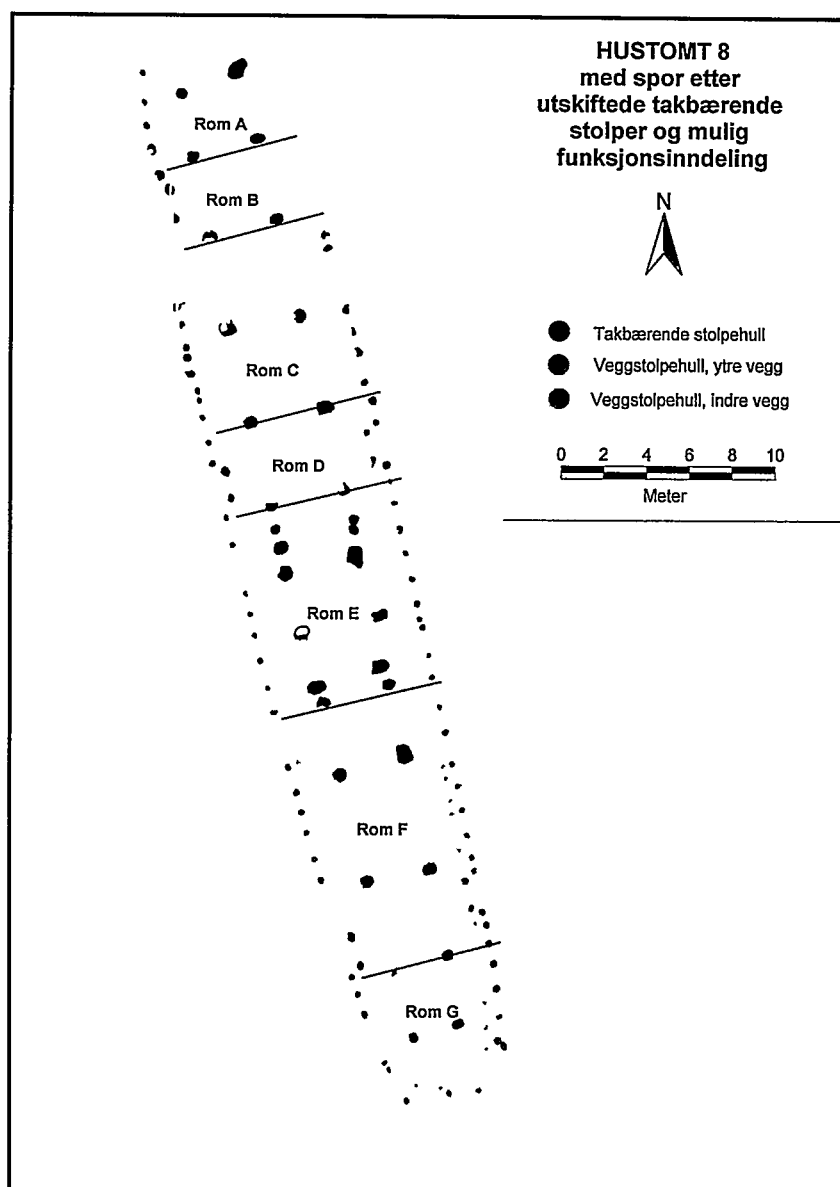
I den søndre delen av rommet har det vært to nesten motstående inngangsdører i henholdsvis den vestre og den østre langveggen. Det nordligste inntrukne stolpehullet i inngangspartiet i den vestre langveggen var på linje med det sørligste inntrukne stolpehullet i den østre langveggen, og dørene har derfor ikke ligget direkte ovenfor hverandre.

Funksjon: Bolig med hallfunksjon.

Rom G

Fra den 15. grinden, umiddelbart sør for inngangspartiet i rom F til den søndre kortveggen. Et knappe 40 m² stort rom med et par frittstående stolper.

Funksjon: Eldhus/bur/lager

Bilde 14 Hustomt 8 med mulig funksjonsinndeling i huset.

FUNN

C.53683/3, 5:

I veggstolpehullene til hustomt 8 ble det funnet til sammen 3 keramikkskår av grovt gods. som veier 9,6 gram. Ett av skårene har neglavtrykkdekor avsatt i parallelle linjer.

C.53683/1-2, 4, 6-11:

I de takbærende stolpehullene ble det funnet til sammen 14 keramikkskår av grovt, uornert gods som veier 12,8 gram. To av skårene er randskår.

C.53683/12-16:

I de takbærende stolpehullene ble det funnet 17 fragmenter av leire som var så kraftig brent at de var sintrete. 6 av fragmentene, som veier 974,5 gram, var en stor klump som falt fra hverandre da den ble gravd frem. I ett av de andre fragmentene er det et avlangt, bueformet avtrykk, sannsynligvis etter en kvist eller liten grein.

C.53683/17:

I et takbærende stolpehull ble det funnet et fragment av flint som veier mindre enn 0,1 gram.

I de takbærende stolpehullene ble det funnet fragmenter av brente bein som til sammen veier noe over 11 gram.

7.4.5 FASE 4 – HUSTOMT 1

HUS 1:	Hall/bolig/fjøs. Treskipet langhus med jordgravde, takbærende stolper og veggstolper.
YTRE FORM:	Svakt konvekse kortvegger og konvekse langvegger.
MÅL:	61,35 meter langt. 8,10 meter bredt på det bredeste.
TAK:	21 grinder. Avstand mellom grindene fra 2 til 4,5 meter. Rekkene med takbærende stolper har hatt en konveks form.
VEGG:	5 eller muligens 6 innganger i langveggene.
TAKBÆRENDE STOLPEHULL:	Gjennomsnitt diameter 74x55,5 cm. Gjennomsnittlig dybde 26,5 cm.
AVTRYKK TAKBÆRENDE STOLPER:	Gjennomsnittlig diameter 40,5x30,3 cm. Gjennomsnittlig dybde 18,6 cm
ØVRIGE KONSTRUKSJONER:	Takbærende stolper trukket noe ut i sideskipene i en grind.
FUNN:	Romersk denar, keramikkskår, brente bein, tannfragmenter fra dyr, en mulig pyntenagle og en knapp eller vektlodd av bly.
DATERING:	Romertid.

Det andre huset som ble bygd på området har vært et treskipet langhus med konvekse langvegger, buede hjørner og svakt konvekse til rette kortvegger.

Hulveien S-6111 gikk på skrå over hustomtten, og hadde fjernet en del spor både etter takbærende stolper og veggstolper. Det var likevel klart at huset har vært bygd med 21 grinder som det ble registrert spor etter i form av 35 takbærende stolpehull.

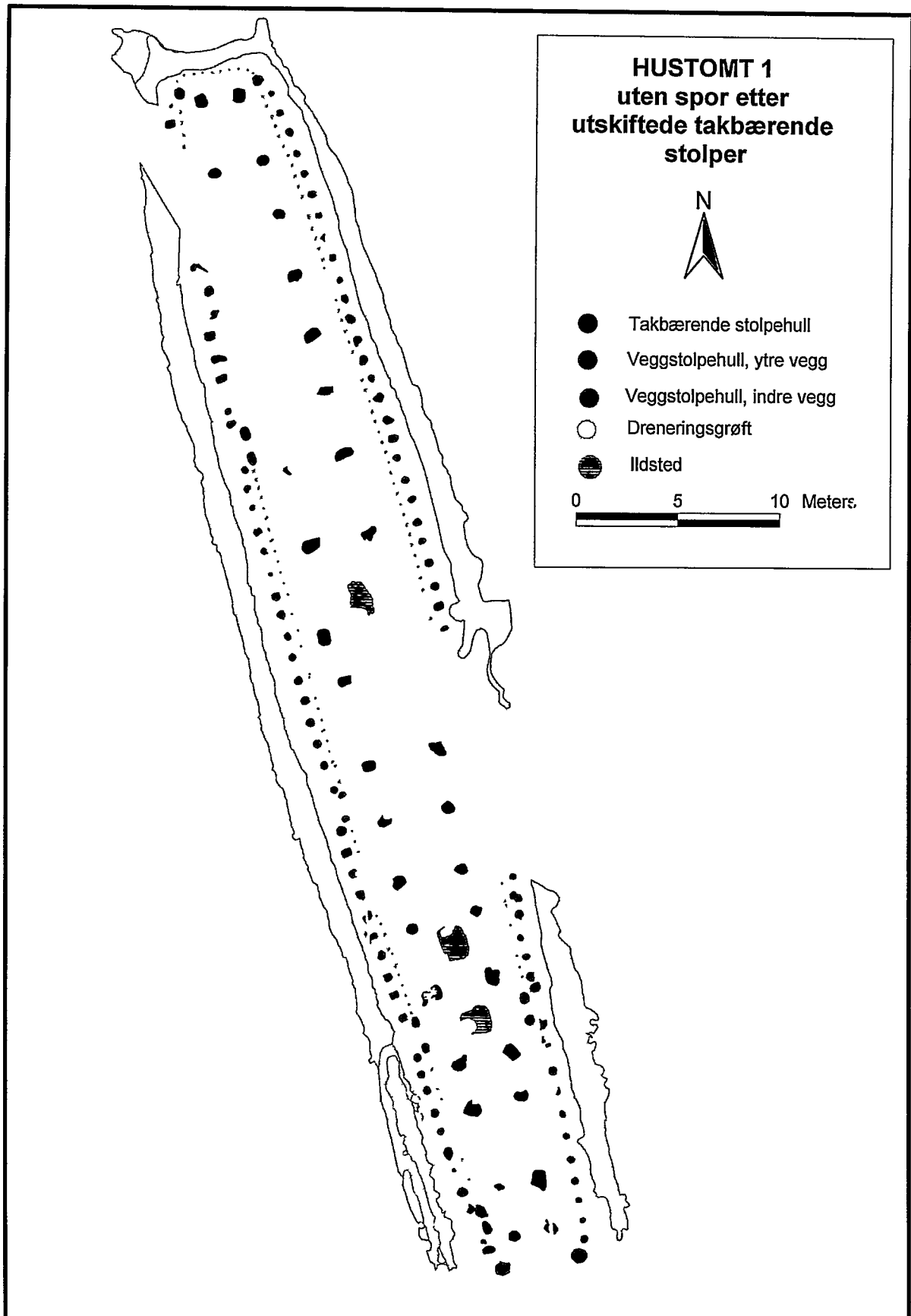
Det var ikke bevart spor etter husets søndre kortvegg, men de bevarte sporene etter huset viser at det har vært minst 60,75 meter langt (ytre mål). Det er imidlertid svært sannsynlig at den søndre kortveggen har hatt samme avslutning som den nordre, og huset har da vært 61,35 meter langt (ytre mål). Mot den nordre enden har huset vært 4,5 meter bredt, mens det har vært 4,6 meter bredt mot den søndre enden (målt fra ytre siden av stolpehull i hustomtens hjørner). Huset har vært på det bredeste mellom den 11. og 12. grinden med 8,10 meter (ytte mål i den ytre vegglinjen).

Det var bevart spor etter doble vegger i hustomtens langvegger i form av til sammen 207 stolpehull. I den ytre vegglinjene viste inntrukne stolpehull spor etter 6 innganger, og i hvert hjørne var det et stolpehull som var større enn de øvrige. Mål sentralt i stolpehullene i den ytre vegglinjen gir et indre areal i hustomtten på 403,5 m², mens mål sentralt i den indre vegglinjen gir et indre areal på 339,5 m².

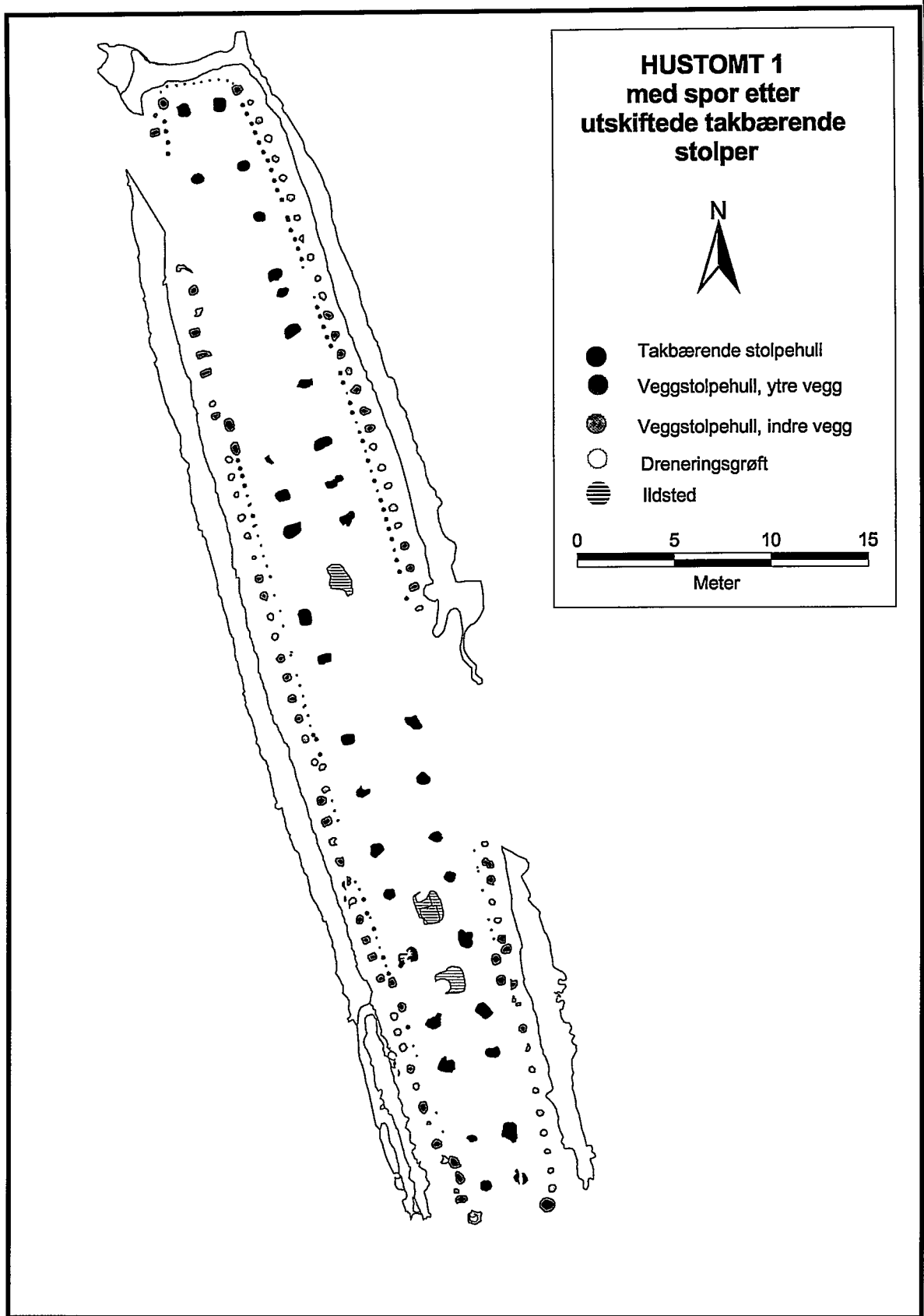
Langs den nordre kortveggen og begge langveggene lå det en grøft som er tolket som spor etter drenering rundt huset.

I huset har det vært en høydeforskjell på 0,67 meter.

Bilde 15 Hustomt 1 uten spor etter utskiftede, takbærende stolper.

Bilde 16 Hustomt 1 med spor etter utskiftede, takbærende stolper.

Bilde 17 Oversiktsbilde over hustomt 1. Takbærende stolpehull er markert med hvite trestikker, mens veggstolpehull i den ytre vegg er markert med hvite plastiktallerkener. Hulveien S-6111 strekker seg på skrå over den nordre delen av hustomten. Grønne tallerkener markerer veggstolpehull i ytre vegglinje i hustomt 8. Bildet er tatt mot nordnordvest.

GRINDER
Tabell 5 Oversikt over grindavstander og grindbredder i hustomt 1 sett fra nord mot sør. Målene er tatt sentralt i de takbærende stolpehullene.

		GRINDBREDDE	
1. grind	S-6297	1,9 m	S-6298
GRINDAVSTAND	3,6 m		3,4 m
2. grind	S-6303	2,48 m	S-6300
GRINDAVSTAND			2,75 m
3. grind		?	S-6305
GRINDAVSTAND			3,08 m
4. grind		?	S-6319
GRINDAVSTAND			1,02 m
5. grind		?	S-6320
GRINDAVSTAND	Alle spor etter takbærende stolpehull var i dette partiet fjernet av hulveien S-6111. Avstanden fra S-6303 til S-6365 var 14,92 meter.		2,02 m
6. grind		?	S-6331
GRINDAVSTAND			2,8 m
7. grind		?	S-6337
GRINDAVSTAND			3,2 m
8. grind	S-6352	2,8 m	S-6368
GRINDAVSTAND	2,02 m		2,08 m
9. grind	S-6378	2,86 m	S-6379
GRINDAVSTAND	1,9 m		2 m
10. grind	S-6390	2,98 m	S-6392
GRINDAVSTAND	4,5 m		
11. grind	S-6418	?	
GRINDAVSTAND	2,36 m		Alle spor etter takbærende stolpehull var i dette partiet fjernet av hulveien S-6111. Avstanden fra S-6392 til S-9479 var 11,06 meter.
12. grind	S-6447	?	
GRINDAVSTAND	4,31 m		
13. grind	S-6503	3,52 m	S-9479
GRINDAVSTAND	2,8 m		2,93 m
14. grind	S-6528	3,2 m	S-6539
GRINDAVSTAND	3,07 m		3,08 m
15. grind	S-6581	3,17 m	S-6582
GRINDAVSTAND	2,38 m		2,17 m
16. grind	S-6614	3,26 m	S-6611
GRINDAVSTAND	3,28 m		3,26 m
17. grind	S-9405 og S-6655	3,08 m	S-9390
GRINDAVSTAND	3,74 m		3,78 m

18. grind	S-6734	2,66 m	S-6768
GRINDAVSTAND	2,28 m		2,23
19. grind	S-7836	2,5 m	S-6770
GRINDAVSTAND	4,03 m		4,15 m
20. grind	S-6847	2 m	S-8987
GRINDAVSTAND	2,49 m		2,5 m
21. grind	S-9474 og S-9475	1,83 m	S-6866 og S-9466

Grindbredden i den 1. grinden har vært 1,9 meter, i den 13. og bredeste 3,52 meter og i den 21. 1,83 meter. De to rekkene med takbærende stolper har derfor på samme måte som langveggene hatt en konveks form.

Den 4. og den 5. grinden lå med bare 1 meters avstand, og det er derfor mulig at den 5. grinden var spor etter utskiftninger av takbærende stolper. To inntrukne stolpehull i den vestre langveggen lå imidlertid plassert midt mellom den 4. og 5. grinden, og viser at det har ligget en inngang her. Avstanden mellom den 4. og 5. grinden kan da muligens reflektere dette. Den påfallende korte grindavstanden indikerer likevel at den ene grinden er spor etter utskiftninger.

De to stolpehullene i den 9. grinden er også tolket som spor etter utskiftninger av takbærende stolper.

Grindavstanden mellom den 10. og 11. grinden skilte seg klart ut ved å være større enn de øvrige i hustomten. I den 11. grinden ble det bare funnet et takbærende stolpehull. Området hvor det andre stolpehullet skulle ligge var dekket av hulveien. Det ble forsøkt å finne stolpehullet under massene i denne, men alle spor etter stolpehullet var fjernet. Det er likevel klart at de takbærende stolpene i denne grinden har vært trukket noe ut i sideskipene i forhold til de to rekkene med takbærende stolper, og at dette har vært gjort for å skape et stort, åpent rom i huset. Sentralt i dette rommet ble restene av et rektangulært ildsted kalt S-9504 funnet.

TAKBÆRENDE STOLPEHULL

De takbærende stolpehullene i hustomt 1 hadde hovedsakelig en rektangulær form eller en noe ujevn rektangulær form. Stolpehullene var orientert både med langsider og kortsider i hustomtens lengderetning, og også enkelte ganger noe på skrå i forhold til denne. Enkelte stolpehull hadde også en mer rund eller ujevn form. Gjennomsnittlig størrelse i flaten var 74x55,6 cm, mens gjennomsnittlig dybde var 26,5 cm.

I tre av de takbærende stolpehullene var det bevart avtrykk etter stolpen. De hadde en gjennomsnittlig størrelse på 38x30,7 cm, og var gjennomsnittlig 16,7 cm dype. Stolpeavtrykket i S-6614 hadde en trekantet form, og viste at i hvert fall den nedre delen av stolpen har vært bearbeidet. De to andre stolpeavtrykkene hadde henholdsvis en oval til svakt rektangulær form, og noe ujevn rund til rektangulær form.

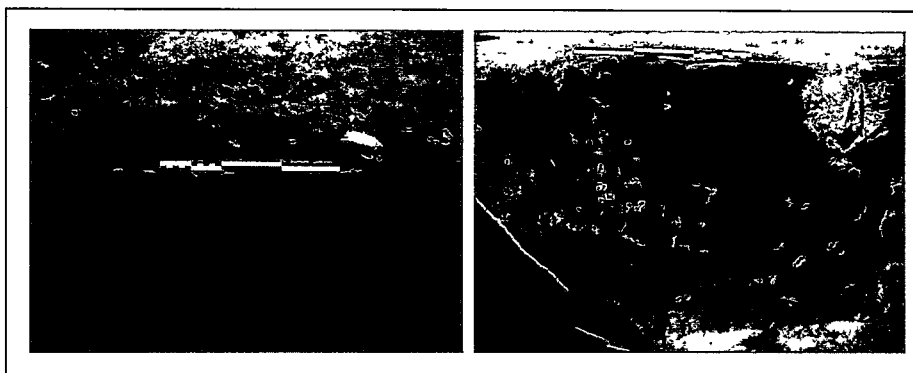
De takbærende stolpehullene var grunnere i den nordlige delen av hustomten enn i den midtre og sørlige.

Tabell 6 Oversikt over størrelse på nedgravninger til takbærende stolper og stolpeavtrykk i hustomt 1.

GRIND	STRUKTURNUMER	MÅL	DYBDE	MÅL STOLPEAVTRYKK	DYBDE STOLPEAVTRYKK
1	6297	67 x 58 cm	14 cm		
	6298	67 x 60 cm	8,5		
2	6303	70 x 56 cm	20 cm		
	6300	62 x 54 cm	19 cm		
3	6305	60 x 42 cm	27 cm		
4	6319	72 x 55 cm	19 cm		
5	6320*	62 x 42 cm	?		
6	6331	100 x 61 cm	16 cm	42 x 36 cm	16 cm
7	6337	?	22 cm		
8	6352	?	30 cm		
	6368	? x 60 cm	31 cm	? x 30 cm	30 cm
9	6378	? x 57 cm	20 cm	? x 28 cm	20 cm
	6379	92 x 38 cm	24 cm		
10	6390	93 x 61 cm	18 cm		
	6392	78 x 42 cm	28 cm	52 x 32 cm	12 cm
11	6418	83 x 62 cm	19 cm		
12	6447	? x 48 cm	26 cm		
13	6503	65 x 51 cm	24 cm		
	9479	61 x 53 cm	10 cm		
14	6528	71 x 54 cm	27 cm		
	6539*	67 x 49 cm			
15	6581	70 x 68 cm	18 cm		
	6582	71 x 53 cm	35 cm		
16	6614	57 x 55 cm	23 cm	30 x 25 cm	17 cm
	6611	61 x 53 cm	40 cm	38 x 31 cm	17 cm
17	9405 og 6655	101 x 72 cm	48 cm		
	9390	93 x 72 cm	44 cm		
18	6734	90 x 63 cm	21 cm		
	6768	88 x 62 cm	37 cm		
19	7836	88 x 74 cm	30 cm		
	6770	72 x 54 cm	36 cm		
20	6847	60x45 cm	40 cm		
	8987	?	48 cm		
21	9474 og 9475	58 x 52 cm	?		
	6866 og 9466	68 x 54 cm	27 cm		
GJENNOMSNIITT		74 x 55,6 cm	26,5 cm	40,5 x 30,3 cm	18,6 cm

* Ikke snittet

Bilde 18 Til venstre profilbilde av takbærende stolpehull S-6305 i den 3.grinden, og til høyre av takbærende stolpehull S-8987 i den 20. grinden. Bildene viser forskjeller i dybder på nedgravningene til de takbærende stolpene i huset. I det siste er det spor etter takbærende stolpehull S-6859 i hustomt 2 i toppen.

VEGGSTOLPEHULL OG INNGANGSPARTIER

Tabell 7 Oversikt over størrelse på snittede nedgravninger til veggstolper i hus 1.

STRUKTURNUMER	MÅL	DYBDE	MÅL STOLPEAVTRYKK	DYBDE STOLPEAVTRYKK
6294 (hjørne)	48x42 cm	10 cm		
6296	43x36 cm	10 cm		
6314	50x44 cm	10 cm		
6315	40x36 cm	26 cm		
6323	53x42 cm	10 cm		
6342	63x33 cm	16 cm		
6388	45x42 cm	18 cm	38x28 cm	10 cm
6420	44x35 cm	1 cm		
6478	42x38 cm	18 cm		
6532	48x47 cm	16 cm		
6645	41x40 cm	14 cm		
6699	48x37 cm	15 cm		
6705	42x41 cm	18 cm		
6832	42x40 cm	31 cm	30x30 cm	24 cm
6843	60x54 cm	20 cm		
9432 og 9454 (hjørne)	71x66 cm	29 cm	44x40 cm	22 cm
9428	30x28 cm	39 cm		
6787	59x44 cm	34 cm		
6673	54x51 cm	30 cm		
6020	38x34 cm	14 cm	24x24 cm	7 cm
6013	43x29 cm	18 cm		
6000	45x35 cm	23 cm	34x22 cm	17 cm
6288	39x35 cm	21 cm		
6283	39x34 cm	11 cm		
6279 (hjørne)	55x48 cm	22 cm		11 cm
GJENNOMSNIITT	47,3x40,4	19 cm	34x29 cm	18,2 cm

Ytre vegglinje og innganger

I den ytre vegglinjen ble det registrert 101 stolpehull som alle var av mer eller mindre samme karakter. De hadde hovedsakelig en rund, oval eller mer rektangulær form. Stolpehullene i den ytre vegglinjen lå bare i hustomtens langvegger hvor de var avgrenset mot stolpehullene i hjørnene som var noe større enn de øvrige veggstolpehullene i vegglinjen.

25 av stolpehullene i den ytre vegglinjen ble snittet og dokumentert. Disse var i flaten gjennomsnittlig 47,3x40,4 cm store, og gjennomsnittlig 19 cm dype. Det var en klar tendens at stolpehullene i den søndre delen av hustomten var dypere enn i den nordre. Avstanden mellom stolpehullene var fra 78 til 120 cm, men med en dominerende avstand på mellom 100 og 110 cm.

I fem av de dokumenterte veggstolpehullene var det bevart avtrykk etter stolpene som har stått i dem. Disse hadde en gjennomsnittlig størrelse på 34x29 cm.

Det ble rensset flere ganger i hustomtens kortvegger for å prøve å finne stolpehull av samme type, men uten resultat. Siden stolpehullene i de ytre langveggene hadde klare fyllskifter og var enkle å se, antas det at det ikke har stått stolper av denne typen i kortveggene.

I den ytre vegglinjen ble det registrert spor etter 6 innganger i form av inntrukne stolpehull. 5 av inngangene har ligget i den vestre langveggen, og en i den østre. Det er imidlertid sannsynlig at hulveien S-6111 har fjernet spor etter ytterligere en inngang i den østre langveggen. I den vestre langveggen har det da vært en inngang mellom den 4. og 5. grinden, en mellom den 7. og 8., en mellom den 13. og 14., en mellom den 17. og 18. og en mellom den 20. og 21. grinden. I den østre langveggen lå inngangen det var bevart spor etter mellom den 17. og 18. grinden. I tillegg har det sannsynligvis ligget en inngang mellom den 13. og 14. grinden. Det har derfor vært minst en, men sannsynligvis to, inngangspartier med motstående dører i huset. Avstander mellom inntrukne stolpehull viste at inngangene har vært fra 94 til 132 cm brede.

Indre vegglinje

Stolpehullene i den indre vegglinjen var av en helt annen karakter enn stolpehullene i den ytre vegglinjen. De hadde i flaten diametre fra omkring 3 til omkring 8 cm, og var spor etter stolper av staurstørrelse. Avstanden mellom de to vegglinjene var jevn fra 57 til 60 cm, men noe smalere mot hustomtens ender med omkring 42 cm. Den indre vegglinjen var flere steder avsluttet inn mot midtpunktet på inntrukne stolpehull i den ytre vegglinjen. Dette innebærer at veggene innvendig i huset har hatt en jevn, konveks form uten inntrukne stolper ved inngangene.

I området rundt den nordre enden til hustomt 1 ble det registrert flere stolpehull av staurstørrelse. Det var noe vanskelig å bestemme konteksten til enkelte av disse, men de var sannsynligvis spor etter både den nordre kortveggen i hus 1 og for eksempel gjerder som helt eller delvis kan ha vært samtidig med huset.

Stolpehullene tolket som spor etter den nordre kortveggen gikk i en svak bue fra det ene hjørnestolpehullet, rettet seg ut i en veldig svak konveks linje for så å bue inn mot hjørnestolpehullet i det motsatte hjørnet. Stolpehullene lå i fortsettelsen av de indre vegglinjene i langveggene som var avgrenset mot hjørnestolpene, og var sannsynligvis spor etter den samme veggen. Hjørnestolpene må da ha vært inkorporert i denne veggen. Det ble rensset omhyggelig i hustomtens søndre ende, men med unntak av to staurhull som muligens var spor etter veggstolper, var ingen spor etter den søndre kortveggen bevart.

DRENERINGSGRØFT

Hus 1 har på tre sider vært omgitt av en grøft som har hatt en U-lignende form, og vært åpen mot sør. Under undersøkelsen var både den vestre og den østre delen av grøften brutt i to av hulveien S-6111. I tillegg ble et lag i grøften tolket som spor etter en sti, og grøften fikk derfor flere S-nummer. Disse er: S-6591, S-9359, S-6805, S-6076 og S-6112.

Den østre og vestre delen av grøften som lå langs hustomtens langvegger hadde en konveks form, og var begge 62,4 meter lange. Den nordre delen av grøften som lå langs hustomten kortvegg hadde en rett form. I hjørnene mot nord og nordnordvest hadde grøften en omkring 1 meter lang utstikker som kanskje reflekterte takets form. Grøften var fra 40-233 cm bred, men med en dominerende bredde på mellom 120-150 cm. Ytre bredde fra den vestre til den østre siden av grøften, det vil si tvers over hustomt 1, var i nord 7,6 meter, på det bredeste partiet³ omkring 13 meter og mot sør 9,2 meter.

Figur 1 Flybilde med oversikt over hustomtene 1, 2, 3 og 8. Dreneringsgrøften i hustomt 1 kan tydelig ses sentralt i bildet som er tatt mot øst. Foto: Tom Heibreen.

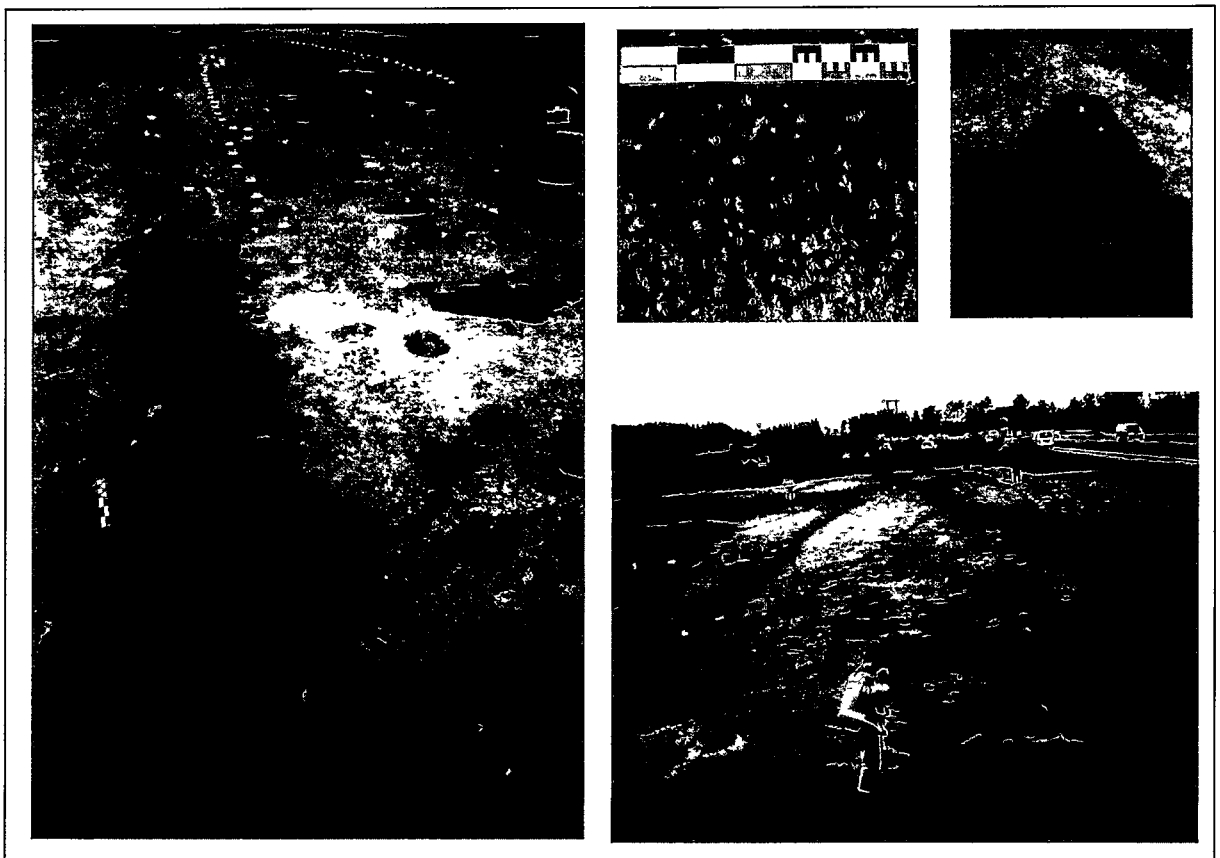
Det ble vurdert om grøften hadde sammenheng med konstruktive elementer i hus 1, for eksempel vegg eller ytre, skrå avstivere. For å undersøke dette nærmere ble det lagt seks snitt i grøften. Ved snittingen ble masser fjernet i opp til 6 meter lange partier ved hjelp av stratigrafisk graving samtidig som tverrsnitt og lengdesnitt ble dokumentert. Det ble imidlertid ikke avdekket spor som kunne settes i en slik sammenheng.

Veggstolpehull tilhørende hustomt 8 ble gravd frem under massene i grøftens vestre del, og dette arbeidet viste at grøften enkelte steder var opp til 40 cm dyp. I de dokumenterte profilene hadde imidlertid grøften en dybde fra 19 til 34 cm med et gjennomsnitt på 26 cm. Denne dybden var også dominerende i de delene av grøften hvor masser ble fjernet, og inntrykket var at grøften var gravd omtrent til samme dybde i hele dens utstrekning. Grøften hadde gjennomgående svakt skrånende eller buede sider, og en rund til flat bunn.

³ Hulveien S-6111 hadde i dette området fjernet deler av dreneringsgrøften, og målet er basert på en rekonstruksjon av grøften.

I forskjellige deler av grøften var det noe variasjon i massene. I de nordligste 36 meterne av grøftens vestre del var massen klart lagdelt. I bunnen var det klare spor etter vannsig med marmoriserte masser, grus og småstein. Over dette lå et lag med lys, grå til gråbrun, sterkt sandblandet masse som stedvis var marmorisert som følge av vannsig. Laget var fra omkring 8-20 cm dypt, og i det ble det bare gjort enkelte gjenstandsfunn. Over dette igjen lå et opp til omkring 20 cm dypt lag med brun til mørkbrun, sandblandet masse med trekullfragmenter og enkelte skjørbrente steiner. I laget ble det gjort mange gjenstandsfunn med en konsentrasjon i lagets øvre 5 cm.

De samme lagene som ble registrert i den nordre delen av grøftens vestre del, lå også i de nedre 26 meterne av den. Her lå det imidlertid ennå et lag i flaten bestående av fet, brun til mørkbrun masse sterkt blandet med brent leire, trekullfragmenter og med enkelte skjørbrente steiner. Laget dekket store deler av grøften i flaten, men var ikke sammenhengende. Inntrykket var at massen lå i fordypninger i laget under. Det ble gjort en del gjenstandsfunn også i dette laget.

Bilde 19 Til venstre deler av dreneringsgrøftens vestre langsida med 4. inngangsparti (sett fra nord) i den vestre langveggen til hustomt 1 sentralt i bildet. Øverst til høyre et detaljbilde av massene med mye brent leire direkte utenfor det samme inngangspartiet, og et detaljbilde av dreneringsgrøftens hjørne mot nord. Nederst til høyre vises dreneringsgrøften til venstre i bildet direkte etter avdekking.

Massene i den søndre delen av grøftens østre side (avgrenset mot nord av hulveien), var svært lik massene i den sørlige delen av den vestre siden. Den eneste forskjellen var at laget i flaten med brent leire var noe mer sammenhengende og kompakt, og med noe mer trekull og skjørbrente steiner.

I den nordre delen av grøftens østre del var massene noe annerledes enn i resten av grøften. I bunnen lå det grus og småstein, men mindre enn i grøften for øvrig. Over dette lå det et opp

til 6 cm dypt lag bestående av gråsort til sort, sandblandet masse med trekullfragmenter. Laget hadde et marmorisert utseende som følge av vannsig. Over dette igjen lå det et opp til 20 cm dypt lag med grå, sterkt sandblandet masse med brune flekker, enkelte trekullfragmenter og enkelte fragmenter av brent leire. Det var markert mindre gjenstandsfunn i denne delen av grøften.

Sørover fra både den østre og den vestre delen av grøften var det spor etter vann som hadde rent og gravd seg ned i undergrunnen.

Utbredelsen av den brente leiren i de sørlige delene av grøften stemte svært godt overens med området hustomt 3 dekket. I tillegg var massene i nedgravningene til de takbærende stolpehullene i hustomt 2, som har fulgt etter hustomt 3 i tid, sterkt blandet med brent leire. Den brente leiren er derfor tolket som spor etter en brann i hus 3. Den store utbredelsen av den brente leiren sannsynliggjør at huset har hatt leirklinte fletteverksvegger.

I grøftens vestre del var det et markert skille i massene direkte utenfor inngangspartiet mellom den 17. og 18. grinden i den vestre langveggen til hustomt 1. Fra den indre siden av grøften, eller fra inngangen, lå et 60 cm bredt lag med spettet lysgrå, grå og rødbrun, sterkt sandblandet masse, trekullfragmenter og enkelte fragmenter av brent leire. Det ble funnet noen keramikkskår i laget. Laget lå tvers over grøften, og svingte i ytterkant mot sør hvor det lå parallelt med massene i den resterende delen av grøften. Laget er tolket som restene av en sti eller ofte bukt vei inn og ut av huset.

I grøftens vestre del ble det registrert et ildsted kalt S-7397. Ildstedet hadde en rektangulær form, og bare et tynt kullag fra det var bevart. Det lå nord for området med mye brent leire, og i massene i det øverste laget.

Gjenstandsfunnene ble hovedsakelig gjort i grøftens vestre del, det vil si langs den vestre langveggen til hus 1. I denne veggen ble det registrert spor etter 5 inngangsdører, og i områdene utenfor og umiddelbart ved siden av disse var det en noe større konsentrasjon av funn enn i områdene mellom inngangspartiene. Det ble også gjort en del gjenstandsfunn i den sørlige delen av grøftens østre del hvor det også ble registrert et inngangsparti. I den nordlige delen av grøftens østre del hvor det ikke har vært innganger, ble det gjort lite gjenstandsfunn.

Det ble ikke gjort noen registreringer i grøften som indikerte en konstruktiv funksjon i hus 1. Det ble derimot registrert omfattende spor etter vannføring, og grøften er tolket som en dreneringsgrøft. Behovet for dette syntes ganske klart under flere kraftige regnbyger under undersøkelsen. Vannet strømmet da inn på feltet fra det høyeste punktet direkte nord for hustomt 1, ble fanget opp i den nordlige delen av grøften før det rant videre mot sør i grøftens østre og vestre del. Dette hadde selvfølgelig sammenheng med at vannet trakk lettere unna i sanden i undergrunnen enn i massene i grøften, men var likevel et ganske overbevisende syn. De to utstikkerne i grøftens hjørner som muligens reflekterte takets form, indikerer også at den har fungert som et dråpefall.

VEGGKONSTRUKSJON

Som beskrevet over har hus 1 sannsynligvis hatt doble vegger i langveggene, og enkle vegger i kortveggene. De ytre langveggen har bestått av ganske kraftige stolper plassert med en avstand fra 78 til 120 cm (dominerende avstand var mellom 100 og 110 cm). Stolpene må ha hatt en takbærende funksjon sammen med de takbærende stolpene i husets grunder. Hjørnestolpene har trolig vært kraftigere enn de øvrige stolpene i de ytre veggene, og kan derfor ha hatt en spesiell rolle i konstruksjonen.

De bevarte avtrykkene etter stolper i husets ytre vegglinjer viste at de hadde hatt en gjennomsnittlig størrelse på 34x29 cm. Dette vil være uforholdsmessig kraftige stolper i en leirklint fletteverksvegg. Funn på kontinentet viser også at en gjennomsnittlig avstand

mellom stolper i en flettverksvegg vil være på mellom 30-40 cm (Komber 1989:119). Det er derfor lite sannsynlig at de ytre veggene i huset har vært av denne typen, og en mer sannsynlig tolkning vil være sleppvegg eller tiler av tre. En annen, men mindre sannsynlig, mulighet er at det ikke har vært en veggkonstruksjon mellom stolpene i den ytre vegglinjen, og at stolpene bare har hatt en takbærende funksjon. Husets vegg har da ligget i den indre vegglinjen.

Det var ikke bevart avtrykk etter stolpene i noen av stolpehullene i den indre vegglinjen, og stolpene, som har vært av staurstørrelse, har sannsynligvis blitt slått direkte ned i bakken. Avstanden mellom dem har vært fra omkring 43 til omkring 60 cm med en dominerende avstand på mellom 48 og 55 cm. Stolpene i den indre veggen kan ikke ha hatt en takbærende funksjon. Både størrelsen på stolpene og avstanden mellom dem synes perfekt for flettverk, trolig leirklint.

Som følge av dette er det flere mulig løsninger for veggkonstruksjoner i hus 1. Det kan for eksempel ha hatt ytre langvegger bestående av tiler eller sleppvegg, og en indre vegg bestående av risflettede matter eller flettverk av kvister. Siden det trolig ikke har vært ytre vegger i husets kortvegger, må en lettere vegg med flettverk uten leirklining ha vært lite praktisk (med mindre det var behov for rom med større gjennomstrømming av luft i husets ender som for eksempel lager eller høytørke). Det er derfor sannsynlig at den indre veggen har vært leirklint. Mellom de to veggene kan det ha ligget isolerende materiale i form av for eksempel torv eller jord, men det er også mulig at rommet mellom de to veggene har vært åpent. Alternativt kan stolpene i den ytre vegglinjen har vært frittstående, mens en vegg av leirklint flettverk har ligget en knapp halv meter innenfor. Det er likevel sannsynlig at huset har hatt en ytre, lettere vegg av tre som har beskyttet den indre, leirklinte mot været.

ILDSTEDER

Som beskrevet i kapittel 7.4.8 under ble det funnet spor etter 5 ildsteder som sannsynligvis tilhører hustomt 1. Ildstedet S-9504 lå sentralt mellom den 10. og 12. grinden, noe nord for grind 11 som har hatt uttrukne stolper. Ildstedene S-9630, S9631 og S-9335 lå mellom den 16. og 17. grinden. Ildstedene var gravd ned i hverandre, og har fulgt etter hverandre i tid. Ildstedet S-6690 lå mellom hustomtens 17. og 18. grind.

FUNKSJONSINDELING

Det var ikke bevart spor etter indre, tversgående skillevegger fra hus 1, men både selve størrelsen på huset, varierende grindavstander, ildsteder og spor etter inngangsdører viser at huset har vært delt i forskjellige funksjonssoner. Basert på disse kriteriene foreslås derfor følgende funksjonsinndeling i hus 1 (alle anslåtte romstørrelser er målt i den indre vegglinjen):

Rom A

Fra den nordre kortveggen til den 7. grinden. Et rom på litt over 87 m² med en inngang i den vestre langveggen mellom den 4. og 5. grinden.

Funksjon: Fjøs.

Rom B

Mellom den 7. og 8. grinden. Et 20,2 m² stort rom med inngang i den vestre langveggen.

Funksjon: Inngangsparti/gang.

Rom C

Mellom den 8. og 13. grinden. Et knappe 96,7 m² stort rom med sentralildsted og en grind med uttrukne stolper.

Funksjon: Hall.

Rom D

Mellom den 13. og 14. grinden. Et 18,8 m² stort rom med inngang den vestre langveggen. Det har muligens vært en motstående inngang i den østre langveggen, men hulveien S-6111 hadde her fjernet alle spor etter huset.

Funksjon: Inngangsparti/gang.

Rom E

Mellom den 14. og 17. grinden. Et 50,7 m² stort rom med et ildsted i midtskipet i den søndre delen av rommet.

Funksjon: Bolig.

Rom F

Mellom den 17. og 18. grinden. Et 20 m² stort rom med motstående innganger i langveggene. Et sentralt plassert ildsted er tolket som tilhørende hustomten, men siden det hadde en noe uvanlig plassering mellom to innganger kan det ikke utelukkes at det tilhører en av de andre store hustomtene.

Funksjon: Eldhus/håndverksproduksjon/inngang (med ildsted).

Alternativ funksjon: Inngangsparti/gang (uten ildsted).

Rom G

De varierende grindavstandene mellom den 18. grinden og den søndre kortveggen indikerer en oppdeling i flere rom eller funksjonssoner. Et mulig forsalg vil være at det har ligget et mindre rom (rom G) mellom den 18. og 19. grinden på litt over 12 m².

Funksjon: Bur/lager.

Rom H

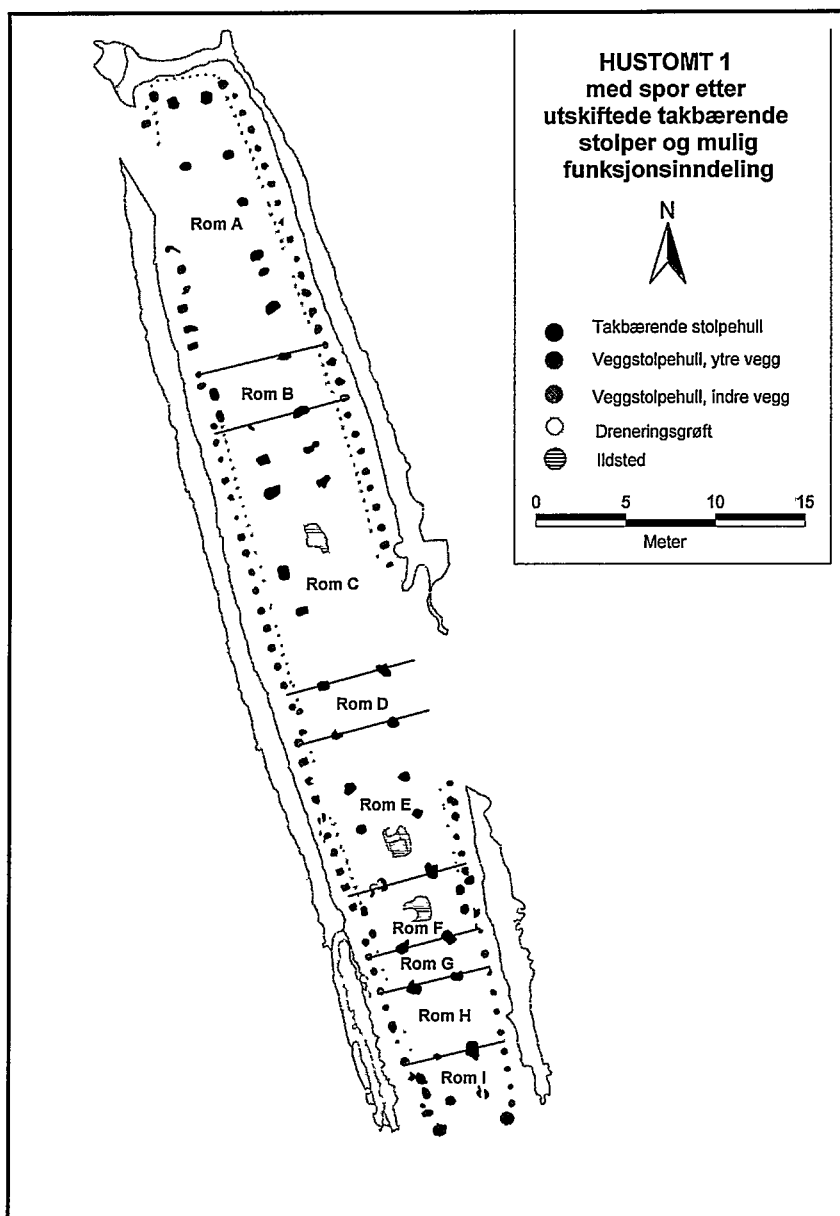
Mellom den 19. og 20. grinden. Et knappe 20 m² stort rom.

Funksjon: Bur/lager/håndverksproduksjon/bolig.

Rom I

Mellom den 20. grinden og den søndre kortveggen. Et knappe 20 m² stort rom.

Funksjon: Bur/lager/håndverksproduksjon/bolig.

Bilde 20 Hustomt 1 med mulig funksjonsinndeling.

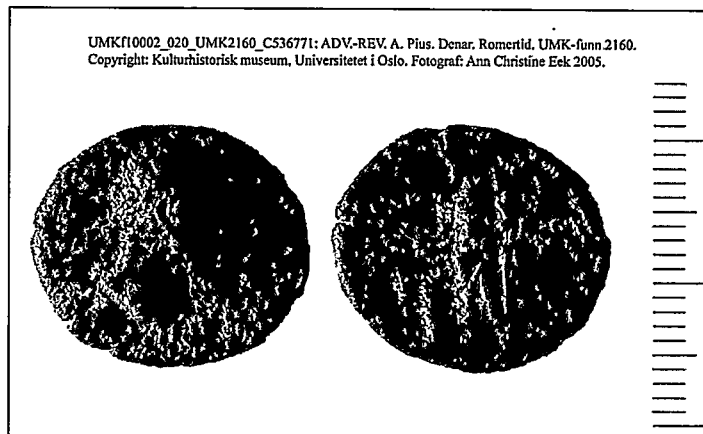
FUNN**C.53677/1:**

1,5 meter sør for det takbærende stolpehullet S-6866+S-9466 ble det ved hjelp av metaldetektor funnet en romersk denar i en moderne dreneringsgrøft. Grøften var gravd gjennom det takbærende stolpehullet, og det antas som overveiende sannsynlig at denaren har kommet herfra. Dette gir i så tilfelle en sikker datering bakover i tid av hus 1.

Denaren består av en sølvlegering. Den er før rensing og konservering typebestemt av Anette Kristoffersen ved Myntkabinettet, KHM. Myntens avers viser et keiserportrett, men omskriften var vanskelig å tyde. Reversen viser en stående person, men også her var omskriften vanskelig å tyde. Basert på reversmotivet og stilistiske trekk har Kristoffersen likevel forsøkt å gi en omtrentlig bestemmelse. Antagelig er denaren preget under Antoninus

Pius' regjeringsperiode som var 138-161 e.Kr. Portrettet på myntens advers er da av den senere keiseren Marcus Aurelius, enkelte bokstaver i omskriften tyder også på dette, mens reversen viser Genius Exercitus under en offerhandling. Reversomskriften, hvis den er korrekt tolket, gir en sikker datering av denaren til årene 151-152 e.Kr.

Denaren fikk funnnummer F6030 i felt, og funn-nr. 2160 ved Myntkabinettet.

Bilde 21 Romersk denar fra takbærende stolpehull i hustomt 1.

I dreneringsgrøften som har ligget rundt hus 1 ble det ved hjelp av metalldetektor gjort flere metallfunn:

C.53677/2:

Sammen med en konsentrasjon av keramikkskår, brente bein og brent leire i massene i grøften ble det funnet en svært korrodert jerngjenstand som veier 7 gram, og som det i skrivende stund ikke har vært mulig å funksjonsbestemme.

C.53677/3:

En liten gjenstand av jern som muligens er en pyntenagle. Veier 0,6 g

C.53677/27:

Knapp av bly som veier 3,05 gram. Knappen har hatt en rund form, men er i dag foldet sammen. Sentralt plassert har den fire symmetrisk plasserte hull som danner et kvadrat.

Hovedvekten av funn fra hustomten var keramikkskår fra dreneringsgrøften:

C.53677/4-5, 11, 16:

Til sammen 5346,1 gram keramikkskår hovedsakelig av grovt, uornert gods, men også fint, glatt gods. 64 av skårene er randskår, og 20 skår har slemming. Alle kar det ble funnet skår fra har trolig vært knust før de havnet i grøften, og har sannsynligvis blitt kastet som avfall. Det er derfor mulig at skår fra ett kar har blitt spredt over et større område. Store deler av keramikkmaterialet fra dreneringsgrøften, samt øvrige funn, lå i grøftens vestre del med en tendens til konsentrasjon i områdene utenfor og ved siden av påviste inngangspartier i huset. Det ble også gjort en del funn i grøften i området utenfor inngangspartiet i den østre langveggen, men i den nordre delen av den østre delen av grøften hvor det ikke har vært innganger i huset, ble det ikke gjort noen funn.

Det ble funnet skår av glatt, fint gods i 10 forskjellige kontekster. Det er mulig at de stammer fra 10 forskjellige kar, men det er også mulig at skår fra forskjellige kontekster kan

stamme fra samme kar. På ti skår var det spor etter dekor på karene: ett skår har innrissede tre parallelle linjer. To skår som passer sammen fra en bukknekk har to parallelle, horisontale utknepne linjer/profiler som ligger med 1 cm avstand i knekken. Mellom linjene/profilene og over den øverste, har skårene to dekorrender med konkav form med skråkraverte linjer. Ett annet skår fra en bukknekk har to smale, horisontale striper henholdsvis over og under knekken. Tre skår har strekdekor med horisontale og skråstilte linjer. Ett skår har strekdekor med to horisontale linjer med skråstilte linjer mellom i sikksakk-mønster. Ett skår fra nederst på en buk har 0,6 cm lange vertikale striper med noe ujevn avstand, mens ett skår har strekdekor.

Ett skår av grovt, uornert gods viser at bunnen på karet det stammer fra har hatt en diameter på omkring 26 cm.

C.53677/28, 32:

I dreneringsgrøften ble det funnet til sammen 46,5 gram fragmenter av brente bein.

C.53677/38-39:

I dreneringsgrøften ble det funnet til sammen 28,1 gram med ubrente bein som er fragmenter av tenner. Verken brente bein eller tenner er i skrivende stund analysert, men med unntak av 7 fragmenter som trolig kommer fra et mindre dyr, kommer tannfragmentene sannsynligvis fra hest eller storfe.

C.53677/23:

I flaten på dreneringsgrøften ble det funnet et lite slagfragment som veier 2,7 gram.

C.53677/6-10, 13, 15, 17-19:

I de takbærende stolpehullene i hustomt 1 ble det funnet til sammen 78,5 gram keramikkskår. Skårene er hovedsakelig av grovt, uornert gods, ett skår har slemming og ett har matskorpe. Det ble også funnet skår av fint, glatt gods, og ett av disse er dekorert med tre parallelle linjer.

C.53677/14:

I et veggstolpehull ble det funnet keramikkskår av grovt, uornert gods som veier 8 gram.

C.53677/20-22:

I de takbærende stolpehullene ble det funnet fragmenter av brent, sintret leire som veier til sammen 40,6 gram.

C.53677/29-31, 33, 35-37:

I de takbærende stolpehullene ble det funnet fragmenter av brente bein som veier 3 gram.

C.53677/12:

I ildstedet S-6688 som er tolket som tilhørende hustomt 1, ble det funnet ett keramikkskår av grovt gods med neglavtrykkdekor. Vekt 2,5 gram.

C.53677/34:

I ildstedet S-6688 som er tolket som tilhørende hustomt 1, ble det funnet to fragmenter av brente bein som veier 0,4 gram.

7.4.6 FASE 5 – HUSTOMT 3

HUS 3:	Bolig/hall. Treskipet langhus med jordgravde, takbærende stolper.
YTRE FORM:	Konvekse langvegger.
MÅL:	Minst 26,3 meter langt.
TAK:	8 grunder. Avstand mellom grindene fra 2,5 til 5,6 meter. Rekkene med takbærende stolper har hatt en konveks form.
TAKBÆRENDE STOLPEHULL:	Gjennomsnitt diameter 48x42,2 cm. Gjennomsnittlig dybde 11,7 cm.
AVTRYKK TAKBÆRENDE STOLPER:	Gjennomsnittlig diameter 32x19 cm. Gjennomsnittlig dybde 6 cm.
FUNN:	Romersk denar, keramikkskår, brente bein, en mulig ildslagningsstein.
DATERING:	Romertid.

Det tredje huset som ble bygd på området har som de foregående vært et treskipet langhus. Det ble funnet spor etter 8 takbærende stolpepar. I den 8. grunden hadde det vestre stolpehullet blitt fjernet av en sekundær struktur. Høydeforskjellen i huset har vært 0,368 meter.

Det var ikke bevart spor etter husets vegger, men de takbærende stolpehullene viser at det har vært minst 26,3 meter langt. Det må ha hatt et indre areal på minst 142 m², men sannsynligvis på omkring 160 m².

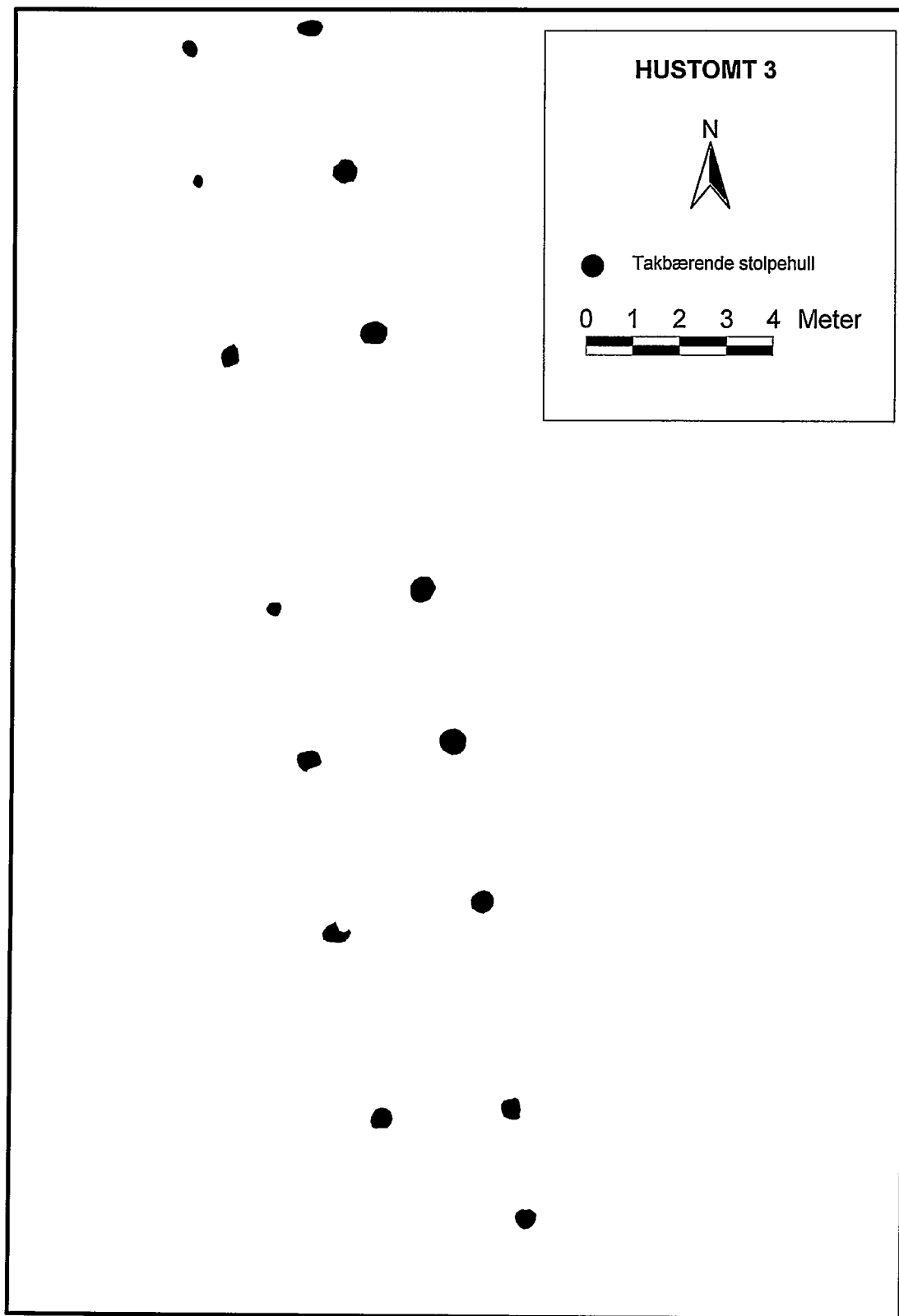
Det er lite sannsynlig at noen av ildstedene som ble registrert inne i de store hustomtene har tilhørt hus 3 (se oversikt ildsteder kapittel 7.4.8).

I strukturer i området innenfor og rundt hustomt 3 ble det registrert til dels store mengder brent leire. Den lå hovedsakelig i nedgravningene til takbærende stolper i hus 2, og i flaten i deler av dreneringsgrøften tilhørende hus 1. Fordi den brente leiren lå i fyllmassene i nedgravningene til takbærende stolper i hus 2, må den ha ligget i området før dette ble bygd. Hus 2 har fulgt etter hus 3 i tid, og den eneste stratigrafiske mulige konteksten til den brente leiren i de takbærende stolpehullene i hustomt 2 var hus 3. I området rundt hustomt 3 lå den brente leiren i flaten i dreneringsgrøften tilhørende hustomt 1, men ikke i de takbærende stolpehullene eller veggstolpehullene. Den brente leiren har derfor trolig havnet her etter at hus 1 gikk ut av bruk. Hus 3 fulgte etter hus 1 i tid, og igjen var den eneste sannsynlige stratigrafiske konteksten til den brente leiren hustomt 3. Den brente leiren kan stamme fra for eksempel et leirgulv eller leirklinte flettverksvegger i hus 3. Spredningen både inne i og utenfor hustomten indikerer imidlertid at leiren stammer fra utraste vegger i forbindelse med en brann.

GRINDER

De to rekkene med takbærende stolper har hatt en konveks form. Bredden i den 1. grunden har vært 2,65 meter, i den 4. 3,2 meter og i den 8. trolig 2,65 meter. Midtskipet har derfor vært 0,55 meter bredere i den midtre delen av huset enn i endene.

Den konvekse formen i rekken med takbærende stolper har sannsynligvis gått igjen i langveggene. Det var som sagt ikke bevart spor etter husets vegger, men sideskipene i et langhus vil ofte være omtrent halvparten så brede som midtskipet. Hvis dette blir lagt til grunn, vil hus 3 ha vært 6,4 meter bredt på det bredeste.

Bilde 22 Hustomt 3

Tabell 8 Oversikt over grindavstander og grindbredder i hustomt 3 sett fra nord mot sør. Målene er tatt sentralt i de takbærende stolpehullene.

		GRINDBREDDER	
1. grind	S-6536	2,65 m	S-6540
GRINDAVSTAND	3,3 m		3,15 m
2. grind	S-9384	3,17 m	S-6586
GRINDAVSTAND	3,8 m		3,5 m
3. grind	S-9232	3,15 m	S-6642
GRINDAVSTAND	5,5 m		5,57 m
4. grind	S-6725	3,2 m	S-6750
GRINDAVSTAND	3,3 m		3,3 m
5. grind	S-6830	3,13 m	S-6849
GRINDAVSTAND	3,7 m		3,5 m
6. grind	S-9471	3,2 m	S-6856
GRINDAVSTAND	4,1 m		4,4 m
7. grind	S-6916	3 m	S-6938
GRINDAVSTAND			2,47 m
8. grind	Stolpehull fjernet av sekundær struktur		S-6931

TAKBÆRENDE STOLPER

Tabell 9 Oversikt over størrelse på nedgravninger til takbærende stolper og stolpeavtrykk i hustomt 3.

GRIND	STRUKTURNUMER	MÅL	DYBDE	MÅL STOLPEAVTRYKK	DYBDE STOLPEAVTRYKK
1	6536*	37x29 cm			
	6540*	54x38 cm			
2	9384	34x28 cm	16 cm		
	6586	50x48 cm	12 cm		
3	9232*	51x38 cm			
	6642	56x45 cm	7 cm		
4	6725	31x31 cm	4 cm		
	6750*	57x50 cm			
5	6830	50x40 cm	16 cm		
	6849*	56x56 cm			
6	9471 og 6837	54x50 cm	15 cm	32x19 cm	6 cm
	6856*	49x47 cm			
7	6916*	49x44 cm			
	6938*	48x46 cm			
8	6931*	45x43 cm			
GJENNOMSNIITT		48x42,2 cm	11,7 cm	32x19 cm	6 cm

*Ikke snittet

Til sammen 15 strukturer ble tolket som spor etter 15 nedgravninger for takbærende stolper i hus 3. Av disse ble 6 dokumentert i plan og profil. De øvrige ble raskt snittet for å bekrefte at nedgravningene var av samme karakter som de dokumenterte, og med lignende masser og dybder på mellom 7 cm og 14 cm var de det. Sammenlignet med de takbærende stolpehullene i de to eldre hustomtene 1 og 8, var de takbærende stolpehullene i hustomt 3 forholdsvis grunne.

Nedgravningene til de takbærende stolpene hadde en rund eller oval form i flaten med en gjennomsnittlig størrelse på 48x42,2 cm. I profil var nedgravningene gjennomsnittlig 11,7 cm dype. Med unntak av stolpeavtrykk i S-9471 kalt S-6837, var det ikke bevart avtrykk etter de takbærende stolpene i huset. Stolpeavtrykket hadde en ujevn, oval form, målte 32x19 cm i flaten, og var 6 cm dypt i profil.

VEGGKONSTRUKSJON

Det ble ikke registrert noen strukturer som kunne settes i sammenheng med vegger i hus 3, og med tanke på de forholdsvis dype fundamenteringene av veggstolpene i foregående hus 1 og særlig hus 8 var dette påfallende. En mulig forklaring kan kanskje være en endring i veggkonstruksjon. Omkring 100-200 e.Kr. blir syllstokk tatt i bruk i vegger i langhus (Welinder et al. 1999:422). Syllstokker ble lagt direkte på bakken, og alle spor etter dem vil som regel være fjernet i områder hvor det senere har vært drevet jordbruksvirksomhet. En annen mulig forklaring kan være en endring i takkonstruksjon. Et lettere tak vil trolig ikke ha behov for en så dyp fundamentering som et tyngre tak, og balansert eller underbalansert tak vil kreve liten eller ingen takbærende funksjoner i veggene. Den store mengden brent leire som ble registret i området rundt hustomten indikerer imidlertid at huset har hatt leirklinte flettverksvegger som typisk vil ha jordgravde stolper.

FUNKSJONSINDELING

Siden det ikke var bevart spor etter vegger, inngangspartier eller ildsteder i hustomten er det noe vanskelig å vurdere i hvilken grad huset har vært delt i flere rom. Det er imidlertid rimelig å anta at et hus på denne størrelsen har vært delt i forskjellige funksjonssoner ved hjelp av tversgående vegger, og en indikasjon på dette er den noe varierende grindavstandene i hustomten.

Særlig ett område skiller seg ut gjennom en større avstand mellom grindene. Avstanden mellom den 3. og 4. grinden har vært på 5,5 meter, og med ett unntak er dette omkring 2 meter lenger enn mellom de øvrige grindene i hustomten hvor avstandene var forholdsvis jevn. Det er imidlertid vanskelig å bestemme hvor rommet har vært avgrenset, men det må minst ha vært drøye 35 m² stort (avgrenset mellom den 3. og 4. grinden) eller muligens omkring 60 m² stort (avgrenset mellom den 2. og 4. grinden). Rommet har sannsynligvis vært bolig for mennesker, trolig med hallfunksjoner. Som en følge av dette må det ha ligget et separat rom i den nordre enden av huset, muligens avgrenset mellom den nordre kortveggen og den 2. grinden.

Avstanden mellom den 6. og 7. grinden er også noe større enn de øvrige i hustomten, og synes å ha skapt et åpent rom som sannsynligvis har hatt boligfunksjon. Det er vanskelig å bestemme hvor rommet har vært avgrenset, men hvis det har ligget mellom den 6. og 7. grinden har det vært omkring 26 m² stort. Det er imidlertid godt mulig at rommet har vært en del større enn dette med i hvert fall ett frittstående stolpepar. Dette medfører at det må ha ligget et separat rom i den søndre delen av huset, trolig avgrenset mellom den 7. grinden og den søndre kortveggen.

Det er ingen deler av hustomten som gjennom noe kortere grindavstander peker seg ut som fjøs. Dette er selvfølgelig ikke et avgjørende bevis for at huset ikke har hatt fjøs, men det er fristende å tolke hus 3 som et rent bolighus for mennesker hvor fjøsfunksjonen har blitt skilt ut i en separat bygning. Dette kan forklare hvorfor hus 3 har vært markant mindre enn de foregående husene 1 og 8 hvor fjøset har vært innkorporert i bygningene. Et ytterligere argument for denne tolkningen er hustomt 6 som er tolket som spor etter en bygning med spesialfunksjon, muligens fjøs. Hus 6 kan ha vært samtidig både med hus 3 og hus 2.

FUNN

C. 53679/1:

I det vestlige stolpehullet (S-6536) i den 1. grinden i hustomt 3 ble det funnet en romersk denar. Funnet gir en sikker datering bakover i tid av huset.

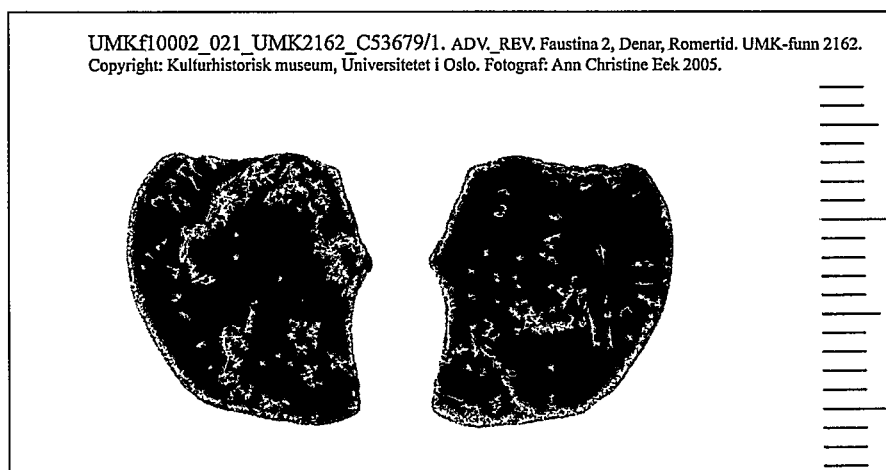
Denaren er før konservering typebestemt av Anette Kristoffersen ved Myntkabinettet, KHM (vedlagt rapport). Den er preget under Marcus Aurelius' regjeringstid av Faustina II (161-176 e.Kr.). Mynten viser på aversen et portrett av Faustina i profil med omskriften: FAVSTINA AVGUSTA. Reversen viser en drapert trone ornamentert med to små gutter. Omskriften her lyder: SAECVLI FELICIT (bare de fire siste bokstavene var synlige ved undersøkelsen).

Denaren kan ikke dateres nøyaktig, men er preget mellom 161 og 176 e.Kr. Mynten er klippet, og dette er ikke kjent fra tidligere funn av romerske mynter i Norge.

Funnfrekvens av romerske denarer i Sverige viser at mynter fra Antoninus Pius og Marcus Aurelius er vanligst å finne. Mynter preget for Faustina kommer på en 7. plass.

Mynten ble funnet i fyllmassene i stolpehullet til den takbærende stolpen. Det er mulig at den ble plassert her med hensikt som et stolpehullsoffer, men det er like sannsynlig at den har ligget i fyllmassene brukt rundt stolpen, og dermed er spor etter aktiviteter i området før hus 3 ble bygd. Uansett viser den at hus 3 tidligst ble bygd i år 161 e.Kr.

Denaren fikk funnummer F6035 i felt, og funn-nr. 2162 ved Myntkabinettet.

Bilde 23 Romersk denar funnet i takbærende stolpehull i hustomt 3.

C.53679/2-5:

I det takbærende stolpehullene ble det funnet keramikkskår av grovt, uornert gods som til sammen veier 29,6 gram. Skårene er fragmentert.

C. 53679/7-9:

I de takbærende stolpehullene ble det funnet to små fragmenter av brente bein som veier drøye 3 gram.

C.53679/6:

I et takbærende stolpehull ble det funnet en stein med to slipespor. Steinen er muligens er en ildslagningsstein.

7.4.7 FASE 6 – HUSTOMT 2

HUS 2:	Bolig/hall. Treskipet langhus med jordgravde, takbærende stolper.
YTRE FORM:	Konvekse langvegger.
MÅL:	Minst 42,7 meter langt.
TAK:	13 grinder. Avstand mellom grindene fra 2,5 til 6,7 meter. Rekkene med takbærende stolper har hatt en konveks form.
TAKBÆRENDE STOLPEHULL:	Gjennomsnitt diameter 52,6x39,9 cm. Gjennomsnittlig dybde 17,4 cm.
AVTRYKK TAKBÆRENDE STOLPER:	Gjennomsnittlig diameter 42x14 cm. Gjennomsnittlig dybde 9 cm.
FUNN:	Keramikkskår, brent (sintret) leire, brente bein.
DATERING:	Romertid.

Det siste huset som ble bygd på området var et stort, treskipet langhus som har ligget ganske nøyaktig på samme tomt som hus 8. Det ble funnet spor etter 26 takbærende stolper eller 13 grinder, og flere ildsteder.

Det var ikke bevart spor etter vegger eller inngangspartier, men de takbærende stolpene viser at huset har vært minst 42,7 meter langt. Huset har sannsynligvis hatt et indre areal på omkring 275 m².

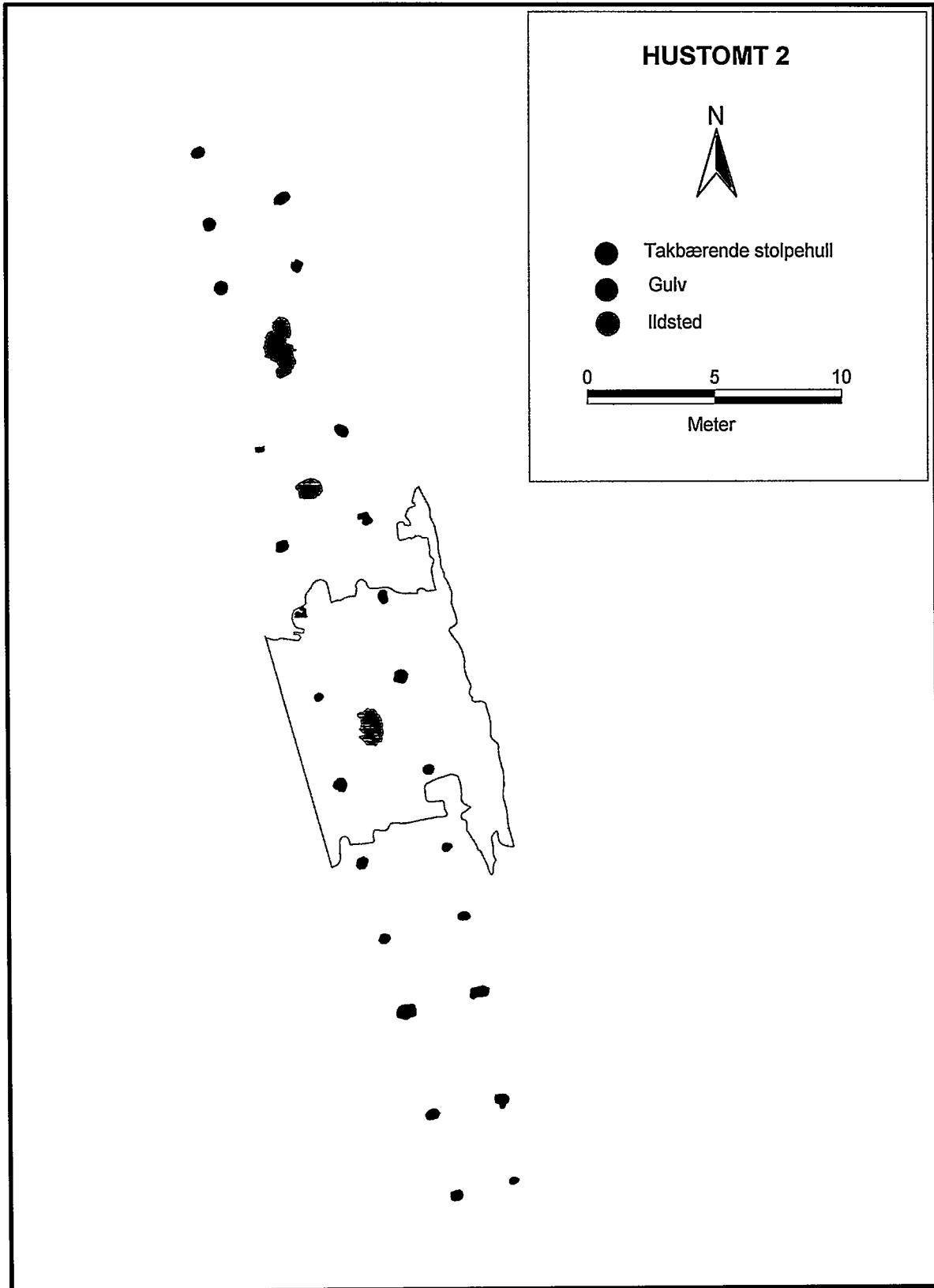
I huset har det vært en høydeforskjell på 0,601 meter.

GRINDER

Rekkene med takbærende stolper har en svak konveks form, og det er sannsynlig at dette har gått igjen i langveggene. Med en antagelse om at sideskipene har vært halvparten så brede som midtskipet, har huset vært 7,04 meter bredt på det bredeste.

Med fire unntak har grindavstanden i huset har vært forholdsvis jevn fra 2,63 til 3,3 meter. Fagdybden mellom den 3. og den 4. grinden har imidlertid vært dobbelt så dyp som dette; med 6,6 meter har det her blitt skapt et stort, åpent rom. Avstanden mellom den 4. og 5., mellom den 7. og 8. og mellom den 11. og 12. grinden har med henholdsvis 3,7, 3,66 og 4,25 meter også vært større enn gjennomsnittet.

I tre av fagdybdene som var større enn gjennomsnittet ble det funnet spor etter ildsteder.

Bilde 24 Hustomt 2.

Bilde 25 Oversikt-bilde hustomt 2. Takbærende stolpehull er markert med røde trestikker. Veggstolpehull i ytre vegg i hustomt 1 er markert med hvite tallerkener, og veggstolpehull i ytre vegg i hustomt 8 med grønne.

Tabell 10 Oversikt over grindavstander og grindbredder i hustomt 2 sett fra nord mot sør. Målene er tatt sentralt i de takbærende stolpehullene.

		GRINDBREDDE	
1. grind	S-6492	?	Fjernet av sekundær struktur
GRINDAVSTAND	2,86 m		?
2. grind	S-6527	3,07 m	S-6538
GRINDAVSTAND	2,54 m		2,72 m
3. grind	S-6574	3,09 m	S-6567
GRINDAVSTAND	6,53 m		6,67 m
4. grind	S-9399	3,32 m	S-6667
GRINDAVSTAND	3,86 m		3,57 m
5. grind	S-9360 (og S-6733?)	3,47 m	S-9406
GRINDAVSTAND	2,8 m		3,14 m
6. grind	S-6744	3,28 m	S-6771
GRINDAVSTAND	3,29 m		3,22 m
7. grind	S-6841	3,32 m	S-6859
GRINDAVSTAND	3,52 m		3,79 m
8. grind	S-6917	3,52 m	S-6882
GRINDAVSTAND	3,2 m		3,15 m
9. grind	S-6928	3,4 m	S-6947
GRINDAVSTAND	3,11 m		2,79 m
10. grind	S-9316	3,24 m	S-6988
GRINDAVSTAND	2,95 m		3,03 m
11. grind	S-6975	2,99 m	S-6991
GRINDAVSTAND	4,17 m		4,32 m
12. grind	S-7023	2,79 m	S-7026
GRINDAVSTAND	3,34 m		3,26 m
13. grind	S-7056	2,35 m	S-7063

*Ikke snittet

TAKBÆRENDE STOLPEHULL

Til sammen 25 strukturer ble tolket som spor etter takbærende stolper i hus 2. Av disse ble 19 snittet og dokumentert i plan og profil, to ble snittet og beskrevet i plan og profil mens to bare ble beskrevet i flaten.

De fleste nedgravningene hadde en rund form, men enkelte hadde en mer rektangulær form. Gjennomsnittlig størrelse i flaten var 53,2x42,3 cm. Karakteristisk for de takbærende stolpehullene var at de med en gjennomsnittlig dype på 18,5 cm var klart grunnere enn de takbærende stolpehullene i de to eldre hustomtene 1 og 8, og at massene i dem var sterkt blandet med brent leire.

Tabell 11 Oversikt over størrelse på nedgravninger til takbærende stolper og stolpeavtrykk i hustomt 2.

GRIND	STRUKTURNUMER	MÅL	DYBDE	MÅL STOLPEAVTRYKK	DYBDE STOLPEAVTRYKK
1	6492*	52x43 cm			
2	6527	56x52 cm	21 cm		
	6538*	65x40 cm			
3	6574	58x54 cm	28 cm		
	6567*	55x55 cm			
4	9399	36x20 cm	12 cm		
	6667	60x42 cm	39 cm		
5	9360	38x28 cm	18 cm		
	9406	50x42 cm	10 cm		
6	6744	56x40 cm	5 cm		
	6771	58x38 cm	29 cm		
7	6841	38x24 cm	10 cm		
	6859	53x50 cm	23 cm		
8	6917	55x52 cm	22 cm		
	6882	49x40 cm	10 cm		
9	6928	54x44 cm	22 cm		
	6947	38x32 cm	12 cm		
10	9316	44x40 cm	17 cm		
	6988	50x34 cm	17 cm		
11	6975	79x59 cm	19 cm		
	6991	75x46 cm	21 cm		
12	7023	56x43 cm	15 cm		
	7026	59x56 cm	12 cm	42x14 cm	9 cm
	7056	46x42 cm	10 cm		
13	7063**	36x24 cm	10 cm		
GJENNOMSNIITT		52,6x39,9 cm	17,4 cm	42x14 cm	9 cm

*Ikke snittet **Snittet og beskrevet, ikke tegnet

Det er noe usikkert om stolpehullet S-9306 var spor etter en takbærende stolpe i hus 2. Massen i nedgravningen skilte seg noe fra de øvrige ved å være noe svakere blandet med brent leire, og med mer humus. Det er også godt mulig at S-9306 var et stolpeopptrekk i S-6733 som var 42 cm dypt med grå, sandblandet fyllmassen. Hvis dette er tilfellet er det mindre sannsynlig at stolpehullet tilhører hustomt 2 hvor de takbærende stolpehullene gjennomgående var forholdsvis grunne med fyllmasser kraftig blandet med brent leire. Det overordnede systemet i hustomten var likevel så overbevisende at det er liten tvil om at en takbærende stolpe har stått her. Det er mulig at S-9306 var spor etter denne, men da stolpehullet i den andre stolpen i grinden var bare 10 cm dypt, er det også mulig at det overhodet ikke var bevart spor etter det.

Det var bare bevart spor etter ett stolpeavtrykk i ett av de takbærende stolpehullene. Dette hadde en diameter på 42x14 cm i flaten, og var 9 cm dypt i profil.

VEGGKONSTRUKSJON

Det var ikke bevart spor etter vegger i hus 2. Med tanke på de forholdsvis dype fundamenteringene av veggstolpene i hustomt 1 og særlig 8, var dette ganske påfallende. Dette kan muligens komme av endring i veggkonstruksjon og bruk av syllstokker. Det kan også komme av en endring av takkonstruksjon som har medført et mindre behov for takbærende funksjon i veggene, og dermed en grunnere fundamentering av veggstolpene.

SPOR ETTER ET LEIRGULV

Et lag med grå, sterkt silt/fin sand blandet masse med spetter av brun og mørkebrun sandblandet masse med enkelte trekullfragmenter er tolket som rester av et gulv. Laget ble kalt S-6850.

Laget passet godt inn i både hustomt 8 og 2, mens det strakte seg utenfor hustomtene 1 og 3. Takbærende stolpehull til hustomt 8 og 1 ble imidlertid funnet under laget som derfor må tilhøre hustomt 2. I denne lå det svært fint plassert mellom den 6. og 9. grinden, og mellom antatte vegglinjer.

Laget hadde mot vest en noe ujevn, og stedvis noe uklart avrensning. Det ble derfor her målt inn bare med ett punkt mot sør og ett mot nord. Mot øst var det stedvis avgrenset inn mot massene i vegggrøften S-6112 i hustomt 1. Grøften var imidlertid ikke gravd ned i gulvlaget. Mot øst hadde laget en utstikker både mot nord og sør som viste at det muligens har hatt en noe større utbredelse enn det som ble registrert. Laget slik det ble målt inn dekket et område på 71,3 m². Innenfor dette området var det imidlertid flere steder svært grunt, og massene i undergrunnen var flere steder synlig. I store deler av området var ikke laget dypere enn 1-2 cm, men det fantes i mindre partier eller lommer som var opp til 10 cm dype.

Gulv i langhusets boligdel kunne bestå av hardtrampet jord eller et lag med tørket leire (Welinder 1999:417). Det er mulig at det registrerte laget som besto hovedsakelig av silt til fin sand var et utvaskingslag under et jordgulv. Fragmentene av trekull som ble registrert viser imidlertid at laget trolig representerer masser fra selve gulvet. Det er derfor kanskje mer sannsynlig at gulvet har bestått av tørket leire, og at laget som ble registrert var restene av den nederste delen av dette.

ILDSTEDER

I de store hustomtene ble det registrert spor etter 10 ildsteder hvorav 5 sannsynligvis har ligget i hus 2. For nærmere beskrivelse av disse, se kapittel 7.4.8 under.

FUNKSJONSINDELING

Det er liten tvil om at hus 2 har vært delt i flere funksjonssoner ved hjelp av indre, tversgående skillevegger. Siden det ikke ble funnet spor etter disse, og heller ikke etter yttervegger eller inngangsdører, må en vurdering av husets forskjellige rom baseres på de varierende grindavstandene samt plasseringen av ildsteder. Som i hustomt 3 er det ingen områder i hustomten som peker seg ut som fjøs, men dette er selvfølgelig ikke noe avgjørende bevis for at det ikke har vært fjøs i huset. Det er likevel fristende å tolke hus 2 som et bolighus for mennesker med fjøsfunksjonen skilt ut i en separat bygning. Dette kan ha vært hus 6 som er tolket som et hus med spesialfunksjon, og som kan ha vært samtidig med hus 2. På bakgrunn av dette foreslås følgende inndeling av hus 2:

Rom A

Fra den nordre kortveggen til den 2. grinden. Rommet har vært minst 15 m² stort, muligens opp mot det dobbelte avhengig av hvor kortveggen har ligget.

Funksjon: Lager? (skal kanskje ses i sammenheng med aktivitetene i rom C?).

Rom B

Mellom den 2. til den 3. grinden. Et omkring 17 m² stort rom.

Funksjon: Inngangsparti/gang.

Rom C

Mellom den 3. til den 4. grinden. Et omkring 43 m² stort rom med et sentralt plassert ildsted (S-6612).

Det er også mulig at rommet har strukket seg til den 5. grinden og vært omkring 67 m² stort. Rom D som beskrives under vil da ha vært en del av det.

Funksjon: Hall.

Rom D

Et omkring 25 m² stort rom med et sentralt plassert ildsted (S-6691) mellom den 4. og 5. grinden

Funksjon: Nedre del av hall/ matlaging /bolig

Rom E

Et omkring 19 m² stort rom mellom den 5. og 6. grinden.

Funksjon: Inngangsparti/gang.

Rom F

Et omkring 67 m² stort rom mellom den 6. og 9. grinden. Rommet har hatt et sentralildsted (S-6855) mellom den 7. og 8. grinden, og det har også sannsynligvis hatt et gulv av tørket leire.

Funksjon: Bolig

Rom G

Et omkring 37 m² stort rom mellom den 9. og 11. grinden.

Funksjon: Bur (fornnåd)/husflid/håndverksproduksjon.

Rom H

Et omkring 28 m² stort rom mellom den 11. og 12. grinden.

Funksjon: Bur (fornnåd)/husflid/håndverksproduksjon.

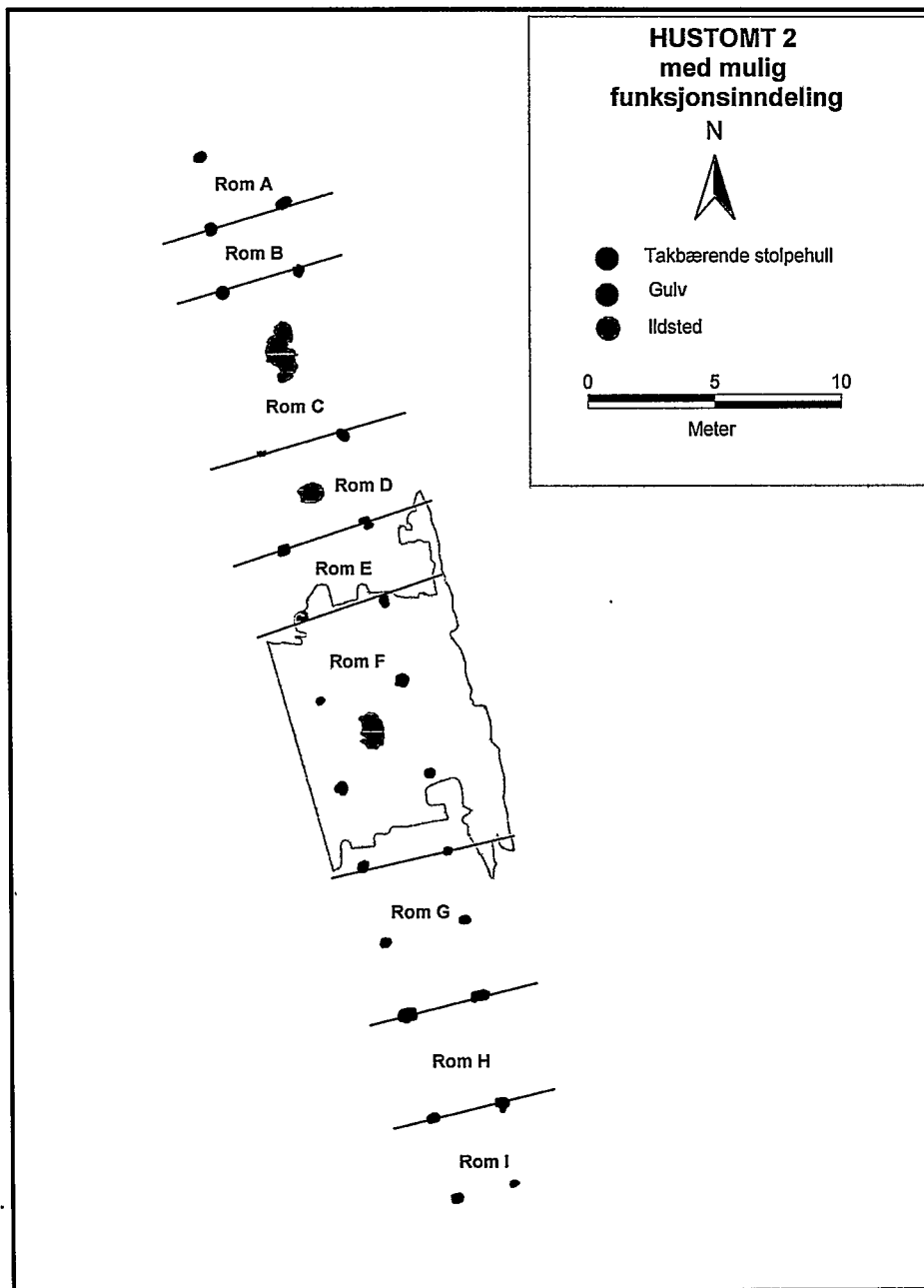

Rom I

Fra den 12. grinden til den søndre kortveggen. Rommet har vært minst 17,5 m² stort, muligens opp til dobbelt så stort avhengig av avstanden mellom den 12. grinden og kortveggen.

Funksjon: Bur (forråd)/husflid/håndverksproduksjon.

I et av rommene G, H eller I har det sannsynligvis vært en eller to inngangsdører, men det kunne ikke bestemmes nøyaktig hvor disse kan ha ligget.

Bilde 26 Hustomt 2 med mulig funksjonsinndeling i huset.

FUNN**C.53678/1-10:**

I de takbærende stolpehullene ble det funnet til sammen 46 skår av grovt, uornert gods som veier 57,6 g. Ett av skårene er en hank. Det ble også funnet et skår av fint glatt gods som veier 0,7 g.

C.53578/11-19:

I de takbærende stolpehullene ble det funnet fragmenter av kraftig brent, sintret leire som til sammen veier 709,7 gram. To av fragmentene har avlange, bueformede avtrykk trolig fra en grein eller en kvist.

C.53678/21-22, 27, 29, 31, 33-34, 36-37:

I de takbærende stolpehullene ble det funnet fragmenter av brente bein som til sammen veier noe over 4,1 g.

7.4.8 ILDSTEDER

Det ble registrert spor etter tre ildstedområder i de store hustomtene 8, 1, 3 og 2. I to av disse var spor etter flere faser. Tolkningen av hvilke ildsteder som har tilhørt hvilke hus er basert på stratigrafiske forhold, og en antagelse om at ildsteder typisk vil være plassert sentralt i midtskipet mellom to grunder, i kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpene (Myhre 1980:210, Løken et al. 1996:59). Det finnes imidlertid eksempler på ildsteder med en asentral plassering i forhold til disse kriteriene (Myhre 1980:210, Ramqvist 1983:68, 87), og en tolkning om ildsteders tilhørighet i hustomter kan derfor ikke utelukkende baseres på dette.

På bakgrunn av Forsandundersøkelsen i Rogaland hvor ildstedene var ovale eller rektangulære og orientert med lengderetningen i hustomtenes lengderetning, er det fremlagt et formkriterium for sentralildsteder i romertid og folkevandringstid (Løken et al. 1996:59). Det er ikke utarbeidet noen oversikt som viser om det samme er tilfellet for romertids- eller folkevandringstidsbebyggelse i Øst-Norge, men flere av ildstedene som beskrives under faller inn under dette kriteriet.

Tre av strukturene tolket som sentralildsteder i de store husene hadde store likheter med kokegropene som ble registrert i områdene rundt hustomtene. På grunn av plasseringen er de likevel tolket som ildsteder, men har i så tilfelle sannsynligvis hatt flere funksjoner knyttet til for eksempel matlaging med koking og steking, oppvarming og husflidsproduksjon.

Til sammen 11 strukturer er tolket som spor etter 10 ildsteder.

ILDSTED S-9504

Ildstedet S-9504 ble funnet under hulveien S-6111, og bare bunnen var bevart. Ildstedet hadde en noe ujevn rektangulær form i flaten, og målte 185x109 cm. I en profil i den gjenværende delen av ildstedet ble det registrert spor etter to faser. Den eldste fasen besto av et omkring 10 cm dypt lag med grå, sterkt sandblandet masse med trekullfragmenter og større områder med trekull. Laget ble tynnere ned mot bunnen av ildstedet. Den yngste fasen besto av et smalt lag med brunsvart, sandblandet og sterkt kullblandet masse.

Ildstedet lå nord for hustomtene 8, 3 og 2, og tilhørte helt klart hustomt 1. Ildstedet var orientert med lengderetningen i hustomtens lengderetning, og lå i kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene i grind 10 og 12. I den 11. grinden var de takbærende

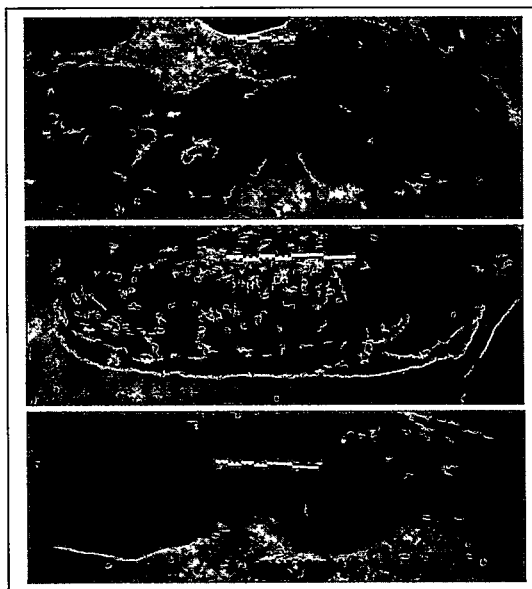
stolpehullene trukket noe ut, sannsynligvis for å skape et stort åpent rom. Rommet er tolket som hall, muligens med boligfunksjon.

Bilde 27 Ildstedet S-9504 i hallrommet i hustomt 1 ligger foran i bildet. Hustomt 1 er markert med hvite treskikker og tallerkener. Christer Tonning måler inn. Bildet er tatt mot sør.

ILDSTED S-9631, S-9630, S-6612, S-8726, S-6893, S-6894 S-9335 OG S-6688

Ildstedene var gravd mer eller mindre i hverandre, og behandles under i kronologisk stigende rekkefølge.

Bilde 28 Ildstedene S-9631, S-9630, S-6612, S-8726, S-6893, S-6894 S-9335 og S-6688 i plan øverst. To profiler fra ildstedene under.

S-9631

Ildstedet var svært likt kokegropene som ble registrert i området rundt de store husene, men er på grunn av plasseringen tolket som et sentralildsted. Det hadde i flaten en rektangulær form med avrundede hjørner, og målte 160x112 cm. Ildstedets lengderetning var orientert i hustomtenes lengderetning. Ildstedet var 36 cm dypt med et opp til 8 cm dypt kullag med enkelte skjorbrente steiner i bunnen. Fyllmassen var beige/grå, sandblandet med spetter av grå og rød sand, og med fragmenter av trekull.

Ildstedet lå mellom den 3. og 4. grinden i hustomt 8, men noe øst for husets midtakse. Det lå også sør for kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene, og nesten ned mellom de takbærende stolpehullene i den 4. grinden. Det er derfor mindre sannsynlig at ildstedet tilhører hustomt 8.

I hustomt 1 lå ildstedet i midtlinjen, noe nord for kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene i den 16. og 17. grinden. Området mellom den 14. og den 17. grinden er tolket som boligrom i hus 1, og ildstedet vil ha ligget sentralt i den søndre delen av dette. Det er derfor sannsynlig at ildstedet tilhører hustomt 1.

I hustomt 3 lå ildstedet mellom den 2. og 3. grinden, sør for kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene og øst for midtlinjen. Ildstedet lå også svært nær det østre takbærende stolpehullet i den 3. grinden. Basert på dette er lite sannsynlig at ildstedet tilhører hustomt 3.

I hustomt 2 lå ildstedet mellom den 3. og 4. grinden hvor grindavstanden var markert dypere enn i resten av hustomten. Dette har skapt et stort, åpent rom som er tolket som hall, muligens med boligfunksjoner. Ildstedet lå plassert sentralt i hustomtens midtlinje, men noe sør for kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene. Ildstedet kan likevel ha ligget forholdsvis sentralt i det store rommet, og kan derfor tilhøre hustomt 2.

S-9630

Ildstedet S-9630 var gravd ned i store deler av ildstedet S-9631, og var svært likt dette. S-9630 hadde i flaten en rektangulær form med avrundede hjørner, og målte 128x85 cm. Det var orientert med lengderetningen i hustomtenes lengderetning, og var 36 cm dypt med et opp til 7 cm dypt kullag i bunnen. Fyllmassen var lysgrå, sandblandet med en del trekullfragmenter.

Ildstedet S-9630 lå noe lenger mot vest enn ildstedet S-9631, og svært sentralt mellom den 14. og 16. grinden i hustomt 1. Det er derfor sannsynlig at det tilhører denne hustomten. Det lå også sentralt plassert mellom den 3. og 4. grinden i hustomt 2 (det vil si i rommet med hallfunksjon), men noe sør for kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene. Det er derfor mulig at ildstedet tilhører denne hustomten.

På samme måte som ildstedet S-9631, er det er mindre sannsynlig at ildstedet tilhører hustomtene 8 og 3.

S-6612

Ildstedet S-6612 var mot sør så vidt gravd ned i ildstedene S-9631 og S-9630. Det hadde i flaten en noe ujevn avlang/oval form, og målte 172x91 cm. Ildstedets lengderetning var orientert i hustomtenes lengeretning. Massen i ildstedet var grå til mørkegrå, heterogen, sandblandet med mye trekullfragmenter. Det var bare 4 cm dypt, og under det ble det registrert en struktur kalt S-9750 som kan ha vært bunnen av et stolpehull, et mindre stolpehull kalt S-9751 og en struktur kalt S-9752 hvis funksjon ikke kunne bestemmes.

Ildstedet lå plassert i midtlinjen til hustomt 8, i kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene i grind 4 og 5. Ildstedet var imidlertid yngre enn ildstedene S-9631 og S-9630 som sannsynligvis tilhører hustomt 1 eller muligens hustomt 2, og kan derfor ikke tilhøre hustomt 8 som er spor etter det eldste huset i området.

I hustomt 1 lå det også sentralt plassert i midtlinjen, men mellom de takbærende stolpehullene i den 16. grinden. Det vil likevel ha ligget forholdsvis sentralt plassert i boligrommet som er tolket mellom den 14. og 17. grinden i huset, og det kan derfor ikke utelukkes at det tilhører hustomt 1.

I hustomt 3 lå ildstedet bare svakt øst for midtlinjen, og ganske svakt øst for kryssningspunktet mellom de takbærende stolpehullene i grind 2 og 3. I hus 3 har det imidlertid sannsynligvis ligget et stort boligrom, muligens med hallfunksjon, mellom den 3. og 4. grinden, og man kunne forvente å finne spor etter et ildsted i huset i dette området. Det kan likevel ha ligget ildsteder i andre deler av huset, og det kan derfor ikke utelukkes ildstedet tilhører hustomt 3.

I hustomt 2 lå ildstedet plassert i midtlinjen, og i kryssningspunktet mellom de takbærende stolpehullene i grind 3 og 4. Det har her sannsynligvis ligget et stort boligrom som det kan ha vært knyttet hallfunksjoner til. I et slikt rom har det ligget i hvert fall ett ildsted, og det er svært sannsynlig at S-6612 er spor etter dette.

S-8726 og S-6893

S-8726 og S-6893 er tolket som spor etter ett ildsted. S-8726 besto av et lag med grå leire, som stedvis hadde en rød farge som følge av høy temperatur, med trekullfragmenter/biter. Leiren var sterkt kullblandet langs kanten. S-6893 besto av en kullkonsentrasjon i leirlagets vestre side. I flaten hadde ildstedet en rund til kvadratisk form, og målte 86x70 cm. Det var orientert med langsiden i hustomtens lengderetning, og var 7 cm dypt. Ved snitting av ildstedet viste det seg at det lå et tynt lag med trekull under hele laget med varmpåvirket leire.

Det ble vurdert om den varmpåvirkede leiren kunne være spor etter et leirforet ildsted. Trekullaget i bunnen av ildstedet viste imidlertid at det primært ikke har hatt leirforing. Det er likevel mulig at ildstedet har blitt foret med leire på ett senere tidspunkt.

Siden ildstedet var gravd ned i S-6612 som er tolket som en del av hustomt 2, tilhører sannsynligvis ildstedet S-8726+S-6893 også hustomt 2. Det kan derfor ikke tilhøre hustomt 8. Det kunne imidlertid ikke helt utelukkes at ildstedet S-6612 tilhørte hustomten 1 eller 3, og det samme vil da være tilfelle for dette ildstedet.

S-6894

Ildstedet S-6894 var gravd ned i både S-6612, S-9630 og S-9631. Det hadde i flaten en noe avrundet rektangulær form, målte 62x47 cm, og var orientert med kortsiden i hustomtens lengderetning. Den dominerende massen i flaten var gråbeige, sandblandet med kullspetter. Rundt denne lå det en smal rand med trekull. Ildstedet var bare 7 cm dypt med en smal trekullstripe i bunnen.

De stratigrafiske forholdene tilsier at ildstedet ikke kan ha tilhørt hustomt 8.

I hustomt 1 lå det plassert i midtlinjen, og i kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene i den 14. og 16. grinden, det vil si midt mellom de takbærende stolpehullene i grind 15. Ildstedet kan derfor muligens tilhøre denne hustomten.

Ildstedet lå noe øst for midtlinjen i hustomt 3, og noe sør for kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene i den 2. og 3. grinden. Det er derfor lite sannsynlig at ildstedet tilhører denne hustomten, men det kan ikke utelukkes.

I hustomt 2 lå ildstedet i midtlinjen, noe sør for kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene, og det er sannsynlig at ildstedet tilhører denne fasen.

S-9335

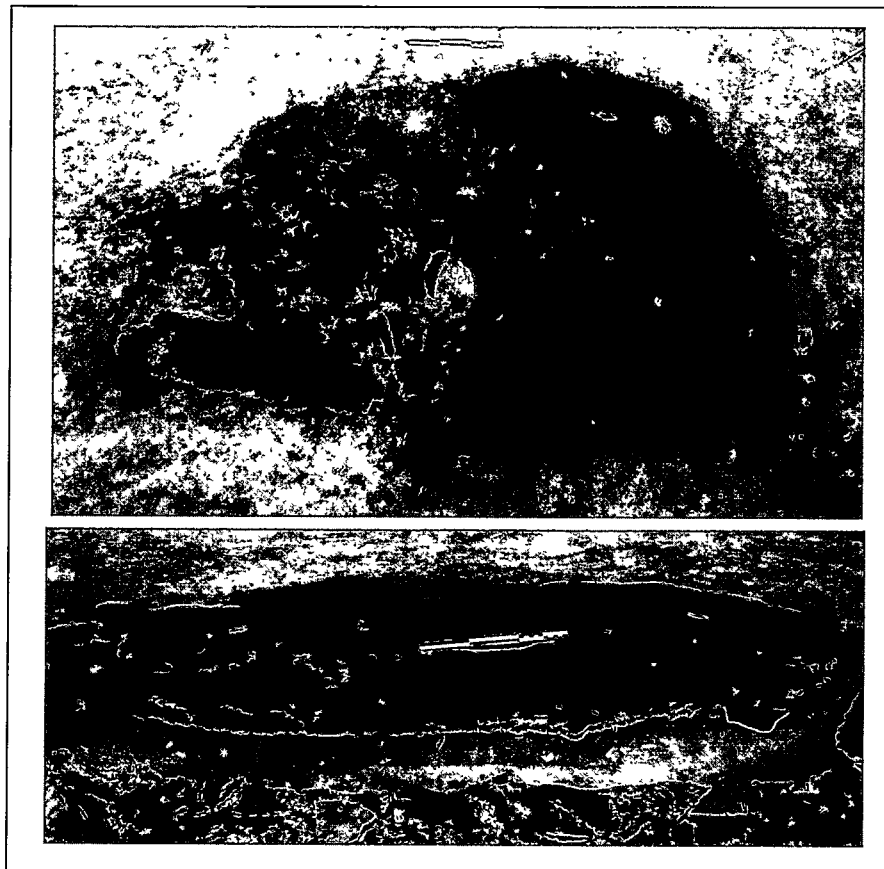
S-9335 er tolket som mulig bunn av et leirforet ildsted. Det besto av et lag med leire med trekullfragmenter/biter og noen få fragmenter av brent leire. Leiren var stedvis rød som følge av varmpåvirkning. I flaten hadde ildstedet en noe ujevn kvadratisk form, og målte 90x90 cm. Det var orientert med to sider i hustomtenes lengderetning, og to sider vinkelrett på denne. Det var opp til 14 cm dypt.

Stratigrafiske forhold viste at ildstedet ikke kan tilhøre hustomt 8.

I hustomt 1 lå ildstedet i midtlinjen, og i kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene i grind 15. og 16. Det er derfor sannsynlig at ildstedet tilhører denne hustomten.

I hustomt 3 lå ildstedet noe øst for midtlinjen, og nesten mellom de to takbærende stolpehullene i grind 3. Det er derfor lite sannsynlig at ildstedet tilhører denne hustomten.

I hustomt 2 lå også ildstedet i midtlinjen, men sør for kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene i grind 3 og 4 hvor det er tolket et stort rom med hallfunksjon. Ildstedet kan muligens ha ligget i dette rommet.

ILDSTED S-6690 OG S-6691

Bilde 29 Ildstedene S-6690 og S-6691 i plan og profil.

S-6690

S-6690 var svært lik kokegropene som ble registrert i området rundt de store husene, men er på grunn av plasseringen tolket som et sentralildsted. Ildstedet målte 152x132 cm i flaten, og hadde en nesten kvadratisk form med avrundede hjørner. Ildstedet var 20 cm dypt. Fyllmassen var lys gråbrun med spetter av gulbrun, sandblandet masse. Under fyllmassen lå det lag med skjærbrente steiner, og under dette et 2-5 cm dypt lag med trekull.

Ildstedet lå sentralt plassert i hustomtene, og kan ha tilhørt alle fire husfaser. Det passet imidlertid bedre i noen hustomter enn i andre. I hustomt 8 lå det mellom den 4. og 5. grinden, men noe mot øst i forhold til huset midtakse. Det lå også noe sør for kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene i de to grindene. Det er derfor mulig at ildstedet tilhører denne hustomten.

I hustomt 1 lå ildstedet mellom den 17. og 18. grinden. Det lå perfekt i kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene, men også midt mellom sporene etter to motstående innganger. Området mellom to motstående innganger har i langhus ofte funksjon som inngangspartier eller ganger, og det er lite sannsynlig at det har ligget et ildsted i et slikt rom. Ildstedet passet imidlertid svært godt i denne hustomten, og hvis dette er tilfellet kan en alternativ tolkning av rommet være eldhus og/eller rom for håndverksproduksjon.

I hustomt 3 lå ildstedet mellom den 3. og 4. grinden. Denne grindavstanden skilte seg ut gjennom å være større enn i de øvrige i hustomten, og viser trolig at det har vært et stort rom med bolig/hallfunksjon i denne delen av huset. I et rom av denne typen må det ha ligget et ildsted, men ildstedet S-6690 lå øst for hustomtens midtlinje, og også sør for kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene. Det er derfor mindre sannsynlig at ildstedet tilhører hustomt 3, men det kan ikke utelukkes.

I hustomt 2 lå ildstedet mellom den 4. og 5. grinden. Grindavstanden skilte seg her ut ved å være noe lenger enn den dominerende i hustomten. Ildstedet lå plassert forholdsvis sentralt mellom grindene, men noe mot øst i forhold til hustomtens midtlinje, og noe mot øst i forhold til kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene. Ildstedet lå likevel ganske sentralt plassert, og kan muligens tilhøre hustomt 2.

I forhold til kriteriene om en sentral plassering av ildstedet i husets midtlinje, og i kryssningspunktet mellom fire takbærende stolper passer ildstedet best i hus 1. Det kan imidlertid ikke utelukkes at det har ligget i hus 2, mens det er mindre sannsynlig at det har tilhørt hus 3 eller 8.

S-6691

I siden av ildstedet S-6690 var det gravd ytterligere et ildsted kalt S-6691. Dette hadde i flaten en oval/rund til rektangulær form, målte 100x79 cm, og besto av grå kull- og leirblandet masse med trekull. Det lå flere skjørbrente steiner i flaten, og ildstedet var bare 11 cm dypt.

Som ildstedet S-6690 kan også S-6691 ha tilhørt alle de fire store husene. I hustomt 8 lå det i midtlinjen, men noe sør for kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene. I hustomt 1 lå det noe vest for midtlinjen, og også noe vest for kryssningspunktet mellom de takbærende stolpehullene. I hustomt 3 lå det noe øst for midtlinjen, og noe sør for kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene. I hustomt 2 lå det plassert sentralt både i midtlinjen, og i kryssningspunktet mellom de fire takbærende stolpehullene. Det er derfor mest sannsynlig at ildstedet S-6691 tilhører hustomt 2, men det kan ikke utelukkes at det tilhører hustomt 1 eller 8. Det er imidlertid mindre sannsynlig at det tilhører hustomt 3.

Ildstedet S-6690 tilhører sannsynligvis hustomt 1, og siden ildstedet S-6691 var yngre enn S-6690 er det lite sannsynlig at det tilhører hustomt 8.

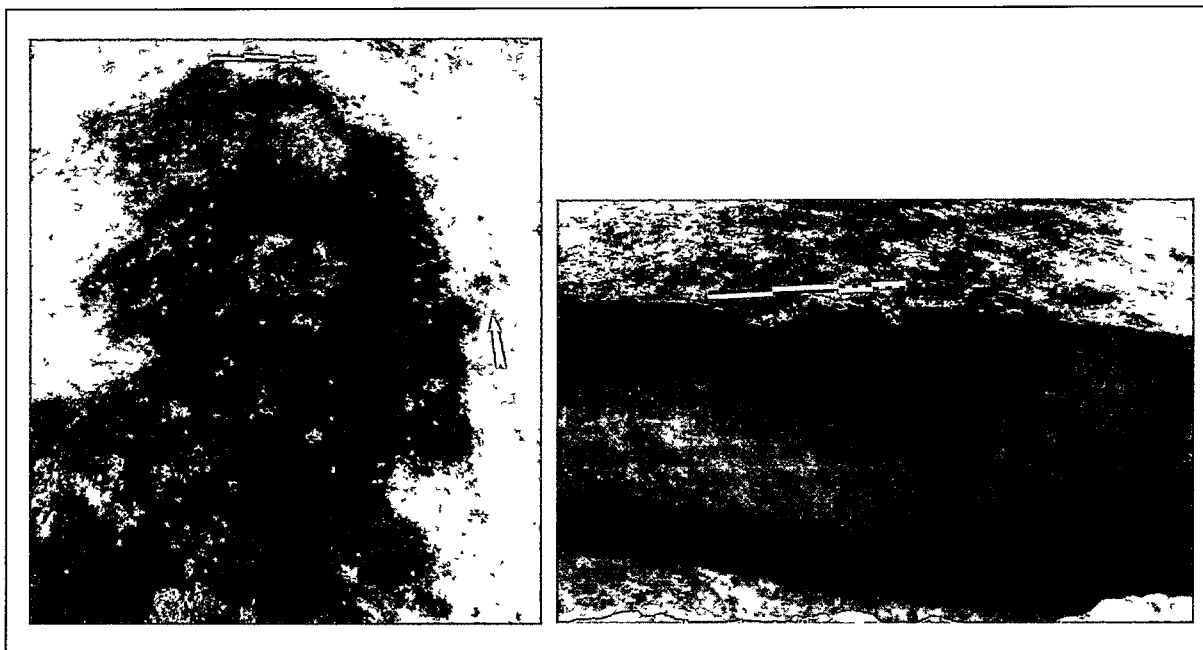
Ildstedet S-6691 tilhører da sannsynligvis hustomt 2, eller muligens hustomt 1.

ILDSTED S-6855

Ildstedet S-6855 hadde en noe ujevn oval til rektangulær form i flaten, og målte 145x92 cm. Det var orientert med lengderetningen i hustomtens lengderetning, og var 12 cm dypt. I ildstedet lå det trekull blandet med noe grå sand, og enkelte fragmenter av brent og ubrent

leire. Det lå sentralt plassert i midtskipet midt mellom den 7. og 8. grinden i hustomt 2 hvor grindavstanden var noe dypere enn den dominerende i hustomt 1. Ildstedet var også gravd ned i gulvlaget S-6850 som er tolket som tilhørende hustomt 2, og er derfor tolket som tilhørende denne. Under ildstedet lå det takbærende stolpehullet S-9475 i hustomt 1.

Bilde 30 Ildsted S-6855 i plan og profil (begge bilder tatt mot nord). Det ble antatt at et takbærende stolpehull i hustomt 1 lå under den søndre delen av ildstedet, og det ble derfor snittet med utgangspunkt i dette. Stolpehullet, kalt S-9479, lå akkurat der det skulle, og kan ses på profildet til venstre.

Tabell 12 Oversikt over ildsteders tilhørighet i hustomtene 8, 1, 3 og 2.

S-NUMMER ILDSTEDER	SANNSYNLIG KONTEKST	MULIG KONTEKST	LITE SANNSYNLIG KONTEKST	UMULIG KONTEKST
9504	Hustomt 1			Hustomt 8, 3 og 2
9631	Hustomt 1	Hustomt 2	Hustomt 3 og 8	
9630	Hustomt 1	Hustomt 2	Hustomt 3 og 8	
6612	Hustomt 2	Hustomt 1	Hustomt 3	Hustomt 8
S-8726 og S-6893	Hustomt 2	Hustomt 1	Hustomt 3	Hustomt 8
6894	Hustomt 2	Hustomt 1	Hustomt 3	Hustomt 8
9335	Hustomt 1	Hustomt 2	Hustomt 3	Hustomt 8
6690	Hustomt 1	Hustomt 2	Hustomt 3 og 8	
6691	Hustomt 2	Hustomt 1	Hustomt 3 og 8	
6855	Hustomt 2		Hustomt 3	Hustomt 1 og 8

7.4.9 GJERDESYSTEMER

I områdene direkte utenfor hustomtene 8, 1, 3 og 2 ble det registrert flere konsentrasjoner av stolpehull som er tolket som spor etter fire gjerdesystemer som trolig har vært samtidige med ett eller flere av husene.

GJERDESYSTEM 1

Gjerdesystem 1 besto av 30 stolpehull som var ordnet i to rekker som lå med en innbyrdes avstand fra 1 til 1,9 meter. Rekkene var orientert østover fra langveggene i hustomtene 1, 2 og 8, og svingte 90 grader mot nord etter drøye 3 meter. Gjerdesystemets samlede lengde var noe under 12 meter.

Det er mulig at gjerdet har stått samtidig med hustomtene 2 og/eller 8, men det har i så tilfelle ligget ut fra den aller nordligste delen av husene. Denne delen av hus 8 er tolket som bur/eldhus/lager, mens den i hus 2 er tolket som et mulig lager eller kanskje aktiviteter som har hatt sammenheng med hallen i huset.

Mer sannsynlig har gjerdet vært samtidig med hus 1. Her har det i så tilfelle ligget inn mot den sørlige delen av rommet som er tolket som hall. I dette partiet var alle spor etter den østre langveggen fjernet av hulveien S-6111, og det var derfor ikke mulig å endelig knytte gjerdet til huset. Det ble likevel vurdert som sannsynlig at det har vært et inngangsparti i denne delen av langveggen til hus 1 (se "Ytre vegglinje og innganger" under kap. 7.4.5 og oversikt bilde 8), og gjerdet kan ha ligget inn mot dette.

GJERDESYSTEM 2

Gjerdesystem 2 besto av en rekke med noe ujevnt organiserte stolpehull. Det var likevel en klar tendens at stolpehullene var ordnet i to parallelle rekker. Stolpehullene i gjerdet var orientert øst-vest, var mot øst avgrenset av feltkanten og mot vest av bekken S-8000. Gjerdesystemet var 28,3 meter lang.

Stolpehullene i gjerdesystemet gikk gjennom de søndre delene av hustomtene 2 og 8, og har derfor ikke vært samtidige med disse. Det lå imidlertid omkring 18 meter sør for hustomt 1, og omkring 15 meter sør for hustomt 3, og kan ha vært samtidig med begge disse.

GJERDESYSTEM 3

Gjerdesystem 3 besto av til sammen 13 stolpehull organisert i to parallelle rekker orientert vestover fra langveggene i hustomtene 1, 2, 3 og 8. Gjerdesystemet var 10,4 meter langt, og avstanden mellom de to rekkene var fra 0,9 til 1,1 meter.

Gjerdesystemet gikk inn mot den vestre langveggen til både hustomt 1 og 8 noe sør for et inngangsparti, og gjerdet kan ha tilhørt begge disse husene. Det er imidlertid også godt mulig at gjerdet har vært samtidig med hus 2 eller 3.

GJERDESYSTEM 4

Utenfor den nordvestre siden til hustomt 1 lå flere stolpehull tolket som spor etter en innhegning som har vært samtidig med hus 1. Den har hatt en kvadratisk form hvor tre sider har bestått av et gjerde med jordgravde stolper, mens den fjerde har vært en del av husets langvegg. Innhegningens nordre side har vært på høyde med den nordre kortveggen, mens den søndre siden har gått ut fra langveggen akkurat sør for det nordligste inngangspartiet i denne veggen. Det vil si at det har vært inngang/utgang fra den nordre delen av hus 1 til innhegningen. Den nordligste delen av hus 1 er tolket som fjøs (se kapittel 7.4.5), og innhegningens funksjon synes derfor å være knyttet til dyrehold.

I området utenfor den vestre langveggen til hustomt 1 var det omfattende spor etter flere

forskjellige aktiviteter i undergrunnen. I området som ble avgrenset av sporene etter gjerdesystem 4 var det imidlertid påfallende få strukturer i undergrunnen.

Det var bevart spor etter to faser og to konstruksjonsteknikker i gjerdet i innhegningen som på det største har hatt et areal på omkring 40 m². Det var ikke mulig basert på stratigrafiske forhold å bestemme fasenes kronologiske rekkefølge, men for å skille dem fra hverandre er de i de følgende kalt fase 1 og 2. Fase 1 besto av stolpehull av staurstørrelse. I den nordre siden til innhegningen ble det registrert to nesten parallelle rekker med staurhull hvor den ene trolig viste spor etter en ombygging eller utvidelse av innhegningen i denne fasen. Det var bevart flest spor etter gjerdet i innhegningens nordre og søndre side, og de viste at stolpene har stått med omkring en halv meters avstand.

Stolpehullene fra gjerdet i fase 2 hadde i flaten en diameter fra 15 til 40 cm. Sporene etter gjerdet var tydeligst i innhegningens vestre side hvor stolpehullene lå parvis i to parallelle rekker. Det ble registrert 14 parvis stilte stolpehull i tillegg til et stolpehull som sannsynligvis var spor etter en utskiftning. Avstanden mellom to stolpehull i et par var fra 88 til 98 cm, mens avstanden mellom to stolpepar var fra 1,5 til 1,8 meter. Sporene etter innhegningens søndre side var bevart i form av fem stolpehull som lå på rekke, mens syv stolpehull er tolket som spor etter den nordre siden.

7.4.10 TO DRENERINGSGRØFTER

I den nedre delen av området med hustomtene 1, 2, 3 og 8 lå det to lange, rette strukturer tolket som dreneringsgrøfter. Grøftene ble kalt S-7810 og S-8258, og var henholdsvis 67,5 og 50,5 meter lange, og fra 90 til 190 cm brede (se oversikt bilde 8).

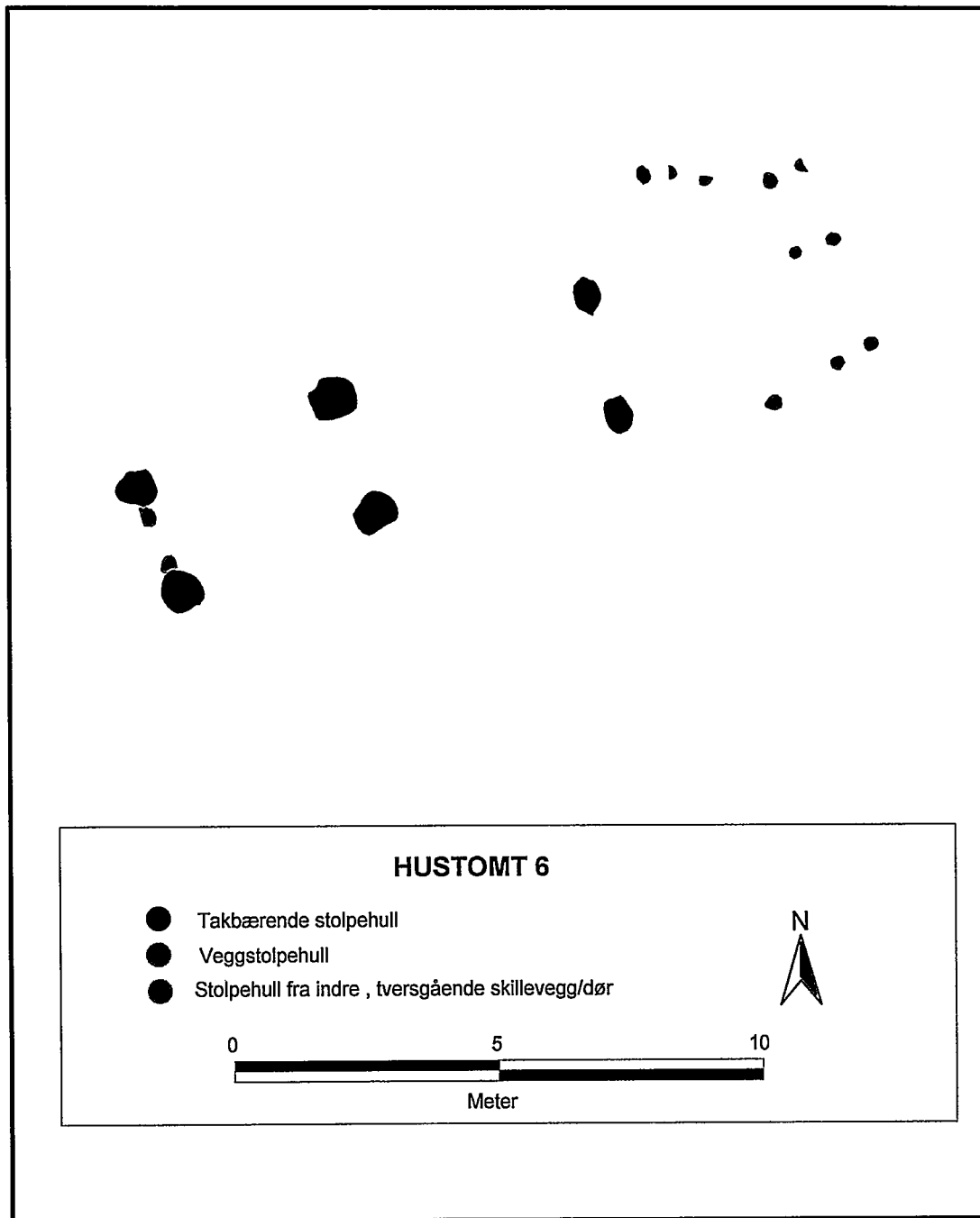
Grøftene lå på henholdsvis den vestre og østre siden til hustomtene, og var orientert nordnordvest-sørsørøst. Avstanden mellom dem var i nord 21,5 meter og i sør 17,7 meter. Grøftene hadde i flaten en noe ujevn form, og massene i dem hadde flere steder et marmorisert utseende etter vannføring.

For å undersøke tolkningen foretatt i flaten nærmere, ble det lagt et tverrsnitt og et lengdesnitt i S-7810. Det viste seg da at den var opp til 35 cm dyp. I bunnen lå det grus og småstein, og massene viste i profilene klare spor etter vannføring. Som følge av vannføring hadde også bunnen en noe ujevn form. Det ble også registrert skjorbrente steiner og trekullfragmenter.

Det er derfor sannsynlig at grøftene ble gravd for drenering. Det er også sannsynlig at grøftene har vært samtidig med ett eller flere av langhusene 8, 1, 3 eller 2, men basert på stratigrafiske forhold det var ikke mulig å bestemme dette nærmere.

7.4.11 HUSTOMT 6

HUS 6:	Fjøs/lager. Treskipet langhus med jordgravde takbærende stolper og veggstolper.
YTRE FORM:	Rette kortvegger, og sannsynligvis konvekse langvegger.
MÅL:	Minst 14,5 meter langt, trolig opp mot 20 meter langt. Omkring 6 meter bredt på det bredeste.
TAK:	3 grunder. Avstand mellom grindene 5,1 og 4 meter.
VEGG:	Jordgravde stolper
TAKBÆRENDE STOLPEHULL:	Gjennomsnitt diameter 95,7x78,5 cm. Gjennomsnittlig dybde 40,5 cm
AVTRYKK TAKBÆRENDE STOLPER:	Gjennomsnittlig diameter 70,5x55,8 cm. Gjennomsnittlig dybde 11,5 cm.
ØVRIGE KONSTRUKSJONER:	Indre tversgående skillevegg med dør. Den jordgravde delen av stolpene har vært leirklint.
FUNN:	5 keramikkskår.
DATERING:	Romertid.

Bilde 31 Hustomt 6

Hustomt 6 lå nord for hustomtene 1, 2, 3 og 8. Det ene takbærende stolpehullet i hustomten var grav ned i utdratte masser fra vegggrøften S-6076 i hustomt 1. Hus 6 har derfor vært yngre enn hus 1 og hus 8, men kan ha vært samtidig med hus 2 og 3.

Hus 6 har vært et treskipet langhus med 3 grinder. Det ble registrert spor etter 6 takbærende stolper, 6 veggstolper i den østre kortveggen, 3 i den østre delen av den nordlige langveggen og 1 i den østre delen av den sørlige langveggen. Det ble også registrert to stolpehull som er tolket som spor etter en dør i en indre tversgående skillevegg.

Det var ikke bevart spor etter husets vestre kortvegg, men de bevarte sporene viser at huset har vært minst 14,5 meter langt. Det er imidlertid godt mulig at avstanden mellom den 3. grinden og den vestre kortveggen har vært lik avstanden mellom den 1. grinden og den østre kortveggen som det var bevart spor etter. Huset har i så tilfelle vært knappe 20 meter langt.

Sporene som var bevart etter husets langvegger kunne ikke fortelle hvor bredt huset har vært, men de indikerer at huset har hatt konvekse langvegger. Med dette som utgangspunkt samt en antagelse om at sideskipene har vært i hvert fall halvparten så brede som midtskipet, anslås husets bredde til minst 6 meter på det bredeste. I henhold til dette har huset hatt et indre areal på omkring 80 m².

Det takbærende stolpehullet S-7219 i hustomt 6 var gravd ned i utdratte masser fra vegggrøften S-6076 i hustomt 1, og hus 6 har derfor vært yngre enn hus 1. Det takbærende stolpehullet var også gravd så vidt ned i ildstedet S-6278 som også lå i utdratte massene fra vegggrøften i hustomt 1. Ildstedet var derfor yngre enn hustomt 1, og eldre enn hustomt 6.

Tabell 13 Oversikt over grindavstander og grindbredder i hustomt 6 sett fra østnordøst mot vestsørvest. Målene er tatt sentralt i stolpehullene.

		GRINDBREDDE	
1. grind	S-7218	2,34 m	S-7219
GRINDAVSTAND	5,2 m		5 m
2. grind	S-7227	2,35 m	S-7226
GRINDAVSTAND	4,12 m		3,96 m
3. grind	S-7236	2,14 m	S-7239

Husets to rekker med takbærende stolper har vært rette, og midtskipet har hatt en jevn bredde på gjennomsnittlig 2,3 meter.

Tabell 14 Oversikt over størrelse på nedgravninger til takbærende stolper og stolpeavtrykk i hustomt 6.

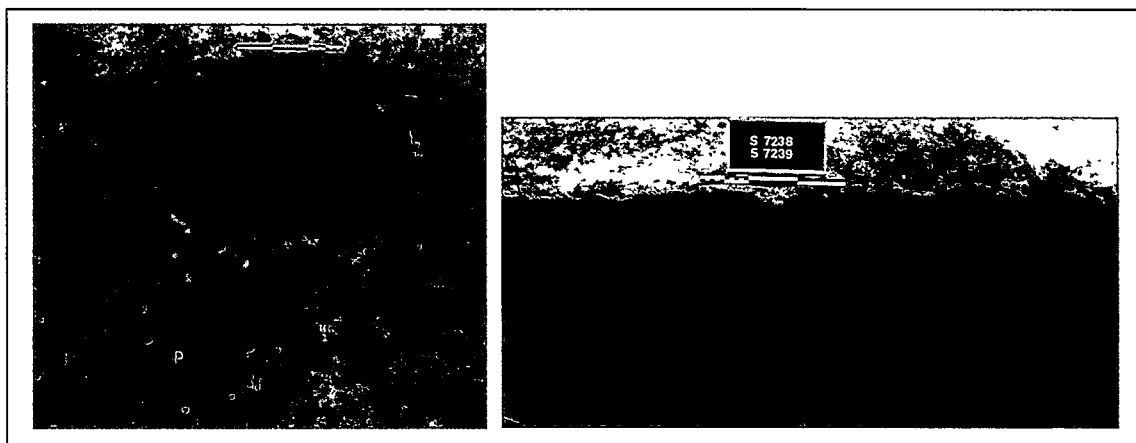
GRIND	STRUKTURNUMER	MÅL	DYBDE	MÅL STOLPEAVTRYKK	DYBDE STOLPEAVTRYKK
1	7218	99x96 cm	38 cm	82x70 cm	10 cm
	7219*	68x53 cm			
2	7227	94x88 cm	44 cm	76x51 cm	2 cm
	7226*	85x70 cm			
3	7236	114x86 cm	40 cm	60x43 cm	24 cm
	7239	114x78 cm	40 cm	64x59 cm	10 cm
GJENNOMSNIITT		95,7x78,5 cm	40,5 cm	70,5x55,8 cm	11,5 cm

* Ikke snittet

De takbærende stolpehullene i hustomt 6 hadde en gjennomsnittlig størrelse på 95,7x78,5 cm i flaten, og var gjennomsnittlig 40,5 cm dype. I flaten hadde alle stolpehullene avtrykk etter stolpen i form av et lag med mørkgrå, sand- og leirblandet masse med trekullfragmenter. Rundt dette lå det et lag med leire, og rundt dette igjen et lag med fyllmasser.

Avtrykkene etter de takbærende stolpene hadde en gjennomsnittlig størrelse på 70,5x55,8 cm i flaten, og var gjennomsnittlig 11,5 cm dype. Ved snitting av stolpehullene viste det seg at laget med leire som lå rundt stolpeavtrykket i flaten, også lå under det. Leiren er derfor tolket som rester av foring rundt de nedre, jordgravde delene av de takbærende stolpene.

Bilde 32 Takbærende stolpehull S-7238 og stolpehull S-7239 fra en indre skillevegg eller dør i plan og profil. Bildet i plan er tatt mot sørøst, mens bildet av profil er tatt mot østnordøst.

Veggstolpehullene hadde i flaten en gjennomsnittlig størrelse på 27,7x26 cm, mens de var gjennomsnittlig 17,2 cm dype. Det var i ett av dem bevart et stolpeavtrykk som hadde diameter på 20 cm, og var 6 cm dypt. Det var spor etter leirforing rundt stolpeavtrykket i S-6271.

Tabell 15 Oversikt over størrelse på snittede nedgravninger til veggstolper i hustomt 6.

STRUKTURNUM ER	MÅL	DYBDE	MÅL STOLPEAVTRYKK	DYBDE STOLPEAVTRYKK
6271	34x32 cm	22 cm	20x20 cm	6 cm
6262	26x? cm	25 cm		
6266	24x22 cm	14 cm		
6267	20x18 cm	6 cm		
6274	30x30 cm	16 cm		
6277	32x28 cm	20 cm		
GJENNOMSNI TT	27,7x26	17,2 cm	20x20 cm	6 cm

I den østre kortveggen lå det til sammen 6 stolpehull ordnet i to parallelle rekker med 3 motstående stolpehull. Avstanden mellom rekkene var 75 cm. I begge rekker lå det et stolpehull i det nordre hjørnet, et i den midtre delen av kortveggen og et i det søndre hjørnet. Stolpehullene kan være spor etter for eksempel en dobbel vegg, flytting av veggen eller et lite skut på utsiden av veggen. En litt alternativ tolkning er at huset har hatt en ytre, hel kortvegg, en indre halv kortvegg og et inngangsparti helt mot hjørnet i en av langveggene.

Stolpehullene som er tolket som spor etter husets langvegger, viser at overgangen mellom kortveggen og langveggene har vært vinklede og ikke buede. De viste også at huset har vært smalere mot den østre kortveggen enn i den midtre delen av huset.

I midtskipet, helt inn mot de takbærende stolpehullene i den 3. grinden, lå henholdsvis to stolpehull kalt S-7238 og S-9407. Avstanden mellom dem var 96 cm, og de er tolket som spor etter en dør i en indre tversgående skillevegg i huset. Det vil da ha vært et separat rom mellom den 3. grinden og den vestre kortveggen i huset.

Den noe lengre grindavstanden mellom den 1. og 2. grinden enn mellom den 2. og 3. grinden indikerer også en funksjonsinndeling i huset, og det er mulig at det har vært et typisk langhus med bolig for mennesker i den ene halvparten, og bolig for dyr i den andre. Hustomtten skilte seg imidlertid fra de andre i området både ved de store nedgravningene til de takbærende stolpene, de store stolpeavtrykkene etter takbærende stolper og ved sporene etter leirføring rundt de jordgravde delene av stolpene. Det er derfor mulig at hus 6 har hatt en form for spesialfunksjon, og ikke har vært bolig for mennesker. De leirforede stolpene i huset indikerer et større behov for å beskytte mot fuktighet, og en nærliggende tolkning av husets funksjon vil derfor være fjøs. Hus 6 har trolig også vært samtidig med hus 2 og/eller 3 hvor fjøset kan ha vært skilt ut i en egen bygning.

I makrofossilprøve MF6066 fra stolpeavtrykket i det takbærende stolpehullet S-7239 ble det funnet et lite keramikkskår (C.53682/1). I makrofossilprøve MF6072 fra stolpehullet S-9407 som er tolket som spor etter en dør i en indre skillevegg ble det funnet 4 keramikkskår hvorav ett randskår (C.53682/2).

I makrofossilprøver fra strukturer tolket som tilhørende hustomt 6 var det påfallende mye bringebærfrø (se vedlagt rapport fra analyse av makrofossiler). Disse kan for eksempel komme fra dyrefor, eller en bringebærhekk som har stått i området før hus 6 ble bygd.

7.5 SPOR ETTER AKTIVITETER OG KONSTRUKSJONER SOM IKKE KUNNE KNYTTES TIL EN BESTEMT FASE

Det ble funnet spor etter flere konstruksjoner og aktiviteter som trolig har vært samtidig med en eller flere av de tolkede fasene beskrevet over. Basert på stratigrafiske forhold var det imidlertid ikke mulig å bestemme hvilken fase eller faser de tilhørte. Det kan heller ikke utelukkes at en eller flere ikke har vært samtidige med noen av de tolkede fasene, men dette virker mindre sannsynlig.

7.5.1 HUSTOMT 4

HUS 4:	Høy/korn tørke. Spor etter to faser. Fire stolperskonstruksjoner omgitt av grøfter
YTRE MÅL:	11,10x6,6 meter (ytte mål begge grøfter).
TAK:	Fire takbærende stolper.
TAKBÆRENDE STOLPEHULL:	Gjennomsnittlig diameter 27x23 cm. Gjennomsnittlig dybde 15,3 cm.
FUNN:	Ett keramikkskår.
DATERING:	Trolig romertid.

Hustomt 4 lå omkring 20 meter vest for hustomtene 1, 2, 3 og 8. I hustomtten ble det registrert fire takbærende stolpehull, en rund til kvadratisk grøft og en U-formet grøft.

To av stolpehullene, S-7931 og S-7938, hadde blitt snittet under fylkeskommunens

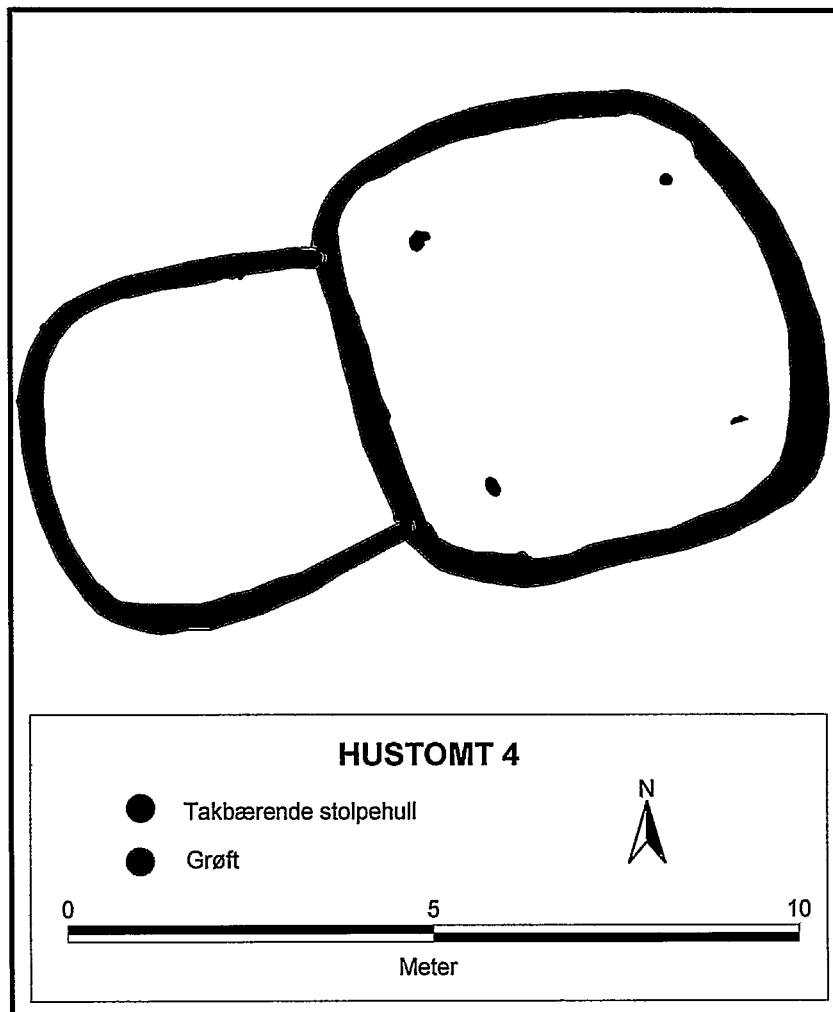

registrering. De to andre stolpehullene, S-7926 og S-7942, hadde en noe ujevn form i flaten, og målte 26x18 cm og 28x28 cm. De fire stolpehullene var gjennomsnittlig 15,3 cm dype.

Tabell 16 Oversikt over avstander mellom takbærende stolpehull i hustomt 4.

S-7926	3,5 m	S-7931
3,5 m		3,5 m
S-7942	3,5 m	S-7938

De fire stolpehullene er tolket som spor etter takbærende stolper i en firestolperskonstruksjon hvor avstandene mellom de enkelte stolpene var 3,5 meter. Rundt firestolperskonstruksjonen har det ligget en kvadratisk til rund grøft kalt S-7930. Den hadde ytre tverrmål på 6,5x6,6 meter, og var fra 30 til 56 cm bred. Grøften ble snittet flere steder for å undersøke om det kunne være spor etter konstruktive elementer fra for eksempel en vegg i den, men ingen slike ble registrert. Den var opp til 12 cm dyp, og hadde i tverrprofilene rette til svakt skrånende sider og en tilnærmet flat bunn.

Bilde 33 Hustomt 4

Bilde 34 Oversikt-bilde hustomt 4 tatt mot vestsørvest.

Vest for grøften S-7930 lå det ytterligere en grøft som var av samme karakter. Grøften, som ble kalt S-9348, var U-formet med ytre tverrmål på 5 meter. Etter avdekkingen var det ingen skiller i massene mellom grøftene som da så ut som en sammenhengende åttetallsformet grøft. Etter flere omganger med rensing var det imidlertid mulig å se fyllskifter som viste at endene på grøften S-9348 var gravd ned i den vestre siden til grøften S-7930. Dette innebærer at den kvadratiske til runde grøften med en firestolperskonstruksjon har vært anlagt før grøften med U-form. Den kvadratiske til runde grøften har i en periode stått åpen, og noe masser har blitt akkumulert i bunnen den. Den U-formede grøften har så blitt gravd ned i siden på den, og på denne måten dannet en ny, noe mindre, sammenhengende kvadratisk til rund grøft. Etter dette har begge grøftene sannsynligvis vært i funksjon samtidig.

Firestolperskonstruksjoner omgitt av grøfter er etter hvert godt kjent i det arkeologiske materialet i Skandinavia. Det finnes også mange historiske eksempler og etnologiske paralleller som viser at denne typen bygninger har blitt brukt som høy- og korntørker langt tilbake i tid. De vil typisk ha et tak om kan heves og senkes, og ingen vegger. De vil også ha gulv som er hevet opp fra bakkenivå for å beskytte mot skadedyr. Grøften som ble gravd rundt hadde den samme funksjonen. Hustomt 4 er tolket som spor etter en eller muligens to bygninger av denne typen. Det ble ikke funnet spor etter en firestolperskonstruksjon inne i den U-formede grøften, men konteksten viser likevel at det er sannsynlig at det har stått en slik eller en lignende type konstruksjon her.

I det takbærende stolpehullet S-9348 ble det funnet et keramikkskår av grovt, uornert gods som veier 4 gram (C.53680/1).

7.5.2 HUSTOMT 5

HUS 5:	Bolig/håndverkshus? Treskipet langhus med jordgravde, takbærende stolper og veggstolper.
YTRE FORM:	Konvekse langvegger.
MÅL:	Minst 11,2 meter langt, sannsynligvis 13,2 meter langt.
TAK:	5 grinder. Avstand mellom grindene fra 0,9 -3,4 meter. Rekkene med takbærende stolper har hatt en konveks form.
TAKBÆRENDE STOLPEHULL:	Gjennomsnitt diameter 52,6x39,9 cm. Gjennomsnittlig dybde 17,4 cm.
AVTRYKK TAKBÆRENDE STOLPER:	Gjennomsnittlig diameter 42x14 cm. Gjennomsnittlig dybde 9 cm.
FUNN:	Keramikkskår, brent (sintret) leire, brente bein.
DATERING:	Romertid.

Hustomt 5 lå omkring 130 meter sørsørøst for hustomtene 1, 2, 3 og 8. I hustomten ble det registrert spor etter 10 takbærende stolper, to stolpehull i den nordre kortveggen og en vegggrøft langs hustomtens vestre side.

Huset har vært orientert nordnordøst-sørsørvest. Fra den nordligste strukturen i hustomten til den sørligste var det en høydeforskjell på 0,149 meter. De øvrige husene det ble funnet spor etter i løpet av undersøkelsen har ligget på sandundergrunn, men hus 5 har ligget på leire.

De bevarte sporene etter huset viser at det har vært minst 11,2 meter langt, men hvis avstanden mellom den nordre kortveggen og den første grinden har vært lik avstanden mellom den 5. grinden og den søndre kortveggen, har huset vært 13,2 meter langt.

Det var muligens bevart spor etter husets langvegger, men disse var usikre. Hvis det imidlertid antas at sideskipene har vært halvparten så brede som midtskipet, har huset vært 5,34 meter bredt på det bredeste.

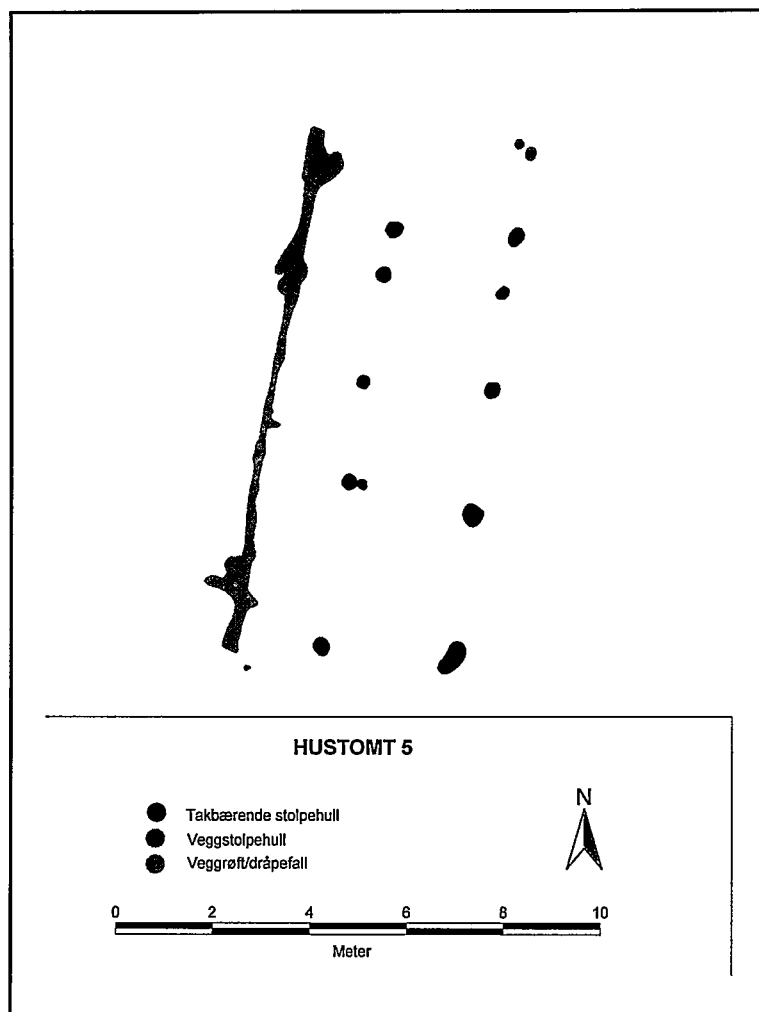
Husets to rekker med takbærende stolper har vært rette, og midtskipet har hatt en jevn bredde på gjennomsnittlig 2,6 meter. Dette indikerer at også langveggene har vært rette, og de noe usikre sporene etter husets vegger samt vegggrøften støtter opp om denne tolkningen.

Tabell 17 Oversikt over grindavstander og grindbredder i hustomt 5 sett fra nord mot sør. Målene er tatt sentralt i stolpehullene.

		GRINDBREDDE	
1. grind	S-7430	2,53 m	S-7463
GRINDAVSTAND	0,93 m		1,18 m
2. grind	S-7431	2,51 m	S-7464
GRINDAVSTAND	2,25 m		2,01 m
3. grind	S-7434	2,67 m	S-7466
GRINDAVSTAND	2,07 m		2,59 m
4. grind	S-7436	2,64 m	S-7468
GRINDAVSTAND	3,43 m		3,19 m
5. grind	S-7437	2,64 m	S-7471

De takbærende stolpehullene hadde en rund eller oval form i flaten med en gjennomsnittlig størrelse på 32,9x30,6 cm. Gjennomsnittlig dybde var 19,6 cm.

I det takbærende stolpehullet S-7471 var det i profil spor etter ytterligere et stolpehull som er tolket som spor etter utskiftning av en takbærende stolpe.

Bilde 35 Hustomt 5

Tabell 18 Oversikt over størrelse på nedgravninger til takbærende stolper og stolpeavtrykk i hustomt 5.

GRIND	STRUKTURNUMER	MÅL	DYBDE	MÅL STOLPEAVTRYKK	DYBDE STOLPEAVTRYKK
1	7430	34X29 cm	23 cm		
	7463	31x30 cm	26 cm		
2	7431	31x30 cm	26 cm		
	7464	28x27 cm	11 cm		
3	7434	26x25 cm	16 cm		
	7466	34x34 cm	23 cm		
4	7436	31x27 cm	16 cm		
	7468	46x43 cm	27 cm	25x? cm	22 cm
5	7437	36x30 cm	18 cm		
	7471	32x? cm	10 cm		
GJENNOMSNIITT		32,9x30,6 cm	19,6 cm	25x? cm	22 cm

Stolpehullene S-7458 og S-7459 er tolket som spor etter stolper i den nordre kortveggen. De målte i flaten henholdsvis 16x16 cm og 23x21 cm, og var 7 og 5 cm dype. De lå med bare 34 cm mellomrom, og den ene er sannsynligvis spor etter en utskiftning. Stolpehullet S-7488 var muligens spor etter en stolpe i husets nordøstre hjørne, mens stolpehullene S-7417, S-7418, S-7438 og S-7439 muligens var spor etter stolper i husets sørvestre hjørne. Det er også mulig at stolpehullene S-7421, S-7422, S-7425 og S-7426 var spor etter stolper i husets vestre langvegg. Det var noe varierende størrelse på de mulige veggstolpehullene, og det lå også enkelte andre stolpehull av samme type i området rundt hustomten. De er derfor noe usikkert om de faktisk var spor etter husets vegger, eller om de var spor etter andre, ubestemmelige konstruksjoner i området. Hvis de tolkes som del av hustomten, viser de at huset sannsynligvis har hatt rette langvegger, rette eller svakt konvekse kortvegger og forholdsvis skarpt buede eller rette hjørner. Hvis dette er tilfellet har huset hatt et indre areal på omkring 63 m².

I den vestre langsiden av hustomten lå det en smal grøft kalt S-7420 med brungrå, sandblandet masse med hvite sandspetter. Stolpehullene som muligens var spor etter husets vestre langvegg lå 25-30 cm øst for grøften. Etter avdekking så grøften ut til å være drøye 11 meter lang, men ved nærmere rensing og snitting viste det seg at den nordre delen var spor etter andre, sekundære aktiviteter i området. Grøften var derfor 8,6 meter lang og 13-26 cm bred, og den var orientert i hustomtens lengderetning. Dominerende dybde var 3-4 cm, men den var et par steder så grunn at fyllskiftene bare så vidt kunne anes.

Det ble vurdert om grøften kunne være spor etter husets vestre langvegg, men det var ingen spor etter konstruktive elementer i den. Det kan likevel ikke utelukkes at grøften var spor etter en syllstokk, men inntrykket i felt var at dette var mindre sannsynlig. En mer sannsynlig tolkning av grøften er at den er spor etter et dråpefall eller en dreneringsgrøft som har blitt gravd langs husets vestre langvegg.

Det var ikke bevart spor etter indre tversgående skillevegger eller innganger i hustomten, men de noe varierende avstandene mellom grindene gir likevel en indikasjon om funksjonsoppdeling i huset. Grindavstanden mellom den 1. og 2. grinden skiller seg ut ved å være klart kortere enn de øvrige. Det er derfor godt mulig at det har ligget et omkring 5,5 m² stort inngangsparti mellom disse grindene med en dør i den vestre eller østre langveggen, eller kanskje i begge. Som en følge av dette har det da mot nord, mellom den 1. grinden og den nordre kortveggen, ligget et drøye 9 m² stort rom.

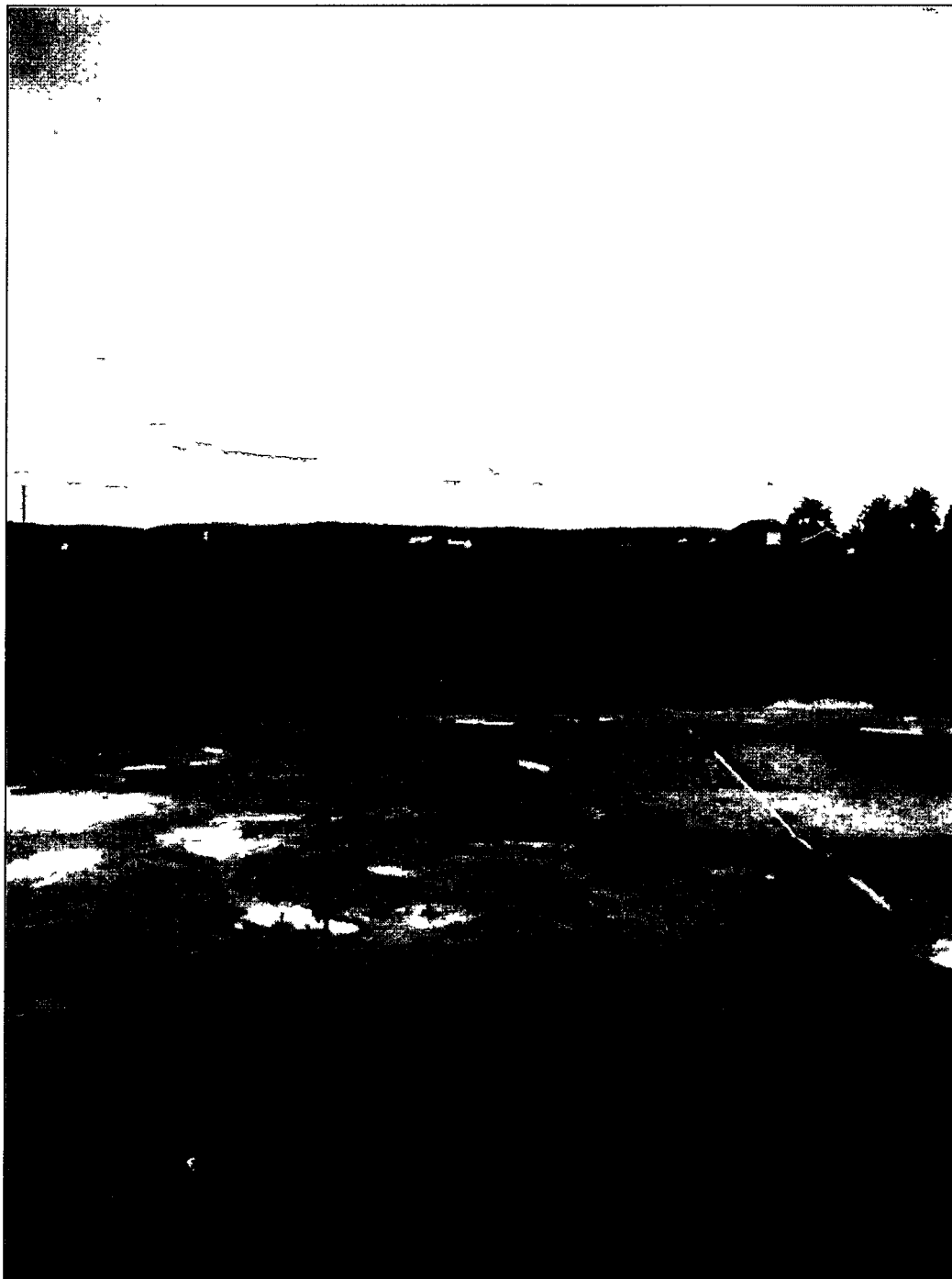
Grindavstandene mellom den 2. og 3. og mellom den 3. og 4. grinden har vært ganske lik med henholdsvis 2,13 og 2,33 meter, mens grindavstanden mellom den 4. og 5. grinden har vært 3,31 meter. Det har derfor muligens ligget et rom mellom den 2. og 4. grinden på omkring 24 m², og et like stort rom mellom den 4. grinden og den søndre kortveggen. Det særligste rommet kan alternativt ha bestått av to rom, et mellom den 4. og 5. grinden på omkring 17 m², og et mindre rom på omkring 7 m² mellom den 5. grinden og den søndre kortveggen.

Huset kan da for eksempel ha bestått av følgende rom sett fra nord mot sør: lager (?), inngang/gang, fjøs, bolig og bur/lager. Det er imidlertid noe usikkert om hus 5 har vært et langhus med bolig for mennesker og dyr. Hvis det har vært samtidig med ett eller flere av de store husene det ble funnet spor etter lenger mot nord, er det godt mulig at hus 5 har hatt en spesialfunksjon, men det ble dessverre ikke gjort noen observasjoner eller funn som kunne bekrefte eller avkrefte denne tolkningen. Det er likevel sannsynlig at det har ligget et inngangsparti mellom den 1. og 2. grinden, og at dette igjen har skapt et separat rom mellom den 1. grinden og den nordre kortveggen.

Det ble ikke gjort noe gjenstandsfunn i hustomten som kan hjelpe til å datere huset, men hvis det har hatt rette langvegger, rette eller svakt konvekse kortvegger og svakt buede

hjørner er det mulig at det stammer fra yngre bronsealder eller førromersk jernalder. Hvis det derimot har hatt mer rette hjørner vil en datering til romertid eller folkevandringstid være mer sannsynlig. De tolkede sporene etter husets vegger er imidlertid usikker, og en datering av huset er derfor i skrivende stund åpen.

I makrofossilprøve MF6018 fra det takbærende stolpehullet S-7464 ble det funnet et keramikkskår (C.53681/1) som veier 0,4 gram.

Bilde 36 Oversiktobilde hustomt 5. Takbærende stolpehull er markert med røde trestikker, og dråpefall med gult målebånd. Bildet er tatt mot sørsørvest.

7.5.3 EN GROP MED SPOR ETTER FLERE FASER OG FUNKSJONER

Inn mot den østre feltkanten, drøye 7 meter øst for hustomtene 2 og 8, lå en struktur som i flaten ble tolket som et mulig grophus. Den målte 5,1 x 5,3 meter i flaten, og hadde en noe ujevn, kvadratisk form med avrundede hjørner. Den ble kalt S-6173 og fikk hustomtnummer 7.

Bilde 37 Gropen S-6173 i plan. Bildet er tatt mot vest.

For nærmere undersøkelse ble strukturen delt i fire kvadranter ved hjelp av en Ø-V og en N-S orientert akse. To kvadranter ble utgravd stratigrafisk ved hjelp av mindre graveredskap, mens spade ble brukt i de to øvrige. Under gravningen ble to diametrale profilbenker avsatt gjennom strukturen hvis profiler ble dokumentert. Funn og prøver ble relatert til stratigrafiske lag og kvadranter.

Det ble raskt klart at gropa ikke hadde en typisk grophusform, det vil si forholdsvis rette vegger og en flat bunn. Gropa hadde derimot skrå sider, og i bunnen av den var det gravd en oval til rund nedgravning som målte 1,7 x 1,75 meter, og var omkring 40 cm dyp. Da det ble klart strukturen ikke var spor etter et grophus falt hustomtnummeret bort, og det ble ikke brukt i andre sammenhenger.

I den NØ-kvadranten, i den østre delen av den SØ-kvadranten og i den søndre delen av den NV-kvadranten hadde sidene i gropa en nesten trappelignende form. Inntrykket var at masser var tråkket og skjøvet nedover mot bunnen, og at det på denne måten var det dannet små, langsgående forhøyninger i gropas sider. En noe kraftigere forhøyning lå helt nederst i gropa på kanten til nedgravningen i bunnen av den.

Det ble registrert til sammen åtte stolpehull av staurstørrelse i gropas sider. To av disse, S-9457 og S-9458, lå ved siden av hverandre helt ut mot gropas kant mot nordnordvest. De andre seks, S-7863, S-9000, S-9329, S-9331, S-9332 og S-9333, lå på en nordnordøst-sørøstorientert rekke parallelt med en moderne dreneringsgrøft som var gravd gjennom av gropas østre side og gjennom siden på flere av stolpehullene. Stolpehullene ble ikke registrert

i noen av lagene som lå i gropa, og det er derfor sannsynlig at de er samtidige med eller eldre enn gropas eldste fase. Siden det virket lite sannsynlig at stolpehullene var spor etter en form for konstruksjon i gropa, ble de tolket som spor etter aktiviteter i området før gropa ble gravd.

Gropa var gravd ned i sanden i undergrunnen, mens nedgravningen i bunnen av den var gravd videre ned i et lag med silt og leire som lå under sanden. Med nedgravningen i bunnen var gropa opp til 126 cm dyp, og det ble registrert over 40 forskjellige lag i profilene. Av disse er det tolket 6 hovedfaser.

FASE I

Omfatter masser i nedgravningen i bunnen av gropa som var opp til 40 cm dype, og besto av partier med hvit til gul, fin sand/silt med et marmorisert utseende, og blå sand /silt med et marmorisert utseende. Den siste massen hadde i partier spetter med trekull, og små partier med leire. Over dette lå det først et smalere lag med vannpåvirkede masser med mye organiske rester som for eksempel gresstrå, og så et smalt lag med et marmorisert utseende med lysgrå og gul, fin sand/silt med enkelte spetter av brun, sandblandet masse. Samme type masser lå også i mindre partier eller smale lag oppover gropas nordre og østre sider.

Under utgravningen var det et problem at det fort samlet seg vann i bunnen av gropa. Både silten og leira i undergrunnen holdt godt på vannet, og massene holdt seg fuktige selv etter mange dager uten regn.

Bilde 38 Bildet til høyre viser S-6173 ferdig gravd, mens bildet i midten viser den sørøstre og nordøstre kvadranten ferdig gravd. Bildet til venstre viser fase I i bunnen av gropa.

Funn: Ingen funn fra denne fasen.

Prøver: MF6045, MF6048, MF6144 OG MF6191

Tolkning: Masser avsatt under gropas primære bruksfase, eller i etterkant av denne. Alle massene var sterkt vannpåvirket. Dette kan ha sammenheng med aktivitetene som har foregått her, men kan også ha vært et resultat av gjennomstrømning av vann etter at massene var deponert.

Det var ikke mulig å bestemme hvilken funksjon nedgravningen i bunnen av gropa kan ha hatt, eller hvilke aktiviteter som førte til at den ble fylt med masser. Det er likevel sannsynlig at massene er et resultat av gjenfylling etter at funksjonene som fant sted i nedgravningen opphørte. Både gropa og nedgravningen i bunnen av den må imidlertid ha vært gravd med en bestemt hensikt, og den kan kanskje ha vært knyttet til en eller annen form for håndverksproduksjon som krever fuktighet.

FASE II

I denne fasen var nedgravningen i bunnen av gropa fullstendig gjenfylt, og bunnen hadde en buet form. Fasen besto av et lag grå, homogen, sandblandet masse med fragmenter av trevirke (fliser), kvister, pinner og trekull. Laget var fra 2-12 cm dypt.

Funn:**C.53684/34:**

Et lite flintfragment som veier mindre enn 1 gram.

Prøver: MF6046, MF6145

Tolkning: Masser avsatt ved aktivitet i gropa som kan ha hatt sammenheng med en eller annen form for bearbeiding av trevirke. Det er imidlertid også mulig at fliser og kvister har blitt lagt som et gulv over de fuktige massene i fase I, og at aktiviteter som foregikk på det først blir tydelige i laget over, det vil si fase III. Fase II og III vil i så tilfelle representere én, og ikke to faser.

FASE III

Over fase II lå det et lag mørkegrå, sandblandet masse med trekullbiter. I laget ble det gjort en rekke funn av keramikkskår, kraftig brente fragmenter av brent leire, fragmenter av tenner og en klump slag. I laget lå også restene av en brent trestokk.

Funn: Hovedvekten av funnene fra fasen var keramikkskår. Svært mange av disse ble funnet på et forholdsvis avgrenset område i den SV-kvadranten fra profilbenken mot nord og delvis inn under ildstedet S-6561 i fase VII.

Med unntak av 14 skår, kan alle keramikkskårene sannsynligvis knyttes til fire forskjellige kar. Det er mulig at også de tretten skårene har tilhørt disse karene, men de kan også komme fra andre kar.

C. 53684/1:

Ett av karene har vært av typen lite kokekar (jf. Bøe 1931:156; Rygh 1885: fig. R.364). Fra dette karet ble det funnet til sammen 19 skår noe spredt i det ovenfor beskrevne området. Skårene veier 117 gram. Ett av skårene er en hank, og tre av skårene stammer fra overgangen mellom bunn/side. Et lite skår som trolig stammer fra karetets rand, viser at den har hatt en konkav form. Det ble ikke funnet skår fra karetets skulder, og det er derfor vanskelig å bestemme om hanken har vært festet her eller i randen. Buken har vært dekorert med neglavtrykk som ned mot bunnen av karet har vært avsatt i vertikale striper. Ett skår fra buken har imidlertid tre svakt buede linjer med neglavtrykk i tillegg til flere neglavtrykk som står nesten vinkelrett på disse. Det ser derfor ut som om linjer med neglavtrykk har vært orientert i forskjellige retninger forskjellige steder på karet. Leiren i karet har vært magret med små bergartskorn og glimmerstein.

Kokekar av denne typen med en knekk på skulderen var vanlige i yngre romertid (200-400 e.Kr.) og folkevandringstid (ca.400-560/570) (Bøe 1931:156), mens kar av samme type men med en rund skulder også ble brukt i tidlig romertid (Kr.f.-200 e.Kr.). Siden det ikke ble funnet skår fra skulderen, er det ikke mulig å tidfeste karet nærmere enn romertid-folkevandringstid.

De tre øvrige karene det ble funnet skår fra har alle vært av typen store forråds- eller kokekar (jf. Bøe 1931:11-24).

C.53684/2:

Fra ett av karene var det bevart til sammen 29 skår av grovt, uornert gods (det er mulig at enkelte av skårne stammer fra ytterligere ett eller to kar). Skårene veier 98 gram. Ett av skårene er hele karets bunn, fire av skårene stammer fra overgangen bunn/side mens de øvrige skårene er fra karets buk. Fem av skårene stammer fra en skjøt som trolig har vært i karets nedre del, mens to skår muligens stammer fra en annen skjøt på karet (eller på et annet kar). To av skårene som viser spor etter skjøten på den nedre delen av karet passer sammen med ytterligere fire skår fra buken, og danner et 11 x 12,5 cm stort parti.

På bukskårene er det flere svake, tynne, vertikale og enkelte skrå striper. Disse er tydelige særlig fra skjøten og oppover buken, mens de mangler på skårene fra karets nederste del. Stripene er trolig spor etter for eksempel gress eller strå som har ligget rundt karet under produksjonene heller enn bevisst dekor. Leiren i karet har vært magret med bergartskorn, enkelte med diameter på opp til 0,6 cm, og glimmerstein. Magringen er godt synlig i flaten på skårene hvor den flere steder har brutt gjennom leiren.

Ingen skår fra skulder, hals eller rand ble funnet, og det er derfor noe vanskelig å bestemme hvilken form det har hatt. Skårene kan stamme både fra et toleddet og et treleddet kar. Den bevarte bunnplaten viser imidlertid at karets bunn har hatt en diameter på omkring 11 cm. Selv om skårene har et forholdsvis godt brenningspreg, har karet vært av forholdsvis dårlig kvalitet.

C.53684/3:

Fra det andre kokekaret ble det funnet 12 skår av grovt, uornert gods som veier 494 gram. Alle skårene stammer fra karets buk. Flere av skårene er forholdsvis store, og måler opp til 9 x 11,2 cm. Leiren i dette karet har også vært magret med bergartskorn og glimmerstein som er godt synlig i skårenes overflate.

C.53684/4:

Fra det tredje kokekaret ble det funnet bare tre skår av grovt, uornert gods fra buken som veier 126 gram, og basert på disse er det vanskelig å si noe om karets form. Skårene har en slemming med en ganske klar struktur som var svært vanlig på Jylland i førromersk jernalder, men mindre kjent i Norge (munt. med. Jes Martens). Der er derfor mulig at karet er importert fra dette området, men det kan også ha blitt produsert lokalt. Analyser av andre kar funnet i Østfold med typisk dansk preg, har vist at de har blitt produsert av lokal leire. Det er derfor mulig at danske håndverkere har fungert i dette området i det 1. århundre (Solberg 2000:95; Pedersen 2003). Ifølge Jes Martens kan kar av denne typen i Danmark dateres til sen førromersk jernalder eller tidlig romertid, men i Norge trolig også noe senere. Leiren i karet har vært magret med bergartskorn med diameter på opp til 0,4 cm, og glimmerstein.

C.53684/9-17:

I fase III ble det funnet en del keramikkskår som ikke kunne settes i sammenheng med de ovenfor beskrevne karene eller hverandre. De er av grovt, uornert gods, og veier til sammen 163 gram.

C.53684/18-25:

Fragmenter av brent leire som veier 2357 gram. Fragmentene er forholdsvis store med diameter på opp til 17 cm, og de fleste fragmentene har blitt så hardt brent at leiren er sintret. På to av fragmentene er det avtrykk med en buet form som kan stamme fra en liten stokk, og i ett er det smeltet fast ett brent bein. Avtrykkene er 2,4 og 3 cm brede.

C.53684/38-39:

Fragmenter av brente bein som til sammen veier rundt 1 gram.

C.53684/45-48:

Fragmenter av tenner som til sammen veier 83 gram. Tennene er i skrivende stund ikke analysert, men stammer trolig fra storfe eller hest.

C.53684/36:

Slaggfragmenter som trolig stammer fra en klump som i dag er brukket i en stor og fire mindre biter. Slaggfragmentene er forholdsvis tunge (579 g), og inneholder en del jern. De kommer sannsynligvis fra smieaktiviteter.

C.53684/35:

I en makrofossilprøve tatt i fase III ble det funnet et fragment tettningskitt av harpiks/tjære. Fragmentet stammer muligens, eller kanskje sannsynligvis, fra en beholder av tre eller never. Fragmentet veier 2,2 gram.

Prøver: MF6031, MF6032, MF6033, MF6047, MF6146, MF6190.

I MF6146 ble det funnet noe frø, 2 korn, 2 fragmenter av korn og noe trekull.

Tolkning: Masser og gjenstander avsatt gjennom aktivitet i gropa. Funn av keramikkskår fra et mindre og tre større kokekar og fragmenter av tenner fra storfe eller hest kan tyde på at gropa i denne fasen har blitt brukt til oppbevaring av mat eller matlaging. Det ble ikke funnet spor etter ildsted som må ha vært nødvendig for å lage mat, men det er godt mulig at en brent stokk og trekullbiter registrert i laget kan komme fra et ellers fjernet ildsted. Funn av kraftig brente fragmenter av leire var også en indikasjon på aktiviteter knyttet til ild, men siden de er så kraftig brent at leiren er sintret er de muligens et resultat av andre aktiviteter enn matlaging. Funn av en slaggklump kan også indikere andre aktiviteter i denne fasen, og klumpene med sintret leire skal kanskje heller ses i sammenheng med disse. Det er imidlertid vanskelig å trekke slutninger om dette basert på så få fragmenter.

Datering: Kokekar eller forrådskar av buket type med tykke vegger og grov magring som det ble funnet deler av i denne fasen, ble brukt gjennom en lang periode fra yngre bronsealder til folkevandringstid. Det ser imidlertid ut som om brenningspreget og kvaliteten på keramikk blir noe bedre i romertid enn i de foregående periodene, og siden skårene har et forholdsvis godt brenningspreg, er dette kanskje en indikasjon på at karene ble laget i denne perioden. Et av kokekarene har også en type slemming som trolig daterer karet til sen, førromersk jernalder eller tidlig romertid.

Det lille kokekaret det ble funnet rester av i denne fasen kan dateres til perioden romertid/folkevandringstid. Basert på dette og dateringen av kokekarene vil en sannsynlig datering av fasen være romertid.

FASE IV

Et forholdsvis tett lag med brente og skjørbrente steiner, de fleste ubrente. Konsentrasjon i den midtre delen av gropa og opp langs den østre siden. Steinene varierte i størrelse fra småstein til steiner med diameter på 44 cm, men de fleste hadde en diameter på mellom drøye 10 og 20 cm. Mellom steinene lå det en mørkgrå, sandblandet masse med trekullfragmenter. Det er mulig at det også var blandet litt aske i massen. Laget var opp til 30 cm dypt.

Bilde 39 Den forholdsvis tette pakningen med stein i S-6173, fotografert i den nordvestre kvadranten.

Funn: Ingen funn fra denne fasen.

Prøver: MF6002, MF6004, MF6026, MF6120, MF6168, MF6173. I MF6002 ble det funnet en del trekull som er skilt ut i en separat prøve (C.53684/52).

Tolkning: Steinen kommer fra aktiviteter utenfor gropa, kanskje fra en eller flere av kokegropene som lå i området eller fra ildsteder i langhusene som lå like mot vest, og er dumpet i den som avfall.

FASE V

Et lag med mørkgrå, homogen, sandblandet masse med fragmenter av trekull og brent leire. Trekullfragmentene var opp til 1 cm i diameter, og laget var opp til 22 cm dypt.

Funn:

C.53684/5:

Det ble funnet fem svært fragmenterte keramikkskår med klar, brunoransje farge og fin magring. De er 0,35 cm tykke, men er muligens spaltet. Det er vanskelig å bestemme hvilken type kar de stammer fra, men de er av en annen type enn skårene som ble funnet i fase III, og stammer trolig fra et såkalt finere bordkar.

Tolkning: Masser akkumulert gjennom ukjente aktiviteter i gropa.

FASE VI

Grå, sandblandet masse med spetter og større flekker av lys sand, og spetter av brun, sandblandet masse, og med ganske mye fragmenter av trekull, og en del fragmenter av brent leire. Det lå også en del steiner i laget, og da spesielt i den vestre delen av gropa. De fleste var skjørbrente. Laget var fra 4-40 cm dypt.

Funn: Hovedvekten av funn fra denne fasen var skubbekverner og slipesteiner. To av skubbekvernene hvilte på laget i den foregående fasen, og det er mulig at de tilhører denne. Det kan da bety at det i fase V foregikk kverning i gropa. Det er imidlertid vel så sannsynlig at kvernsteinene har havnet i gropa etter at aktivitetene som avsatte massene i fase V var avsluttet.

C.53684/6:

Et lite keramikkskår av grovt, uornert gods som veier 2 gram.

C.53684/40:

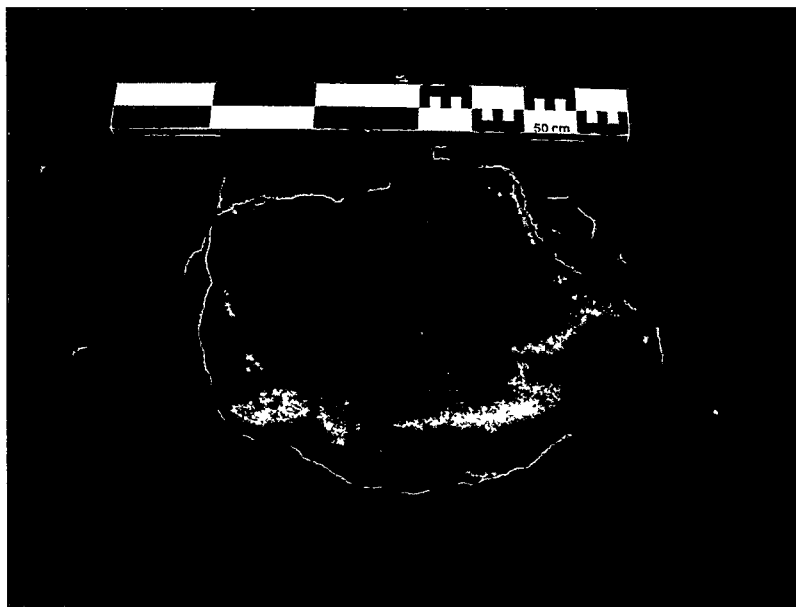
Fire små fragmenter av tenner som veier mindre enn 1 gram. Tennene er i skrivende stund ikke analysert, men stammer sannsynligvis fra et mindre dyr.

C.53684/26:

En skubbekvern (underligger) som veier 41,5 kilo. Den har en naturlig underside med en rund form. Sidene har naturlig form med unntak av en eller to mulige bruddflater. Oversiden har en konkav form, og er glattslipt. Når steinen hviler naturlig ligger oversiden på skrå.

C.53684/27:

En skubbekvern (underligger) som veier 28 kg. Oversiden har en konkav form, mens undersiden er noe ujevn, men forholdsvis flat. Rundt kanten har den en naturlig rund form, men med en bruddflate i en side. Overflaten er ruglete, sannsynligvis etter bearbeiding for å få en mer ujevn flate under kverning. Steinen består av glimmerrik gneis.

Bilde 40 Skubbekvernen C.53684/26 in situ.

C.53684/28:

En skubbekvern (underligger) som er spaltet i to. De to delene veier 32,5 kilo. Den har en naturlig svakt buet underside, og naturlig ujevne til rette sider. Når steinen hviler på undersiden, ligger steinens overside på skrå. Den øvre delen av oversiden har en naturlig flate,

mens resten (omkring 3/4 av flaten) har en konkav form. Sett ovenfra har flaten en trekantlignende form. Steinen er glimmerrik.

Det ble også funnet fem mindre steiner med slipepor som sannsynligvis har blitt brukt til kverning av korn på skubbekverner (overliggere):

C.53684/29:

Slipestein (overligger) som veier 111 gram. Den har en naturlig rund form, men med to nedslipte, flate, motstående sider. Slipesteinen er mindre enn de andre slipesteinene som ble funnet i denne fasen. Den virker liten i en voksen hånd, og kan kanskje ha blitt brukt av et barn. En annen mulighet er at den har blitt brukt ved en eller annen form for materialbearbeiding som har krevd finere redskap.

C.53684/30:

Slipestein (overligger) som veier 1082 gram. Den har opprinnelig hatt en naturlig rund form, men er nå nedslip på flere sider. Mest markert er to motstående slipeflater, men det er spor etter sliping rundt hele steinen.

C.53684/31:

Slipestein (overligger) som veier 1177 gram. Den har en naturlig noe ujevn form. På en side en bruddflate. En side er flatslip, mens det på den motstående siden er svake spor etter sliping.

C.53684/32:

Slipestein (overligger) som veier 765 gram. Den har naturlig hatt en rund form. Den har fremdeles en rund form, men er nå dekket av slipeflater. Steinen består muligens av granitt eller aplitt.

Alle slipesteinene (overliggerne) virker uforholdsmessige tunge, og inneholder muligens metall av et aller annet slag. Det virker sannsynlig at de er valgt med hensikt nettopp på grunn av dette.

C.53684/33:

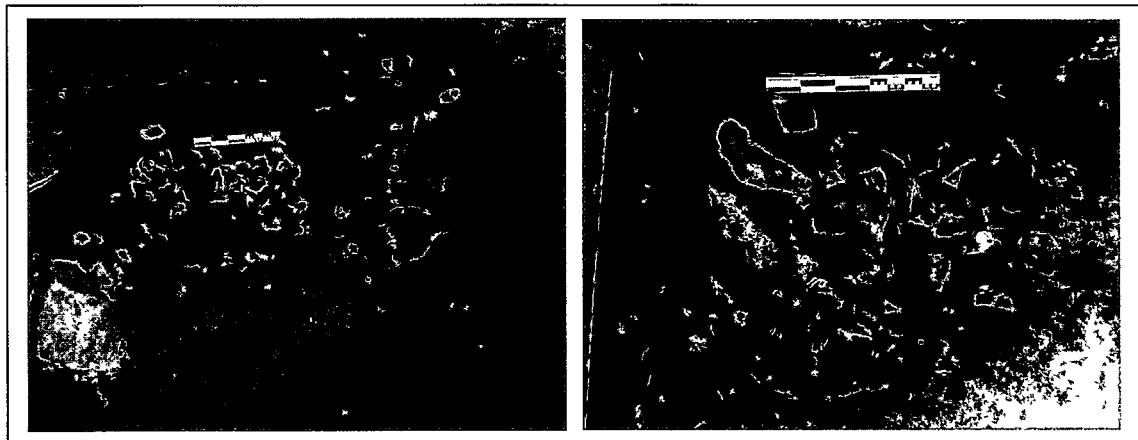
Slipestein (overligger) som veier 630 gram. Den har hatt en naturlig rund form, men er nå nedslipt på tre motstående sider (det vil si tre slipeflater som ligger etter hverandre rundt steinen). Steinen har da to motstående sider som ikke er bearbeidet, men hvor den ene har spor etter avskalling (muligens etter et slag). Steinen består av granitt eller muligens aplitt.

Tolkning: Masser og gjenstander akkumulert gjennom avfallsdumping i gropa. Underliggerne og overliggerne fra skubbekvernene kommer da fra aktiviteter andre steder. Det kan imidlertid ikke utelukkes at enkelte av underliggerne tilhører den foregående fasen som i så tilfelle kan settes i sammenheng med kverning av korn.

FASE VII

I gropas SV-kvadrant, noe sør for midtpunkt, ble det avdekket en struktur et ildsted. Dette ble kalt S-6561, og var gravd ned gjennom fase VI, V og ned i fase IV, og besto av et lag med trekull som var dekket av en kompakt pakning med brente og ubrente steiner med trekull mellom. Ildstedet gikk inn i profilbenkene som gikk mot vest og sør, men lå ikke inn i andre kvadranter. Den hadde en rund form, og målte 119 x 133cm i flaten.

Bilde 41 Ildstedet S-6561 som utgjorde fase VII i gropa S-6173.

Funn: Ingen funn fra denne fasen.

Prøver: KP6012

Tolkning: Det var noe vanskelig å bestemme om strukturen var et ildsted eller en kokegrop. Strukturen ble ikke sett før den tette steinpakningen i den ble avdekket, men i profilen mot nord ble det over steinpakningen registrert et ca. 11 cm dypt lag med grå til gråbrun, sandblandet masse med trekull og fragmenter av brent leire. Dette skilte seg ut fra massene i fase VI på begge sider. I profilen mot øst og over store deler av strukturen lå derimot masse fra fase VIII som beskrives nærmere under. Strukturen har blitt gravd ned i massene i fase VI før aktivitetene som avsatte masser i fase VIII tok til, og dette betyr at den ikke har vært dypere enn ca. 25 cm.

En kokegrop kjennetegnes av klare, stratigrafiske lag med trekull, stein og fyllmasse. Disse lagene var tilstede i strukturen, men en dybde på omkring 10 cm i fyllmassene virket noe grunt i en kokegrop. Steinpakkningen var også svært kompakt sammenlignet med andre kokegroper. I et ildsted vil en steinpakning typisk bli brukt til å fyre på, og kullaget vil da ligge over og ikke under steinene. Dette var motsatt av det som ble registrert i strukturen, og taler mot ildstedtolkningsen. Konklusjonen må bli at strukturen var utypisk både i forhold til tradisjonelle kokegroper og ildsteder, og muligens var spor etter en annen type aktivitet enn de som vanligvis finner sted i disse.

FASE VIII

I flaten på gropa lå det en brungrå, sandblandet masse med enkelte fragmenter av trekull og brent leire. I laget lå det en del ubrente og skjørbrente steiner, enkelte i den NØ- og SØ-kvadranten, men hovedsakelig i den NV- og SV-kvadranten. I den NV kvadranten ble det registrert 45 liter, og i den NØ-kvadranten 15 liter. En av skubbekvernene (C.53684/26) fra fase VI var synlig i flaten.

Funn:

C. 53684/7-8:

To små keramikkskår som veier 10 gram. Fra et kokekar.

C.53684/37:

Et lite fragment av brent bein som veier mindre enn 1 gram.

C. 53684/14:

Fragmenter av tenner som veier noe over 9 gram. Tennene er i skrivende stund ikke analysert, men med unntak av et lite fragment som sannsynligvis stammer fra et mindre dyr, stammer trolig tennene fra storfe eller hest.

Prøver: MF6156 (tatt fra masser over ildstedet S-6561 i fase VII).

Tolkning: Laget er trolig akkumulert gjennom dumping av masser og gjenstander, og representerer en avfallsfase.

I tillegg til de ovenfor beskrevne fasene var det enkelte andre lag som ikke er tolket som tilhørende noen av fasene. Disse var hovedsakelig mindre partier eller lag med sand, fin sand eller silt. Flere kom muligens av naturlig gjenfylling av gropa mellom bruksfasene.

OPPSUMMERING

Bare få meter fra de store hustomtene som ble dokumentet på lokaliteten, ble det undersøkt en grop med spor etter flere bruksfaser. Gropa hadde opprinnelig en buet form med en rund/oval nedgravning i bunnen. Det var ikke mulig i felt å bestemme hvilken funksjon gropa har hatt i denne fasen, men den kan ha vært benyttet til en eller annen form for håndverk eller produksjon som har krevd fuktige forhold. Bearbeiding av lin krever for eksempel bløtlegging, men dette blir foreløpig bare spekulasjoner. Forhåpentligvis kan naturvitenskaplige analyser av prøvematerialet fra nedgravningen kunne tilføre problemstillingen mer informasjon. Lave, langsgående forhøyninger eller små voller langs gropas sider, og en noe større helt ned mot kanten på nedgravningen i bunnen av den kan være et resultat av nedtråkkede masser etter menneskelige aktiviteter.

På et eller annet tidspunkt ble nedgravningen i bunnen av gropa fylt igjen, og et lag med mye flis og kvister ble akkumulert over. Dette kan ha vært spor etter aktiviteter i forbindelse med bearbeiding av trevirke, men det er også mulig at det ble lagt et lag med flis og kvister over de fuktige massene i bunnen av gropa for å lage et mer stabilt underlag. I laget over dette ble det nemlig registrert spor etter omfattende aktiviteter i gropa. Keramikkskår fra tre store og ett lite kokekar, fragmenter av tenner fra storfe og/eller hest, mye trekullfragmenter og en utbrent trestokk kan være spor etter matlagingsaktiviteter. Det har vært vanlig å bruke grophus til matlaging, og selv om gropa ikke hadde en typisk grophusform, kan den i hvert fall i denne fasen ha fungert som dette. Keramikkskår fra et lite kokekar med neglavtrykkdekor, og fra tre større, grovere kokekar daterer fasen til romertid (eller muligens noe senere).

Over fasen med funn av keramikkskår og tannfragmenter lå det en tett steinpakning. Den dekket bunnen av gropa, og strakte seg oppover langs sidene. Massen mellom steinene var muligens iblandet aske. Steinene, som kanskje kan komme fra en eller flere av kokegropene som lå rundt gropa, er tolket som avfall.

Etter avfallsfasen med mye stein ser det igjen ut som om det har foregått en eller annen form for aktivitet i gropa. Et lag med fragmenter av trekull og brent leire dekket steinpakningen, men det ble ikke gjort noen funn som kunne si noe om hvilke aktiviteter som har ført til akkumuleringen av det. Det ble imidlertid registrert to skubbekverner som hvilte på laget. Det er mulig at disse viser at korn har blitt kvernet i denne fasen, men det er vel så sannsynlig at skubbekvernene tilhører neste fase hvor gropa igjen har blitt brukt til dumping

av avfall. I denne fasen ble det funnet ytterligere to skubbekverner, og flere runde, mindre steiner med slipespor som har blitt brukt som overliggere. Det lå også mye stein i dette avfallslaget, hovedsakelig konsentrert i gropas vestre side. Denne siden vendte inn mot hustomtene 1, 2, 3 og 8, og det er nærliggende å sette avfallsdumpingen i sammenheng med aktiviteter i ett eller flere av husene.

Gropa hadde etter denne siste avfallsfasen en svakt buet bunn, og var, avhengig av hvor dyp den gamle markoverflaten var, omkring en halv meter dyp. På dette tidspunktet ble det noe sørvest for gropas midtpunkt, gravd et ildsted som sannsynligvis ikke har hatt noen sammenheng med andre aktiviteter i gropa.

Bilde 42 Bildet viser profil mot øst i S-6173. I profilen ligger ildstedet S-6561.

Etter at ildstedet gikk ut av bruk ble gropa i en siste fase brukt som avfallsgrop. Som i den forrige avfallsfasen var det en større konsentrasjon av brente og ubrente steiner i gropas vestre side, muligens som et resultat av aktiviteter i ett av husene som har ligget bare få meter mot vest.

Ved regnvær ble gropa raskt fylt med vann. Det er derfor sannsynlig at den har hatt en eller annen form for tak hvis den har vært i sammenhengende bruk gjennom en lengre periode. Det er også sannsynlig at den har hatt tak hvis den har blitt brukt til matlaging. Det ble imidlertid ikke registrert spor etter en konstruksjon av denne typen.

7.5.4 SPOR ETTER AKTIVITETER RUNDT GROPA

Rundt gropa S-6173 lå det flere strukturer som ikke har hatt noen direkte sammenheng med den, men som hadde blitt påvirket av den. Disse beskrives nærmere her.

Under gravingen av den SØ-kvadranten i gropa S-6173 viste det seg at det i området mellom gropa og feltkanten mot øst var spor etter en gammel åker (ikke målt inn). I det omkring 1 meter brede området lå det et lag brun til brunoransje sandblandet masse med spetter av brun og grå, sandblandet masse og nesten hvit, fin sand. I laget var det flere ardspor. Laget var mot nord avgrenset av hulveien S-6111, mens det i feltkanten sørover stedvis ble observert masser av den samme typen og ardspor over en avstand på omkring 95 meter. Dette kan tyde på at det har ligget områder med dyrket mark i området hvor E6 ligger

i dag. Gropa var gravd ned i laget, og viser at i hvert fall deler av disse dyrkede områdene har vært eldre enn den.

For å dokumentere forholdet mellom gropa S- 6173 og den gamle åkeren, ble profilen mot øst i den SØ-kvadranten utvidet. Det ble da avdekket et stolpehull (ikke målt inn) umiddelbart øst for gropa, og det ble vurdert om det kunne være spor etter en takkonstruksjon. Stolpehullet lå imidlertid under massene i den gamle åkeren som gropa var gravd ned i, og de kan derfor ikke ha vært samtidige. For å være sikker på denne tolkningen ble det gravd et tilsvarende snitt i gropas motsatte side, men ingen stolpehull ble påvist her. Det var heller ikke mulig å sette stolpehullet inn i en annen kontekst.

Gropa S-6173 var også gravd ned i en struktur som er tolket som spor etter en sti. Den var ikke lenger enn 14, 8 meter på det avdekkede området, og var delt i to ved gravingen av gropa. Den nordre delen kalt S-6142, var mot nord avgrenset av hulveien S-6111. Den søndre delen kalt S-6185 lå etter avdekkingen helt inn mot siden på gropa, men etter noen omganger med rensing forandret den form, og hadde ved innmåling ingen kontakt med gropa. Stien endte noen få meter mot sør for gropa.

7.5.5 GJERDESYSTEMER

Som beskrevet i kapittel 7.4.9 ble rekker med stolpehull i området rundt hustomtene 1, 2, 3 og 8 tolket som spor etter 4 gjerdesystemer. I tillegg til disse ble det registrert spor etter 3 gjerdesystemer på den søndre halvparten av det undersøkte området.

GJERDESYSTEM 5

Gjerdesystem 5 lå 52 meter sør for kortveggen på hustomt 8. Det besto av 18 stolpehull av staurstørrelse som lå i en 7 meter lang, vestnordvest-østsørøst orientert rekke. Med unntak av tre steder lå stolpehullene i rekken med en jevn innbyrdes avstand på 27-33 cm. I de tre unntakene viste likevel avstandene som var dobbelt og tredobbelt så lange som de øvrige at det sannsynligvis stått stolper også her. Rekken med stolpehull var mot øst avgrenset av feltkanten, mens det ikke var mulig å spore den videre mot vest på det undersøkte området.

Massen i stolpehullene var grå og sterkt sandblandet, og hadde spetter av mørkebrun, sandblandet masse og gul sand.

GJERDESYSTEM 6

Gjerdesystem 6 lå drøye 15 meter sør for gjerdesystem 5. De to gjerdesystemene var orientert i den samme retningen, og var parallelle i forhold til hverandre. Gjerdesystem 6 besto av to rekker med parvis stilte stolpehull av staurstørrelse. Det ble registrert til sammen 45 stolpehull hvorav 8 eller 10 sannsynligvis var spor etter utskiftning av stolper. Rekkene med stolpehull var 11,4 meter lange, og var avgrenset mot den vestre og østre feltkanten. Stolpehullene i de to rekkene lå med noe varierende avstand, og sannsynligvis har det i gjerdet stått flere stolper som det ikke var bevart spor etter. De registrerte stolpehullene viste likevel at avstanden mellom stolpene i gjerdet trolig har vært på omkring 40-50 cm. Avstanden mellom de parvis stilte stolpehullene var fra 10-16 cm. De to rekkene med parvis stilte stolpehull viser at gjerdet må ha bestått av to og to parvis stilte stolper som har vært bundet sammen med fyll av for eksempel bearbeidet trevirke, greiner eller kvister. Massen i stolpehullene var noe mer blandet med organisk masse enn stolpehullene i gjerdesystem 5. Den var gråbrun, sandblandet med spetter av mørkebrun sandblandet masse og gulhvitt sand.

GJERDESYSTEM 7

Omkring 38 meter sør for gjerdesystem 6, og direkte sør for fotgrøften S-8806, lå det en rekke bestående av 7 stolpehull. Rekken var 11,9 meter lang, og orientert nordnordvest-sørsørøst. Innbyrdes avstand mellom stolpehullene var fra nord 2,6, 2,6, 1,75, 1,9, 1,55 og 1,14 meter. De hadde i flaten en rund til oval form, og målte gjennomsnittlig 30,2x24,7 cm. I stolpehullene lå det en grå til mørkegrå, sand- og svakt leirblandet masse. Rekken var mot nordnordøst avgrenset av feltkanten, og mot sørsørvest av en ubestemmelig struktur som strakte seg inn mot den vestre feltkanten.

Stolpehullene lå på en forholdsvis rett rekke, men med et avvik på 30 cm i det nest sørligste stolpehull. Det ble vurdert om stolpehullene kunne være spor etter takbærende stolper i et toskipet langhus. Det ble imidlertid ikke gjort noen registreringer som kunne settes i sammenheng med eventuelle veggkonstruksjoner, og tolkningen kunne derfor verken bekreftes eller avkreftes. En annen, og kanskje mer sannsynlig, tolkning var at stolpehullene var spor etter et gjerde. Dette ble kalt gjerdesystem 7. Det sørligste stolpehullet i rekken lå omkring 14 meter nordnordvest for hustomt 5 (området mellom ble delvis ikke avdekket), og var orientert ganske nøyaktig i samme retning som denne. Hvis det blir trukket en rett linje fra stolpehullrekken mot sørsørvest, vil denne treffe hustomtene vestre langvegg. Dette kan kanskje være en liten indikasjon på at gjerdesystem 7 og hustomt 5 har vært samtidige.

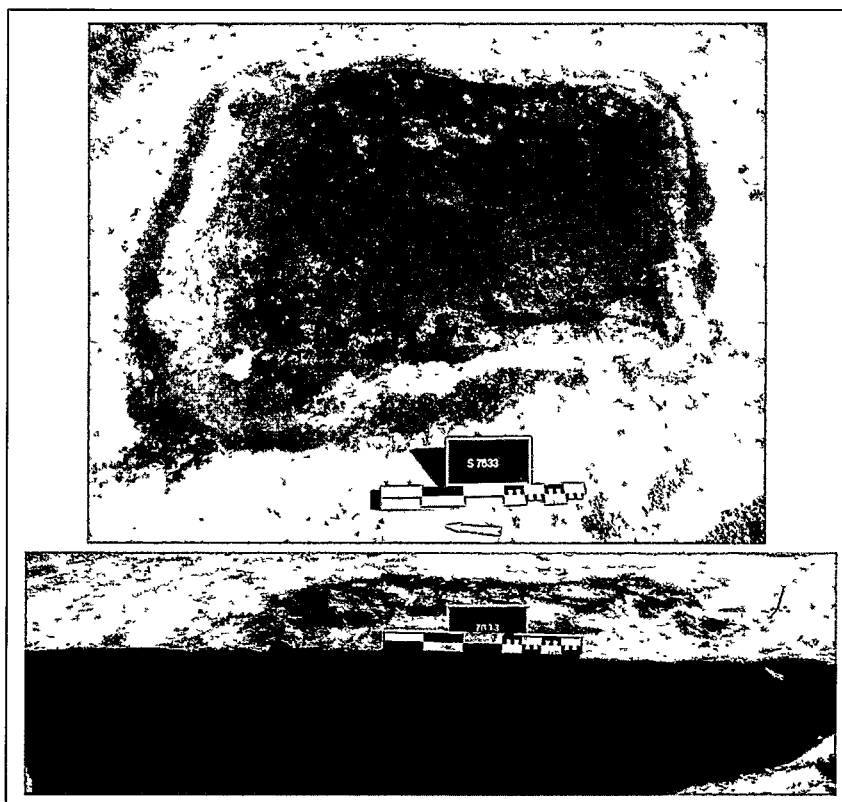
7.5.6 KOKEGROPER OG ILDSTEDER UTEN KONTEKST

På det undersøkte området ble det registrert spor etter til sammen 22 kokegroper og 29 ildsteder. 10 av ildstedene er tolket som tilhørende hustomtene 1, 2, 3 eller 8, og beskrives nærmere i kapittel 7.4.8. De øvrige ildstedene lå i området rundt hustomtene 1, 2, 3 og 8, hovedsakelig utenfor hustomenes østre langvegger, men også utenfor de vestre langveggene.

Kokegropene lå med to unntak i områdene rundt hustomtene 1, 2, 3 og 8, hovedsakelig vest for de vestre langveggene, men også øst for den østre langveggen i den sørlige enden av hustomt 8 og sør for hustomt 8. En lå også i gropa S-6173 øst for hustomt 8, men hadde sannsynligvis ingen sammenheng med aktivitetene i denne. To kokegroper lå sør for de store hustomtene; en ved fotgrøften S-8806 og en ved hustomt 5 helt sør på det undersøkte området. 4 av kokegropene hadde en rund form, 3 var ovale, 5 kvadratiske med avrundede hjørner og 5 rektangulære med avrundede hjørner. 4 hadde en mer ujevn form.

2,5 meter sør for gropa S-6173 og 9,7 meter øst for den østre langveggen i hustomt 8 ble det avdekket et større lag med trekull. I flaten på dette ble det under registreringen funnet et fragment av en gjenstand av horn/ben med ornamentikk. Etter rensing viste det seg at trekullaget var dratt ut under pløying, og at det under lå tre kokegroper. Disse ble kalt S-6192, S-6260 og S-9300. S-9300 var gravd delvis ned i både S-6192 og S-6260, og det var fra denne de store mengdene med trekull kom.

Kokegrop S-7633 lå litt over 2 meter vest for hustomtene 1, 2, 3 og 8. Den hadde i flaten en svakt rektangulær form, og målte 1,94x1,81 meter. Kokegropen skilte seg fra de øvrige gjennom å ha en klar rand av brun, sandblandet masse med lyse sandspetter og spetter av brent leire. Laget, som i profil bare 6 cm dypt, er tolket som spor etter en trekarm rundt kokegropen. I profil var kokegropen 30 cm dyp, og det var spor etter to faser. Det var ingen spor etter en trekarm i den eldste fasen, som sannsynligvis har blitt bygd i den yngste fasen.

Bilde 43 Kokegrop S-7633 i plan og profil.

7.5.7 ARDSPOR

Det ble registrert 6 områder med konsentrasjoner av ardspor. Disse er dokumentert gjennom innmåling av ytre avgrensing og fotografering. I tillegg til ble det også registrert enkeltliggende ardspor over store deler av det undersøkte området. Av disse ble bare noen målt inn.

Stratigrafiske forhold viste at ardsponsorområdet S-9676 var eldre enn hustomt 8, og derfor sannsynligvis var spor etter aktiviteter i området før husene det ble funnet spor etter ble bygd. Se kapittel 7.4.2 for mer informasjon om dette.

Ardsponsorområdene hadde alle en ujevn form, og målte fra 6,9 x 3,2 meter til 25,3 x 11,6 meter. Tre ble ikke fullstendig avgrenset. Områdene ble kalt S-6316, S-7029, S-7030, S-7781, S-8092 og S-9676.

Massen i ardsportene var brun til brungrå, sandblandet og med spetter av mørkbrun sandblandet masse, gul til gulhvitt sand og noe naturlig jernutfelling. Stedvis var små kullfragmenter synlig i flaten.

ARDSPOROMRÅDE S-6316

Ardsponsorområde S-6316 lå helt nordvest på det undersøkte området bare få meter fra fylkesvei 359. Området, som ikke ble avgrenset, målte 20 x 7,2 meter. Ardsportene var opp til 7,5 cm brede, og lå på kryss og tvers uten noe påviselig system. En hovedvekt av ardsportene var likevel orientert i en nordvest-sørøstgående retning.

I den vestre delen av området var rester av den gamle åkerjorden bevart. Her lå det et lag

med den samme masse som i ardsforene, og med tydelige ardsfor i selve laget, og også inn/ut fra dette.

Gjennom ardsforområdet var det gravd en grøft kalt S-9245 som beskrives nærmere under. Fra S-6316 ble følgende prøver tatt: MF6318, MF6320, MF6321, MF6322 og PP6014 - PP6023.

ARDSFOROMRÅDE S-8092

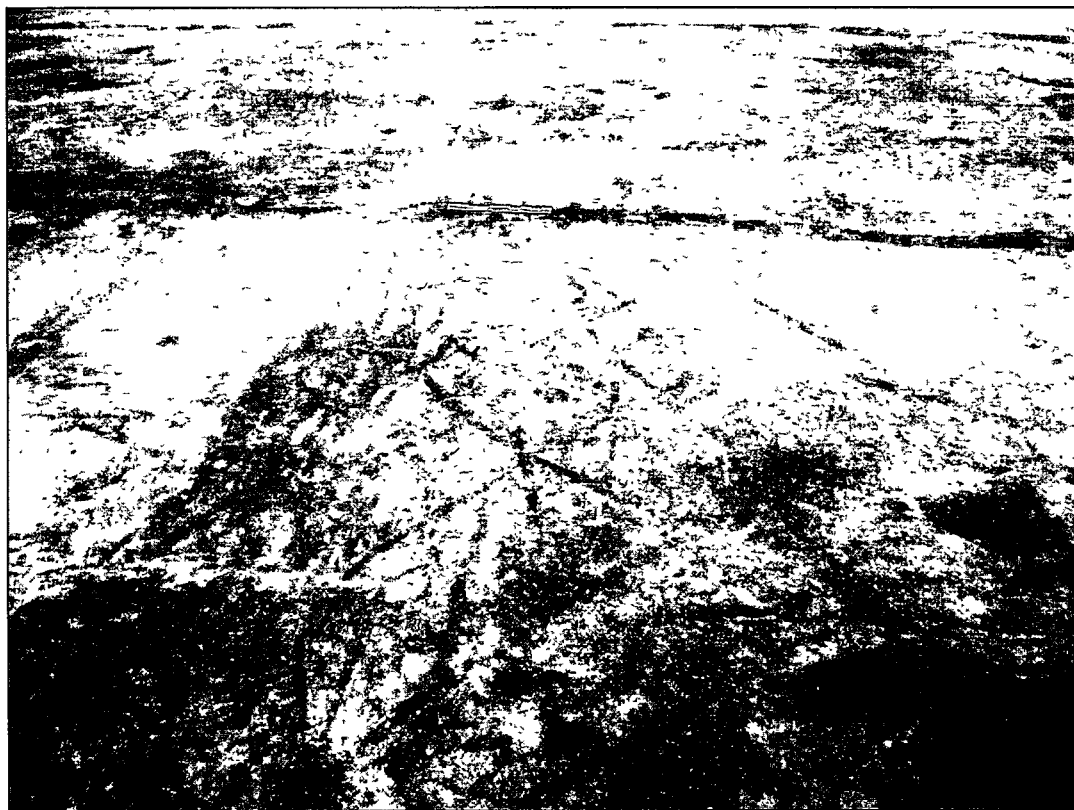
Det er mulig at ardsforområdene S-8092 og S-6316 stammer fra samme åker, men det er like sannsynlig at de stammer fra to forskjellige åkrer. S-8092 lå 10,5 meter øst for S-6316, og som dette få meter fra fylkesvei 359. Det ble ikke avgrenset, og hadde ytre mål på 4 x 7,7 meter.

Ardsporene i S-8092 var mer spredt enn i S-6316, og rester av åkerjorden var bare bevart i selve ardsforene som var opp til drøye 7 cm brede. Ardsforene lå på kryss og tvers uten noe påviselig system.

Fra S-8092 ble følgende prøver tatt: MF6325-MF6327 og PP6026 – PP6030.

ARDSFOROMRÅDE S-7029 OG S-7030

De to ardsforområdene S-7029 og S-7030 lå omkring 20 meter vest for hustomtene 1,2,3 og 8. S-7030 lå direkte sør for hustomt 4, og enkelte ardsfor lå også inn under grøften i hustomt. Mellom de to ardsforområdene lå enkelte spredte ardsfor (ikke målt inn), som viste at de to områdene kan ha vært spor etter en åker. Det vil i så tilfelle ha hatt en yte avgrensing på minst 25,3 x 25,5 meter.

Bilde 44 Deler av ardsforområde S-7029.

S-7030 hadde ytre mål på 12,2 x 12,7 meter. I området var det bevart bare spredte spor etter pløying med ard. Sporene var opp til drøye 6 cm brede, og lå på kryss og tvers uten noe påviselig mønster. Det ble ikke tatt prøver fra dette området.

S-7029 hadde ytre mål på 11,5 x 25,3 meter. Det var her bevart spor etter to faser med pløying med ard, og det var den eldste fasen som kan ha vært spor etter den samme åkeren som i S-7030. I den eldste fasen lå ardsporene forholdsvis spredt, og på kryss og tvers uten noe påviselig system. Det var flekkvis bevart mindre lag av åkerjord. Ardsporene var opp til drøye 7 cm brede, og flere var brutt av ardsporene i det som er tolket som en sekundær fase i området.

Ardsporene i den sekundære fasen var bevart i et opp til 65 cm bredt øst-vest orientert belte i den midtre delen av ardsplorområdet. Her lå det forholdsvis rette, parallelt orienterte ardspor som var opp til 7,5 cm brede. I motsetning til den eldste fasen var det her bare pløyd i en retning, eller frem og tilbake, og mellom sporene lå rester av åkerjord. Det var ikke mulig å bestemme om dette var et resultat av for eksempel endrede pløyeteknikker, eller pløying langs et fysisk skille.

I de to fasene var det spor etter to forskjellige pløyeteknikker; pløying på kryss og tvers, og pløying frem og tilbake i parallelle striper. Det er uvisst om de to fasene stammer fra den samme åkeren, og for eksempel har blitt avsatt med en sesongs mellomrom, eller om de representerer handlinger som er skilt i tid. Hvis de parallelle ardsporene er et resultat av pløying langs et fysisk skille, indikerer imidlertid dette en viss omorganisering av det fysiske rommet, og kanskje også et skille i tid.

Fra S-7029 ble følgende prøver tatt: MF6251-MF6254, PP6009-PP6013.

ARDSPOROMRÅDE S-7781

Ardsplorområdet S-7781 lå 27 meter sør for ardsplorområdet S-7029, og hadde en ytre avgrensning på 9,1 x 13,5 meter. Området ble imidlertid ikke avgrenset, og strekker seg trolig videre vestover fra det åpnete feltet hvor det ble det registrert ardspor under fylkeskommunens registreringer.

I store deler av området lå enkelte ardsporene på kryss og tvers uten noe påviselig mønster. Sentralt i området var det imidlertid et nord-sør orientert, opp til 65 cm bredt parti med forholdsvis rette og parallelle ardspor i et lag med bevarte åkermasser. Området lignet på ardsplorområdet S-7029 hvor ardsporene ble tolket som avsatt i to faser. De enkeltliggende ardsporene i S-7781 lå imidlertid både over og under ardsporene og åkermassene i den sentrale delen av området, og det var derfor ikke mulig å skille ut flere faser her i motsetning til de lignende forholdene i ardsplorområdet S-7029.

I resten av området lå det enkelte ardspor på kryss og tvers uten noe påviselig system. I motsetning til S-7029 hvor stratigrafien viste spor etter to faser, gikk i S-7781 de enkeltliggende ardsporene inn og ut av massene og ardsporene i partiet med parallelle ardspor sentralt i området.

En grøft fra nyere tid orientert NNV-SSØ var gravd gjennom ardsplorområdet. I tillegg ble det registrert flere strukturer som trolig var vegetasjonsspor innenfor området. Disse var sekundære i forhold til ardsporene, og ble på grunn av tidspress ikke målt inn.

Det ble ikke tatt prøver fra S-7781.

ARDSPOROMRÅDE S-9676

Ardsplorområdet S-9676 lå inn mot den østre langsiden til hustomtene 1, 2, 3 og 8, og hadde en ytre avgrensning på 4 x 7,75 meter. Grøften S-6112 i hustomt 1 var gravd ned i

ardsporområdet. På den vestre siden av grøften lå et lag (S-6850) som er tolket som spor etter et gulv i hus 2, og det er mulig at åkeren som ardsprene var spor etter også har strukket seg delvis innover i dette området. Massene i gulvlaget ble imidlertid rensset bort flere steder, og det ble da bare avdekket steril undergrunn.

Stratigrafien viser at åkeren kan ha vært samtidig med hustomtene 2, 3 og 8. Dette vil imidlertid innebære at en avling store deler av dagen ville ha stått i skyggen inntil husenes østre langvegg. Det er derfor kanskje mer sannsynlig at åkeren ikke har vært samtidig med noen av disse husene, men er spor etter aktiviteter i området før de ble bygd.

I store deler av ardsporområdet var det bevart et tynt lag av masser fra åkeren. Ardsprene gikk på kryss og tvers uten noe påviselig mønster både i, og inn og ut av dette. Sporene var opp til 7 cm brede.

Følgende prøver er tatt fra S-9676: MF6245-MF6248.

I MF6245 ble det funnet 7 fragmenter av tenner. De er i skrivende stund ikke analysert, men stammer sannsynligvis fra storfe eller hest.

ØVRIGE SPOR ETTER DYRKNING I OMRÅDET

I tillegg til de ovenfor beskrevne områdene med konsentrasjoner av ardspor, ble det i store deler av det undersøkte området registrert enkeltliggende ardspor hvorav bare noen ble målt inn. Dette var spesielt tilfellet i området mellom gropen S-6173 og fotgrøften S-8806. I dette området på omkring 15 x 92 meter var det mange spor etter pløying med ard som ikke ble målt inn. I tillegg ble det i feltkanten mot øst i profil i store deler av området observert et tynt lag som var spor etter en gammel åker. Til sammen viste disse sporene at hele dette området og området videre under E6 har vært dyrket i forhistorisk tid.

De mer spredte sporene etter pløying med ard viser at store deler av det undersøkte området, og også områder utenfor dette, har vært oppdyrket på et eller annet tidspunkt i perioden hvor ard ble brukt til pløying. Dette er for så vidt ikke overraskende siden lokaliteten lå i et jordbrukslandskap med god og lett dyrkbar jord. Sporene kan være avsatt innenfor et langt tidsspenn. Ard ble brukt helt fra jordbrukets oppkomst i Norge i eldre bronsealder, og brukt enkelte steder med mer ulendt terreng nesten helt opp til våre dager. I den lettdeven jorda på raet i Råde er det imidlertid rimelig å anta at plog med veltefjøl var tatt i bruk i tidlig middelalder. Ardsprene kan derfor være spor etter åkrer i perioden fra eldre bronsealder til tidlig middelalder (og kanskje ennå noe senere).

7.5.8 EN GRØFT MED KERAMIKKSKÅR

Mot nordvest på det undersøkte området ble det registrert en grøft som var orientert nordnordvest-sørsørøst. Helt mot sør var den delt i to ved gravingen av en moderne dreneringsgrøft, og grøftens to deler ble kalt S-9245 og S-8579. Grøften hadde en svakt buet form, var 12, 9 meter lang og 23–57 cm bred og var gravd gjennom ardsporområdet S-6316.

I grøften lå det en kompakt, gråbrun, svakt sandblandet masse med spetter av gul og gulhvit sand og brun, sandblandet masse. Den ble snittet to steder på tvers og ett på langs for å undersøke om det var spor etter konstruktive elementer i den, men ingen slike ble påvist. Grøften hadde en forholdsvis jevn svakt buet til rett bunn, den var ikke dypere enn 4 cm og hadde et smalt utvaskingslag at hvit fin sand/silt i bunnen.

I den søndre halvparten av grøften ble det funnet flere keramikkskår konsentrert i fire områder, men med enkelte skår mellom (C.53686/1). Leiren i skårene er magret med glimmerstein og bergartskorn med diameter på opp til 1,5 mm. De kommer trolig fra kar av typen kokekar, men det er vanskelig å bestemme om de stammer fra et eller flere kar.

Enkelte av skårne synes å ha et forholdsvis godt brenningspreg mens andre er forholdsvis dårlig brent. Skårene med funnummer F6155 som er restene av en karbunn, så nesten ut som ubrent leire da de ble gravd frem. Bunnen må ha vært hel da den havnet i grøfta, men var svært fragmentert da den ble avdekket. Dette var også tilfellet for enkelte av de andre skårene.

Det ble som sagt ikke registrert spor etter konstruksjoner i grøften. Det var heller ikke mulig å sette den i sammenheng med andre strukturer som lå i området rundt den, og det er derfor vanskelig å bestemme hvilken funksjon den kan ha hatt.

7.5.9 EN HALV FOTGRØFT

Omkring 100 meter sør for de store langhusene beskrevet over lå det en halv fotgrøft. Over denne har det sannsynligvis ligget en gravhaug, men det var ikke bevart noen spor etter en slik konstruksjon.

Noe under halve fotgrøften var bevart på det undersøkte området, mens den andre halvparten lå inn under en gårdsvei som ligger parallelt med E6. Det var ingen spor etter begravelser i den bevarte delen av fotgrøften, og feltet ble derfor åpnet så nær gårdsveien som mulig. Det viste seg imidlertid å være utført grøftearbeid langs gårdsveien, og ingen graver ble påvist.

Bilde 45 Oversikt-bilde over fotgrøft S-8806.

Det antas at fotgrøften har hatt en tilnærmet rund form, og i så tilfelle vil den ha hatt en ytre diameter på ganske nøyaktig 14 meter. Den bevarte delen av grøften var fra 1,3 til 2,6 meter bred.

Fotgrøften ble kalt S-8806. Den ble ikke tegnet i plan, og alle partier med forskjellig masse fikk egne S-nummer under innmålingen. Det er derfor 13 S-nummer knyttet til den. Disse er:

S-8806: Hovedmassen i grøften. Mørkbrun, sandblandet masse med gulgrå og rødbrune spetter. Massen ble noe lysere mot grøftens indre kant, og var enkelte steder noe uklart avgrenset mot undergrunnen.

S-8541, S-8543, S-8546, S-8573, S-9444, S-9445, S-9446, S-9448, S-9449:
Kullkonsentrasjoner i den sørlige delen av S-8006.

S-9441: Et smalt lag (24 x 1,53 cm) lysbrun, sandblandet masse med mørkegrå/brune spetter av sandblandet masse, og gule sandspetter. Ligger i S-8806.

S-9442: Et smalt lag (31 x 356 cm) med lysere brun, sandblandet masse med noe rødbrun sand og spetter av mørkgrå nesten svart, sandblandet masse.

S-9443: Et lag (5-75 cm bredt) som lå langs noe over halvparten av fotgrøftens ytre side. Brun, sandblandet masse med lysegrå og enkelte mørkere grå spetter. Mulig rest av gammel markoverflate.

Fotgrøften ble snittet på tvers to steder, og hadde i begge profiler en forholdsvis jevn buet til flat form. Den var 18 cm dyp.

Langs innsiden av den søndre halvparten av fotgrøften lå en del av en struktur kalt S-8807. Den hadde en litt åpen U-lignende form, var 13 meter lang, fra 14 til 31 cm bred og svingte fra fotgrøften og inn mot det som ville ha vært det sentrale punktet i gravhaugen. I den lå det en brun, sandblandet masse med lysegrå spetter som enkelte steder var noe uklart avgrenset mot undergrunnen. I profil hadde den en buet form, og var 18 cm dyp. Det ble vurdert om strukturen kunne være en veggrille, men det var ingen andre strukturer i området den kunne settes i sammenheng med. Det er derfor uvisst hvilken funksjon strukturen var spor etter.

Det ble ikke gjort daterende funn i fotgrøften, og i skrivende stund er det heller ikke foretatt naturvitenskapelige analyser av prøvemateriale fra den. Det er derfor ikke mulig å bestemme om fotgrøften har vært samtidig med bosetningen det ble funnet så omfattende spor etter i området, med det antas at dette er svært sannsynlig.

7.5.10 STIER

I tillegg til den ovenfor beskrevne stien (kapittel 7.5.4) ble det registrert spor etter 2 stier på det undersøkte området. Den ene lå under grøftene i hustomt 4, og var eldre enn denne. Stien var orientert nord-sør, og var mot nord avgrenset av bekken S-8000. Den hadde en svakt S-lignende form med en mindre utstikker mot øst. Den var 22 meter lang og fra 0,7 til 2,3 meter bred. Det var ikke mulig å direkte sette den i sammenheng med spor etter øvrige aktiviteter på det undersøkte området.

En struktur sør i området med de store hustomtene ble tolket som mulig spor etter en sti. Den var mot vest avgrenset mot bekken S-8000. Herfra gikk den 11,7 meter mot øst og mot de vestre langveggene i hustomt 2 og 8, før den svingte 90 grader mot sør og ble avgrenset mot stolpehullene i gjerdesystem 2 etter 13,5 meter. Strukturen gikk inn i både hustomt 2, 3 og 8, men var helt klart ikke spor etter ferdsel inn og ut av husene. Stien lå imidlertid så vidt sør for hustomt 1, og kan være spor etter ferdsel i området samtidig med hus 1. Det er også mulig at stien skal tolkes som en del av stien S-9359, som gikk sørover ut fra det sørligste inngangspartiet i den vestre langveggen i hustomt 1 (se mer informasjon om denne under "Dreneringsgrøft" i kap. 7.4.5).

7.5.11 HULVEI

På skrå over den nordre delen av det undersøkte området lå en struktur tolket som spor etter en hulvei. Strukturen som ble kalt S-6111, var orientert NNV-SSØ, og var 74,6 meter lang og fra 1,4 til 5,3 meter bred. Mot nord var den avgrenset mot et lag med masser som hadde et vannpåvirket nesten myraktig utseende som ikke kunne skilles fra massene i ”bekken” S-8000 (se nærmere beskrivelse under). Mot øst var hulveien avgrenset av den østre feltkanten.

Hulveien lå på skrå over den nordre og midtre delen av hustomt 1. Den gikk også gjennom den nordre og nordøstre delen av hustomtene 2, 3 og 8.

Bilde 46 Hulvei S-6111 i profil.

Hulveien ble snittet på tvers i overkant av hustomt 1 hvor hovedinntrykket av profilen var en forholdsvis jevn, buet form fra øst og ned mot bunnen. Mot vest hadde profilen fra bunnen en vertikal form, men buet så kraftig mot vest mot toppen. Fyllmassen i hulveien var mørkbrun, sandblandet litt fet. Under denne lå det flere partier med noe varierende beskaffenhet, men som hovedsakelig var sterkt sand- og siltblandet, med mer eller mindre spetter av brun, sandblandet masse, med eller uten naturlig jernutfelling. Disse massene har blitt akkumulert i hulveiens bruksperiode.

Under avdekking ble masser i hulveien inne i hustomt 1 maskinelt fjernet for å prøve og finne strukturer tilhørende hustomten under denne. Det ble ikke gjort registreringer av denne typen, men hulveien ble tømt for masser i et omkring 10 meter langt parti hvor den hadde samme form som den dokumentert i profilen lenger mot nord.

Det ble ikke gjort noen daterende funn i hulveien, men de stratigrafiske forholdene viste at den må ha vært yngre enn hustomtene 1, 2, 3 og 8. Det er derfor sannsynlig at den er spor etter ferdsel i området etter at bosetningen ble forlatt.

7.5.12 SPOR ETTER EN BEKK ELLER FLOM

Omkring 10-12 meter vest for hustomtene 1, 2, 3 og 8 og direkte øst for hustomt 4 lå det en struktur kalt S-8000 som ble tolket som spor etter vannføring. For enkelthets skyld blir den i det følgende kalt ”bekk”, men det var noe vanskelig å bestemme om den var spor etter en bekk som har eksistert gjennom en lengre periode, eller om den var spor etter for eksempel en eller flere flomsituasjoner.

Moderne, maskingravde dreneringsgrøfter var gravd gjennom bekken, og grunneier og andre lokalkjente som var på besøk fortalte at det ikke hadde rent en bekk eller vært noen flomsituasjoner i dette området i så langt tilbake som de kunne huske.

Bekken var orientert nordnordvest-sørsørøst, lå nesten parallelt med langveggene i hustomtene 1, 2, 3 og 8. Den var avgrenset av feltkanter mot nord og sør, og var 115 meter lang og 9-12 meter bred. Mot nord videt bekken seg ut i et større lag som strakte seg helt til den østre feltkanten. Massene var i dette laget noe mer omrotet enn i resten av bekken, og hadde også et mer myrlendt utseende. Det var likevel ingen klare skiller mellom massene i bekken og i laget.

Bekken ble også registrert i en av sjaktene som ble åpnet vestover fra den søndre delen av det undersøkte området, og det var åpenbart at bekken endte i det naturlige søkket i terrenget sør for det undersøkte området (se kapittel 5.1).

Bekken ble i den søndre delen snittet ved hjelp av gravemaskin. Det viste seg da at den var 1,4 meter dyp med skrånende sider og en svakt buet bunn. I profil lå det i bunnen et opp til 60 cm tykt lag med brungrå, sand- og leireblandet masse med striper av hvit sand/silt. Massene var vannpåvirket og vannavsatt. Over dette laget lå det flere mindre lag som alle var vannpåvirket, men med noe varierende beskaffenhet. Øverst lå det et tynt lag med et gjennomsnittlig tykkelse på ca. 5 cm, men som enkelte steder var opp til 20 cm tykt. Laget besto av en porøs, brunsort, sandblandet masse som trolig var rester av matjord fra åkrer i nyere eller moderne tid. Med unntak av den nordre delen av bekken hvor massene var noe mer omrotet og myrlendte, lå denne massen i flaten i hele bekkens utstrekning.

Lagene med noe varierende masser i bekkens profil viser at masser har blitt avsatt i forskjellige sammenhenger, og dette indikerer at den ikke var spor etter en enkeltstående flom. Det var likevel ikke mulig å bestemme om bekken var spor etter flere flomsituasjoner, eller om den faktisk hadde vært en bekk.

Langs bekkens vestre side ble det i to konsentrasjoner funnet en del keramikkskår. De lå i vannavsatte masser med en del grus og småstein i bekkens ytterkant, og i vannpåvirkede undergrunnsmasser direkte ved siden av denne. Flere keramikkskår lå mer eller mindre samlet i det smale partiet mellom bekken og grøften S-7930 i hustomt 4 (C.53690/20). Den andre konsentrasjon ble funnet i bekkens vestre side, omkring 43 meter sør for funnene ved hustomt 4 (C.53690/20). Keramikkskårene er fragmenterte og uten dekor, og stammer sannsynligvis fra kar av typen kokekar. Skårene stammer fra flere enn et kar, men uvisst hvor mange.

I massene i flaten på bekken ble det funnet et lite fragment av et brent bein (C.53690/50).

Med unntak av det brente beinfragmentet var funnene i bekken skylt ut fra sin opprinnelige kontekst, og kan derfor ikke hjelpe til å datere den. Med unntak av moderne dreneringsgrøfter og informasjon fra lokalkjente som viste at bekken trolig ikke har blitt dannet de siste ca. 50 årene, ble det ikke gjort registreringer som kunne fortelle noe om hvor gammel den var. Det var derfor ikke mulig å bestemme om den hadde vært samtidig med ett eller flere av husene det ble funnet spor etter i området. Det var likevel en påfallende forskjell i antall og type strukturer på bekkens vestre og østre side. Mot øst lå de store hustomtene, og mellom hustomtene og bekken lå det kokegroper og mange stolpehull. Vest for bekken lå hustomt 4 som er tolket som en mulig høy- eller korntørke og områder med ardspor. I tillegg ble det her registrert noen få, enkeltliggende stolpehull, og en del undefinerbare strukturer. Det syntes derfor som om bekken lå i grensen mellom forskjellige funksjonssoner på boplassen. Forhåpentligvis kan resultater av naturvitenskapelige prøver gi mer informasjon om dette forholdet.

7.5.13 STRIPER I UNDERGRUNNEN – NATUR ELLER KULTUR?

På flybilder over lokaliteten vises flere striper med en øket grad av naturlig jernutfelling svært tydelige mot vest på det undersøkte området. Stripene var også synlige i felt, men på bakkenivå var det vanskelig å bestemme hvor fyllskiftene mellom dem gikk. Følgende mål

er derfor tatt fra et georeferert, skråtatt flyfoto. Målene stemte godt overens med vurderinger foretatt i felt. Stripene dekket et område på omkring 27x45 meter, og lå inn i ardsporområdene S-7029 og S-7030 hvor ardsprene var synlige i stripene. Området var mot vest avgrenset av feltkanten, mens de mot øst endte i bekken S-8000. Stripene var omkring 4 - 5,8 meter brede med en avstand på opp til ca. 2 meter. Avstanden mellom dem var mindre og vanskeligere å se i ardsporområdene hvor det var en del naturlig jernutfelling uavhengig av stripene.

Det vil trolig være en øket jernutfelling i områder med god drenering, og det ble vurdert om stripene kunne være et resultat av menneskelige aktiviteter, og da spesielt pløying. Høyryggede åkrer hvor det ble pløyd langsgående rygger med senkninger mellom ble vanlig i vikingtid-tidlig middelalder. Hovedhensikten med denne typen pløying var sannsynligvis å sikre seg gode avlinger både tørre og våte somre. Under tørre somre vil avlingene være bedre i dalene mellom ryggene som holdt bedre på vannet, mens avlingene under våte somre vil være bedre på de tørrere ryggene. I denne typen åker vil det da være en større gjennomstrømming av vann i senkningene enn i ryggene, og dette vil muligens kunne avleses i undergrunnen i form av en større grad av naturlig jernutfelling.

For å sikre god drenering ble høyryggede åker lagt i terrengets naturlige fallretning. Stripene på det undersøkte området var imidlertid orientert VNV-ØSØ mens terrenget har en naturlig fallretning mot sør. Det var likevel en høydeforskjell på 10 cm fra den vestre delen av området med striper til den østre, men dette kan i stor grad komme av "bekken" S-8000 som hadde gravd seg ned i terrenget. Dette taler derfor imot tolkningen av en høyrygget åker i området.

Høyryggede åkrer blir dannet ved hjelp av en plog med veltefjøl, og det antas at denne vil pløye like dypt, om ikke dypere, enn en ard. Det er derfor noe vanskelig å forklare ardsprene som var svært tydelige i stripene. Stripene er imidlertid tolket som spor etter aktiviteter i undergrunnen under pløyelaget, og det er godt mulig at det har gått flere hundre år mellom de to åkrene som har blitt pløyd med henholdsvis ard og plog og at akkumulering av masser har gjort pløyelaget dypere.

Det er i skrivende stund ikke mulig å trekke noen endelige slutninger om stripene var spor etter menneskelige aktiviteter eller naturlige hendelser.

7.6 ØVRIGE GJENSTANDSFUNN

Ved hjelp av metalldetektor ble det gjort fire metallfunn i matjordlaget:

C.53690/1:

Figur av bronse som veier 44,04 gram og er 3,8 cm høy. En liten figur av en mann som kneler på ett kne. Den høyre armen er strukket i rett ut til siden, og er bøyd 90 grader i albueleddet slik at hånden peker mot himmelen. Det kan se ut som om figuren har holdt noe i denne hånden som for eksempel en lanse som har hvilt på bakken eller et sverd. Mannen er kledd i en vid kappe som faller i bølger rundt føttene bak og på sidene. Kappen har armer og muligens en krage. Den er festet i halsen, og faller i et trekantmønster over mannens bryst. Kappen har knapper over brystet på det høyre slaget. Under kappen kan det se ut som om mannen har en kjortel med et belte rundt livet. I beltet er det muligens festet en kniv eller et sverd, og mannens venstre hånd hviler på dette. I motsetning til den høyre hånden er de enkelte fingrene tydelige her. På hodet har mannen et turbanlignende plagg med en liten knapp på toppen av hodet.

Stauten er i skrivende stund ikke datert. Det er mulig at den er en supplikant og en gave, og kan i så tilfelle sannsynligvis dateres til romertid. En 8 cm høy bronsestatue funnet i Skåne har armen hevet på samme måte som statuen fra lokalitet 5. Statuen er tilvirket i romerriket

på 100-tallet, og inntar samme positur som utallige andre statuer fra det romerske området hvor den hevede armen betyr "jeg taler" (Carlie 2003:67). Det litt østlige preget på statuen fra lokalitet 5 samt den knelende posituren er likevel annerledes enn de klassiske statuene og tyder på en annen opprinnelse og også datering.

Bilde 47 En figur i bronse av en knelende mann (C.53690/1). Foto: Tom Heibreen.

C.53690/3:

En ukjent gjenstand av jern som veier 8,32 gram. Den måler 3x2,8 cm, og er 0,9 cm tykk. Gjenstanden er svært korrodert. Den er rund med to flate, motstående sider, og et gjennomgående hull med diameter på 0,7 cm. På røntgen vises en ring med ytre diameter på 2,5 cm, og en tykkelse på ca. 0,4 cm. Ringen må renses og konserveres for å kunne bestemme funksjon, men den er muligens en ringspenne eller en del av et hesteutstyr.

C.53690/4:

En mynt av kobberlegering. Mynten har en diameter på 1,2 cm, og er 0,1 cm tykk. Det var ikke bevart spor etter motiver på mynten, og den har ikke kunnet dateres. Det er godt mulig at den er fra nyere tid.

C.53690/5:

Et spinnehjul av bly. Det veier 15,1 gram, har en diameter på 2,3 cm og er 1,1 cm høyt. Under sjakting ble det funnet en gjenstand i bronse med ukjent funksjon i overgangen mellom matjordlaget og undergrunnen:

C.53690/3:

En rund, flat plate uten dekor som veier 4,15 gram. Den har en diameter på 3,2 cm og er 0,1 cm tykk. På forsiden en liten forhøyning hvor det på røntgen ser ut som om det er bevart lite metall. På baksiden en rett, smal stripe gjennom platens sentrum. Stripen er muligens et slitasjespor etter bruk, men er like sannsynlig påført gjenstanden senere. Stripen ender i en korrosjonsflekk i platens ene side. Gjenstanden er skjør, og metallet er forvitret langs kanten.

For beskrivelse av øvrige funn som ikke er nærmere omtalt i rapporten, se C.53690 i vedlagt utskrift fra Oldsaksamlingens gjenstandsdatabase.

7.7 AVGRENSNING AV BOPLASSEN

Boplassen eller gården det ble funnet spor etter på lokalitet 5 har dekket et mye større området enn det som ble undersøkt. Hele den nordre delen av det undersøkte området med spor etter store langhus må ha vært en del av gårdens innmark, og den store tettheten av strukturer viste her spor etter stor aktivitet. Gjerdesystem 2, 5 og 6 sør for hustomtene 1, 2, 3 og 8 kan kanskje være spor etter skiller mellom innmark og utmark i en, flere eller alle faser. Deres plassering i overgangen mellom undergrunn av sand mot nord og leire mot sør og mellom dyrkningsjord og beiteområder, støtter denne tolkningen. Fotgrøften S-8806 og hustomt 5 vil som følge av denne tolkningen bli liggende i et utmarksområde, men likevel nær innmarka.

Øst og sør for det undersøkte området viste registrering og tidligere undersøkelse ingen spor etter boplassaktiviteter med unntak av ardspor direkte øst for det undersøkte området. Det har blitt påvist at dyrkningsporene som ble registrert på det undersøkte området stammet fra forskjellige perioder, og det samme kan være tilfelle for ardsporene utenfor det undersøkte området. De kan derfor ikke knyttes direkte til aktiviteter på boplassen. Det er likevel sannsynlig at gårdens utmarksgrense mot øst har ligget ikke så langt utenfor det undersøkte området.

Helt mot nord på det undersøkte området avtok tettheten av strukturer kraftig. I området mellom hustomtene 1 og 6 og den nordre feltkanten var det ingen spor etter boplassaktiviteter i undergrunnen, og det virker lite sannsynlig at innmarksområdet har strukket seg så mye utover det området som her ble avdekket. Mot nordvest ble det registrert noen stolpehull uten sammenheng, en grøft med keramikkskår og 2 områder med ardspor. Det var ikke mulig å fastslå om ardsporområdene har vært samtidig med noen av langhusene 1, 2, 3 eller 8, men de indikerer likevel sammen med de øvrige strukturene at området har vært del av innmarka i en, flere eller alle husfasene.

Mellom hustomtene 1, 2, 3 og 8 og den østre feltkanten var det bare fra 6 til 15 meter, og gårdens innmark har ganske sikkert strukket seg godt ut over dette området. Hvor langt er det ikke mulig å fastslå, og eventuelle spor etter dette er ganske sikkert fjernet i forbindelse med bygging og utbedringer av E6. På østsiden av lokalitet 5 og E6, og mellom E6 og gamle E6, ligger det imidlertid et lite område som synes å være urørt. En undersøkelse av dette en gang i fremtiden vil kanskje kunne fortelle mer om hvor stort området innmarka til gården/ene har dekket.

Vurderingene over medfører at innmarka på boplassen kan ha vært fra 7500 til 12 000 m² stor, men siden ingen grenser mellom innmark og utmark er sikkert påvist, må disse tallene tas med et stort forbehold.

7.8 GRØFT FRA NYERE TID

På den nordre delen av det undersøkte området lå det en nordnordvest-sørsørøstorientert grøft som ble kalt S-7403. Den var fra 0,5 til 1,7 meter bred, og 85 meter lang. Mot nord var den gravd ned i laget som lå i fortsettelsen av bekken S-8000 mot øst (se kap. 7.5.12), mens den mot sør var gravd ned i bekken. Det er mulig at grøften fortsatte enda lenger mot sør enn det som er målt inn, men det ble ikke brukt tid på å avgrense den ytterligere da de stratigrafiske forholdene var så klare.

I massene i grøften ble det funnet glasskår fra ølflasker, skår av porselen og tegl som viste at den ikke var forhistorisk og hadde noen sammenheng med boplassporene som ble avdekket på område. Den varierende, og noe ujevne bredden på grøften viste at den var gravd med spade, og derfor sannsynligvis ikke var fra moderne tid, men fra nyere tid.

7.9 DATERINGER

Sammenligning med øvrig bygningsarkeologisk materiale fra romertid (Krist fødsel – 400 e.Kr.) viser overbevisende likheter med husene det ble funnet spor etter på lokalitet 5 (se f.eks. Ramqvist 1983). Daterbare skår av keramikk fra boplassen viser også til perioden romertid, muligens tidlig folkevandringstid. I et takbærende stolehull i hustomt 3 ble det funnet en romersk denar preget i perioden 161-176 e.Kr som viser at huset ikke kan være eldre enn dette. Det ble funnet ytterligere en romersk denar som sannsynligvis stammer fra et takbærende stolpehull i hustomt 1. Denne er preget i året 151 eller 152 e.Kr., og viser at hus 1 ikke kan være eldre enn dette.

Det er i skrivende stund foretatt 7 ¹⁴C-dateringer på materiale fra lokalitet 5. To dateringer ble foretatt på trekull under feltsesongen fra to ildsteder som viste seg å sannsynligvis tilhøre hustomt 2:

Tabell 19 Oversikt over 14C-dateringer på trekull fra sentralildsteder i hustomt 2.

KP-NR	S-NR	KONTEKST	¹⁴ C ALDER FØR NÅTID	KALIBRERT ALDER
6002	6855	Hustomt 2	BP 1825 ± 90	AD 85-330
6003	6612	Hustomt 2	BP1930 ± 80	AD 5-205

KP-6002 inneholdt trekull fra bjørk, mens KP-6003 inneholdt trekull fra flere treslag inkludert furu. Dateringen fra KP-6002 viser derfor mest sannsynlig en mer korrekt datering av aktiviteter i ildstedet.

Det har også blitt foretatt 5 14C-dateringer på forkullede korn fra makrofossilprøver fra takbærende stolpehull i hustomtene 1, 2, 3 og 8 samt fra et ardsporområde:

Tabell 20 Oversikt over 14C-dateringer på forkullede korn fra takbærende stolpehull i hustomter og et ardsporområde.

MF-NR	S-NR	KONTEKST	¹⁴ C ALDER FØR NÅTID	KALIBRERT ALDER
6109	7007	Hustomt 8	2430 ± 40	BC 535-420
6060	6582	Hustomt 1	1950 ± 35	AD 30-95
6099	7026	Hustomt 2	2465 ± 50	BC 755-435
6249	6642	Hustomt 3	2070 ± 40	BC120-20
6253	7029	Ardsporområde	2275 ± 40	BC 400-230

Datering på trekull fra ildstedene i hustomt 2 stemmer godt overens med dateringer som romerske denarer, keramikkskår og byggeskikk gir. Datering på forkullede trekorn fra takbærende stolpehull i hustomt 1, 2, 3 og 8 viser imidlertid noe andre resultater. Med unntak av en prøve fra hustomt 1 som ble datert til tidlig romertid, ble disse datert til førromersk jernalder og til og med yngre bronsealder. Dateringene som denarer, keramikkskår, byggeskikk og ¹⁴C-analyse av trekull fra ildsteder gir, vurderes imidlertid som en korrekt datering av boplassen, og dateringsresultatene på korn fra masser i takbærende stolpehull belyser derfor veldig klart problemstillingen med å datere på materiale som ikke direkte kan knyttes til de konstruksjoner som skal dateres. De forkullede kornene må komme fra dyrkningsaktiviteter i området før husene ble bygd (det ble i løpet av undersøkelsen påvist

omfattende spor etter dette (se kap. 7.5.7)), og har ingen sammenheng med husene hvis takbærende stolpehull de ble funnet i. Flere prøver fra undersøkelsen er sendt til datering, og disse vil forhåpentligvis kunne tilføre problemstillingen ytterligere informasjon.

På grunn av den store aktiviteten i området, det store gjenbruket av stolpehull og ikke minst den korte perioden sett i et naturvitenskapelig lys som boplassen har eksistert, vil det sannsynligvis være umulig å datere de forskjellige fasene ved hjelp av naturvitenskapelige metoder. Det burde likevel være mulig å få en vurdering av når det eldste huset, hus 8, ble bygd, og når det yngste huset, hus 2, ble forlatt. Utover dette vil de stratigrafiske forholdene kunne fortelle mer enn naturvitenskapelige dateringer om forhold knyttet til forskjellige faser. Naturvitenskapelige dateringer vil likevel være viktige for å bestemme en eventuell samtidighet mellom øvrige konstruksjoner og aktiviteter og husene i de påviste fasene.

8 OPPSUMMERING

I utkanten av et større slettelandskap sør i det som i dag er Råde kommune lå det i romertid en storgård. Gården har ligget strategisk plassert i landskapet med mulighet for kontroll av ferdsel og handel både over land og på elver. Med havet bare noen få kilometer unna har mulighetene for kontakt med handelsveier og større geografiske områder også vært gode.

I løpet av en lang og hektisk, men samtidig faglig fantastisk spennende og utfordrende feltsesong, ble spor etter storgården avdekket og dokumentert. Undersøkelsen viste spor etter fire store, treskipede langhus som har vært bygd mer eller mindre på den samme tomten. Gjenbruket av takbærende stolpehull i de forskjellige fasene var stor, og dette tyder både på at husene har fulgt direkte etter hverandre i tid og at gården har eksistert sammenhengende gjennom en lengre periode.

Selv om langhusene har hatt store konstruksjonsmessige likheter, ble det også påvist endringer både i byggeskikk og funksjonsoppdeling i husene. Det eldste huset på gården har vært minst 49,5 meter langt, men sannsynligvis drøye 52 meter langt og dekket et areal på omkring 356 m². Huset har trolig hatt doble vegger med en indre lettvegg med leirklint flettverk, og en ytre vegg med tiler eller sleppvegg. Den ytre veggen har sannsynligvis båret noe av vekten fra taket. I langveggene har huset hatt tre inngangspartier med motstående dører. Huset har vært delt i forskjellige funksjonssoner, og i den midtre delen har det trolig ligget et omkring 73 m² stort fjøs. Både nord og sør for dette har det trolig vært boligrom. I det søndre av disse har en større avstand mellom grinder skapt et stort, åpent rom som sannsynligvis har hatt hallfunksjoner. Rommet kan ha vært opp mot 90 m² stort.

Det neste huset som ble bygd på området har vært 61,35 meter langt, og er undertegnede bekjent det største huset fra romertid det er funnet spor etter i Norden. Det har som sin forgjenger vært konstruert med doble vegger, og dekket et areal på 403,5 m². Huset har hatt i hvert fall ett inngangsparti med motstående dører i langveggene. I tillegg har det hatt fire innganger i den vestre langveggen. Ett av disse har sannsynligvis hatt en motstående inngang i den østre langveggen, men denne var det ikke bevart spor etter. Rundt begge langveggene og den nordre kortveggen har huset hatt en dreneringsgrøft.

Funksjonsoppdelingen i huset har sannsynligvis vært lik den i det foregående huset, men rommene har hatt en noe annen plassering. I den nordre delen har det ligget et omkring 87 m² stor fjøs med inngang i den vestre langveggen. Direkte utenfor inngangen til fjøset har det ligget en innhegning som har vært 40-45 m² stor. Sør for fjøset har huset hatt en gang eller inngangsparti med en dør i den vestre langveggen, og ved siden av dette et rom hvor stolpene i en grind har vært trukket noe ut i sideskipene. Dette, sammen med en større grindavstand enn i resten av huset, har skapt et stort åpent rom hvor det har ligget et sentralt plassert

ildsted. Rommet er tolket som et hallrom som kan ha vært delt i en øvre og nedre del. Sør for hallen har det ligget en gang eller inngangsparti med dør i den vestre langveggen, og ved siden av dette har trolig husets boligdel ligget. Boligrommet har vært knappe 97 m² stort, og har hatt et sentralt plassert ildsted i den søndre delen. Sør for boligrommet har det ligget et 20 m² rom med to motstående dører, og med et sentralt plassert ildsted. Rommet kan ha fungert både som et inngangsparti og som et eldhus. I tillegg kan det ha foregått håndverksproduksjon i det. Den resterende delen av huset kan ha rommet for eksempel lager og bur.

Det neste huset som ble bygd på området har vært mindre enn de to foregående. Det har vært minst 26,3 meter langt, og har sannsynligvis hatt et indre areal på omkring 160 m². I huset har det trolig blitt valgt noen andre konstruksjonsteknikker enn i de to foregående husene; de takbærende stolpene var grunnere fundamentert, og det var ikke bevart spor etter husets vegger. Store mengder brent leire viste likevel at huset har hatt leirklinte flettverksvegger, og at det har blitt ødelagt av brann.

Siden det ikke var bevart spor etter husets vegger og heller ikke ildsteder, var det noe vanskelig å foreta en vurdering av husets funksjonsinndeling. Det er imidlertid trolig at dette huset har vært bolig for mennesker med fjøs skilt ut i en separat bygning. Ett område i huset har skilt seg ut gjennom en lengre grindavstand, og dette har skapt et stort åpent rom, trolig med hallfunksjoner.

Det siste store langhuset som ble bygd på området har vært minst 42,7 meter langt, og har trolig hatt et indre areal på omkring 275 m². De takbærende stolpene har også i dette huset vært grunnere fundamentert enn de takbærende stolpene i de to eldste langhusene. Det var heller ikke bevart spor etter husets vegger. Det kan ha hatt leirklinte flettverksvegger, men det er også mulig at veggene har vært bygd av tre felt inn i en syllstokk.

Det var ingen områder i hustomten som pekte seg ut som fjøs, og dette har sannsynligvis vært skilt ut i en separat bygning. Det kan likevel ikke helt utelukkes at det har ligget et fjøs i husets sørlige del. Mot nord har huset trolig hatt et mindre rom som har litt brukt til for eksempel lager eller kammer. Ved siden av dette har det ligget et inngangsparti, og sør for dette igjen et rom tolket som hall. Hallrommet skiller seg ut gjennom en klart større avstand mellom to grunder enn mellom grindene i den øvrige delen av huset. Hallen har trolig vært delt i en øvre del som har vært omkring 43 m², og nedre del som har vært omkring 25 m² stor. Både den øvre og den nedre delen av hallen har hatt sentralt plasserte ildsteder. Rommet helt nord i huset skal kanskje også ses i sammenheng med hallen og aktivitetene her. Sør for den nedre delen av hallen har det ligget et nytt inngangsparti, og ved siden av dette har husets boligdel ligget. Denne har vært omkring 67 m² stor, og har hatt et sentralt plassert ildsted. Rommet har trolig hatt gulv av tørket leire. Den resterende delen av huset må ha blitt brukt til funksjoner som for eksempel lager, bur, eldhus, håndverk og husflid.

I tillegg til de fire store langhusene som har fulgt etter hverandre i tid og rom på gården, påviste undersøkelsen spor etter ytterligere to treskipede langhus. Det ene av disse har sannsynligvis vært samtidig med en av gårdens to yngste faser, eller med begge. Huset har vært minst 14,5 meter lang, men har sannsynligvis vært knappe 20 meter langt og hatt et indre areal på omkring 80 m². Huset har hatt en forholdsvis kraftig dimensjon på de takbærende stolpene, og både den jordgravde delen av disse og veggstolpene har vært foret med leire. Det kan ikke utelukkes at huset har hatt en boligdel, men det er mer sannsynlig at huset har vært fjøs og lager.

Det andre treskipede langhuset undersøkelsen påviste spor etter kan ha vært samtidig med alle gårdens faser, men det kan også være yngre eller eldre enn disse. Det er likevel sannsynlig at huset har tilhørt gården, og kanskje har hatt en spesialfunksjon. Huset har vært minst 11,2 meter langt, men sannsynligvis 13,2 meter langt.

Det ble påvist spor etter flere konstruksjoner og aktiviteter som sannsynligvis har vært samtidige med storgården. Blant disse var to korn og/eller høytørker som har vært omgitt av en grøfter, og en grop med spor etter flere faser og funksjoner. I denne har det blant annet foregått aktiviteter som krever fuktige forhold som for eksempel bløtlegging av lin, matlaging, muligens kverning av korn og dumping av avfall. I tillegg ble det registrert spor etter flere gjerdesystemer, ildsteder, kokegroper, stier og to dreneringsgrøfter som har ledet vann bort fra området hvor det har stått store langhus.

I nærområdet rundt gården har det blitt anlagt en rekke gravfelt. Undersøkelsen påviste også spor etter en gravleggelse i form av en fotgrøft på gårdens innmarksområde. Det ble ikke gjort noen daterende funn i denne, men nærheten mellom husene på gården og fotgrøften indikerer at de kan vært samtidige.

Det undersøkte området er i dag del av et større, intensivt dyrket jordbrukslandskap, undersøkelsen viste at dette var tilfellet også i forhistorisk tid. Det ble påvist en rekke spor etter plying med ard, og rester av gammel åkerjord. Det var ikke mulig basert på stratigrafiske forhold å bestemme om noen av disse har vært samtidig med gården som har ligget i området, men dette er overveiende sannsynlig. Resultatene av naturvitenskaplige prøver fra undersøkelsen indikerer også at det har vært dyrket korn i området helt tilbake til yngre bronsealder.

Gjenstandsfunnene fra utgravningen omfatter to romerske denarer som er tilvirket i periodene 151-152 e.Kr. og 161-176 e.Kr. Det ble også funnet en større mengde keramikkskår av ornert og uornert grovt gods, en del keramikkskår av finere glatt gods med og uten dekor, et spinnehjul av bly, skubbekverner (underliggere) og slipesteiner (overliggere) og fragmenter av brente og ubrente bein (tenner). I tillegg ble det i det moderne matjordlaget funnet en liten figur i bronse av en knelende mann som det i skrivende stund ikke har vært mulig å datere.

Engang etter at gården har blitt forlatt har en ferdselsåre blitt etablert tvers over området hvor det tidligere lå noen av de største, forhistoriske langhusene som har blitt bygd i det skandinaviske kulturområdet i romertid. Når dette skjedde var det ikke mulig å bestemme, men kanskje ferdselen var et resultat av etablerte ruter i forbindelse med storgården som kan ha blitt flyttet til et annet sted innenfor dens territorium. Eller kanskje gården ble forlatt og glemt, og fortsatte å være det helt til behovet for større veier førte til en utvidelse av E6 og en arkeologs drømmejobb.

Oslo 7.10.2005

Line Grindkåsa
Feltleder I

9 LITTERATURLISTE

- Bøe, Johs. 1931: *Jernalderens keramikk i Norge*. Bergen 1931.
- Bårdseth, Gro (red) 2004: *E6-prosjektet Østfold. Arkeologiske undersøkingar i Råde kommune, Østfold. Årsrapport 2003*. Universitetets kulturhistoriske museer, Fornminneseksjonen.
- Carlie, Anne red.: *Berättelser från Vættland. En arkeologisk resa längs E22 i Skåne*. 2003.
- Hedeager, Lotte 2001: Asgard reconstructed? Gudme – a "central place" in the north. I: *Tophographies of power in the Early Middle Ages*. Leiden 2001.
- Hedeager, Lotte 2002: Scandinavian "central places" in a cosmological setting. I: *Central places in the Migration and Merovingian periods. Papers from the 52nd Sachsensymposium, Acta Archaeologica Lundensia, series in 8 minor, no 39*. Lund.
- Herschend, Frands 1991: The Origin of the Hall in Southern Scandinavia. I: *Nordisk hedendom. Et symposium*. Red.: Gro Steinsland.
- Herschend, Frands 1997: *Livet i hallen*. Uppsala 1997.
- Johansen, Øystein Kock 2002: *Rådes eldste historie, bind 1. De første ...* Utgitt av Råde kommune.
- Komber, Jochen 1989: *Jernalderens gårdshus. En bygningsteknisk analyse. AmS-Varia 18*. Arkeologisk museum i Stavanger 1989.
- Løken, Trond, Lars Pilø og Olle Hemdorff 1996: *Maskinell flateavdekking og utgravning av forhistoriske jordbruksboplasser, en metodisk innføring. AmS-Varia 26*. Arkeologisk museum i Stavanger 1996.
- Løken, Trond 2001: Oppkomsten av den germanske hallen: hall og sal i eldre jernalder i Rogaland. *Viking 2001*, Oslo.
- Myhre, Bjørn 1980: *Gårdsanlegget på Ullandhaug, I. Gårdshus i jernalder og tidlig middelalder i Sørvest-Norge. AmS-skrifter 4*. Arkeologisk museum i Stavanger.
- Olaussen, M. 1998: Hus och tomt i Uppalnd och Södermanland under yngre bronsålder ogch äldre järålder. I: *Bebyggelsehistorisk tidskrift. Hus och tomt i Norden under förhistorisk tid. Nr. 33*. Red.: Kyhlberg, o.
- Pedersen, Ellen Anne, Frans-Arne Stylegar og Per G. Norseng 2003: *Østfolds historie, bind 1. Øst for folden*. Østfold fylkeskommune.
- Ramqvist, Per 1983: *Gene. Archaeology and environment 1*. University of Umeå, Department of Archaeology.
- Rygh, O. 1885: *Norske Oldsaker*. Forlaget af Alb. Cammermeyer, Christianina.
- Solberg, Bergljot 2000: *Jernalderen i Noreg. Ca. 500 f.Kr. – 1030 e.Kr*. Cappelen Akademiske Forlag.
- Stene, Christine 2004: *Rapport fra arkeologisk utgravning. Åkerberg 82/4, Råde kommune, Østfold*. Upublisert rapport, Kulturhistorisk museum (top.ark), Universitetet i Oslo.
- Thomasson, J. 1998: Dominus terrae Scania. Om den vandrande byn och maktens territorialisering. : I: *Centrala platser. Centrala frågor. Samhällstrukturen under järnålderen. En vänbok till Berta Stjernquist. Uppåkrastudier 1, Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No 28*. Red.: Larsson, L.. & B. Hårdh., Lund.
- Vikshåland, Leif Håvard 2003a: *Kulturhistorisk registrering av automatisk fredede kulturminner i forbindelse med utvidelse av E6 gjennom Råde kommune*. Upublisert rapport, Østfold Fylkeskommune.

Vikshåland, Leif Håvard 2003b: *Kulturhistorisk registrering av automatisk fredede kulturminner i forbindelse med breddeutvidelse av E6 fra Svingenskogen til grensen Sarpsborg/Råde*. Upublisert rapport, Østfold Fylkeskommune.

Vikshåland, Leif Håvard (red.) 2005: *E6-prosjektet Østfold. Arkeologiske undersøkelser i Fredrikstad, Råde og Sarpsborg kommuner, Østfold. Årsrapport 2004*. Kulturhistorisk museum, Fornminneseksjonen, februar 2005.

Welinder, Stig, Ellen Anne Pedersen og Mats Widgren 1999: *Det svenska jordbrukets historia*. Jordbrukets första femtusen år. Natur och Kultur/LTs förlag. I samarbeite med Nordiska museet och Stiftelsen Lagersberg.

Åqvist, C. 1996: Hall och harg. Det rituella rummet. I: *Religion från stenålder til medletid*. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar. Skrifter nr. 19. Red.: Engdahl, K. & A. Kaliff. Linköping.

10 VEDLEGG

10.1 KOMMENTAR

10.2 STRUKTURLISTE

10.3 FUNNLISTE

10.4 PRØVELISTE

10.5 DATERINGSLISTE

10.6 TEGNINGLISTE

10.7 FOTOLISTE

10.8 TILVEKSTTEKST

